

KADİR HAS ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
KÜLTÜR VARLIKLARINI KORUMA YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS KAPSAMINDA
KUYUMCULUĞUN İSTANBUL ÖRNEĞİNDE İNCELENMESİ

GÜLÇİN ANMAÇ

Mayıs, 2013

**SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS KAPSAMINDA
KUYUMCULUĞUN İSTANBUL ÖRNEĞİNDE İNCELENMESİ**

GÜLÇİN ANMAÇ

KADİR HAS ÜNİVERSİTESİ

2013

T.C.

KADİR HAS ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS KAPSAMINDA
KUYUMCULUĞUN İSTANBUL ÖRNEĞİNDE İNCELENMESİ**

GÜLÇİN ANMAÇ

Onay Tarihi: 15.05.2013

Doç. Dr. Yonca Kösebay Erkan Danışman

Prof. Dr. E. Fisun Alioğlu 1.Üye

Yard. Doç. Dr. Faruk Tuncer 2.Üye

**RESEARCH OF JEWELRY IN ISTANBUL
WITHIN THE SCOPE OF INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE**

ABSTRACT

The concept of cultural heritage has moved to a broader viewpoint with the developing perspectives and Intangible Cultural Heritage has taken on a new significance. Even though the national policies vary by content and emphasis, international organizations and agreements have been effective on reaching the future generations and the society that carves out the culture. In this study, the areas that are considered as Intangible Cultural Heritage within the cultural policy of Republic of Turkey and international foundations and the protections undertaken for intangible cultural heritages are analyzed. The professions and election steps of those who are being recognized as Intangible Cultural Heritage Carriers by the Center of Information and Documentation of Folk Culture, Directorate General for Research and Education in the Ministry of Culture and Tourism are examined. The process steps and stages of implementation and enrollment of inventory studies of Living Human Treasures are examined. The technical specifications and processes of production of the art of jewelry that is carried on by the masters of tradition are explained with samples and visual documentations. Visual documentations take place in jewelry workshops of Kapalicarsi, Istanbul. Consequently, methods are put forward on what can be done within the scope of Intangible Cultural Heritage for the continuity of traditional arts that use metal as a raw material and suggestions are given to remedy the deficiencies that are examined in methods of determination and documentation of goldsmiths using traditional methods.

SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS KAPSAMINDA KUYUMCULUĞUN İSTANBUL ÖRNEĞİNDE İNCELENMESİ

ÖZET

Kültürel miras kavramı, bu terimin ilk kullanılmaya başladığı süreçte sınırlı alanları tanımlarken, zamanla gelişen bakış açılarıyla, geniş bir perspektife taşınmış ve Somut Olmayan Kültürel Miras (SOKÜM) tanımı giderek önem kazanarak, alanı da genişlemiştir. Devletlerin bu konuya verdikleri önem ve konuya ilişkin yürüttükleri politikalar değişiklik göstermekle beraber, bu kültürün oluşması ve gelecek nesillere aktarılması için oluşan süreçte uluslararası kurum ve sözleşmeler etkin olmuştur. Bu çalışmada, uluslararası alanda ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kültür politikası kapsamında, SOKÜM olarak kabul edilen alanların neleri kapsadığı ve bu alanların korunması için yapılanlar incelenerek, konu ile ilgili kurumlara yer verilmiştir. SOKÜM Taşıyıcısı olarak kabul edilen ve T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü (AREGEM) tarafından, Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi'ne kayıtlı Kültürel Miras Taşıyıcılarının, meslekleri ve seçilme aşamaları üzerinde durulmuştur. AREGEM sorumluluğundaki YİH (Yaşayan İnsan Hazinesi) programı envanter çalışmasının ilgili işlem ve süreç basamakları, uygulama ve sisteme kaydedilme aşamaları incelenmiştir. Günümüzün gelenek ustalarının devam ettirdikleri kuyumculuk sanatında, halen kullandıkları tekniklerin özellikleri örnekleri ile açıklanmıştır. Sürdürdükleri üretim süreçleri, İstanbul'da kuyumculuğun merkezi sayılan Kapalıçarşı'da yapılan görsel belgelemeler sonucunda elde edilen örnekler verilerek açıklanmıştır. Bu tespitleri takiben, SOKÜM kapsamında hammaddesi metal olan geleneksel sanatlarımızın devamlılığı için yapılanlar, geleneksel yöntemleri kullanarak maden işleri yapan kuyumcu ustalarının tespiti için gerçekleştirilen belgeleme yöntemleri ve bu yöndeki çeşitli uygulamalar incelenerek, tespit edilen bazı noktalarda çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın konu seçiminin oluşmasında ve ilerleyen aşamalarında tezi önerileri ile yönlendiren Doç. Dr. Yonca Kösebay Erkan'a, Kültür Varlıklarının Korunması konusunda her zaman değerli bilgilerini paylaşan Prof. Dr. E.Fusun Alioğlu'na, tezin yazım ve düzenlemesinde yol gösteren Yard. Doç. Dr. Faruk Tuncer'e tüm destek ve yardımları için çok teşekkür ederim. Çalışmam esnasında, bana kütüphanesini açan M.Nezih Başgelen'e, kuyumculuk sanatı ile ilgili engin bilgisini ve arşivini paylaşan Prof. Dr. M.Zeki Kuşoğlu'na, Kapalıçarşı içerisinde görsel belgeleme yapacağım atölyeler ile iletişim kurmamı sağlayan Şevket Hız'a ve atölyelerinin kapılarını açan değerli ustalara teşekkürü bir borç bilirim. Çalışmalarım sırasında gösterdikleri anlayış ve desteklerinden dolayı arkadaşlarıma, değerli ailem Mehmet ve Emine Sevinç, Ahmet ve Ayşe Çağırır ile Nilgün Çağırır'a ve benden yardımlarını hiç bir zaman esirgemeyerek her zaman yanımda olan sevgili Ersel Anmaç ile kıymetli oğullarım Batur Anmaç ve Burak Anmaç'a sonsuz şükranlarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

Abstract	i
Özet	ii
Teşekkür	iii
İçindekiler	iv
Ek Listesi	vi
Şekil listesi	vii
Fotoğraf Listesi	vii
1 Giriş	1
1.1 Çalışmanın Amacı	1
1.2 Çalışmanın Kapsamı	2
1.3 Çalışmanın Yöntemi	3
2 Kültür	5
2.1 Kültürün Tanımlanabilir Yapısal Özellikleri	5
2.2 Kültürel Bilginin Aktarımı	7
2.3 Kültürel Miras	9
3 Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması ile ilgili Yapılan Uluslararası Çalışmalar	11
3.1 UNESCO ve Kurumsal Altyapısı	11
3.1.1 SÖKÜM Sözleşmesi'nin Hazırlık Süreci	12
3.1.2 Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi (2003)	15
3.1.3 Konu ile İlgili Uluslararası Kurumlar	16
4. Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması İle İlgili Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı Tarafından Yapılan Çalışmalar	18
4.1 AREGEM Tarafından SOKÜM ile İlgili UNESCO için Hazırlanan ve Kabul Edilen Dosyalar	20

4.2 AREGEM Sorumluluğunda Düzenlenen Türk Süsleme Sanatları ve Geleneksel El Sanatları Kursları	21
4.3 AREGEM'in Danışmanlığı ile Hayata Geçirilen 'Bir Usta Bin Usta Projesi'	21
4.4 Somut Olmayan Kültürel Miras Taşıyıcısı Olarak El Sanatları Geleneği ve Geleneksel Türk El Sanatları Kapsamında Ustaların Belgelenmesi	22
5 SOKÜM Kapsamında Türkiye'nin Yürüttüğü Envanter Çalışmaları	24
5.1 Somut Olmayan Kültürel Miras Ulusal Envanteri	25
5.2 Yaşayan İnsan Hazinesi (YİH) Ulusal Envanteri	26
5.2.1 Örnek Sistemler Olarak Duyurulan Ülkelerdeki Uygulamalar	27
5.2.2 Ülkemizde Yaşayan İnsan Hazinesi İçin Aranılan Nitelikler	30
5.2.3 Yaşayan İnsan Hazinesinin Hak ve Sorumlulukları	31
5.2.4 Ülkemizde İlan Edilen Yaşayan İnsan Hazinesi	31
6 Kuyumculuk Tarihimiz	33
6.1 Osmanlı İmparatorluğu'nda Zanaatkarlığın Kurumsal Yapısı	34
6.2 Osmanlı İmparatorluğu Zamanında Kuyumculuk	37
6.3 Geçmişten Günümüze Kapalıçarşı'nın Ticaret Kültürü ve Kuyumculuk	38
7 Hammaddesi Metal Olan Geleneksel Türk El Sanatları Kapsamında Kullanılan Teknikler	41
7.1 Hammaddesi Metal olan Geleneksel Türk El Sanatları kapsamında Mücevherat, Maden İşleme ve Süsleme Teknikleri	43
7.2 Geleneksel Yöntem İle Çalışan Ocak İçerisinde Yapılan İşlemler ve Görsel Olarak İşlem Aşamalarının Anlatımı	53
7.3 Günümüzün Modern Teknikleri Kullanılarak Yapılan Döküm İşlemi ve Aşamaları	67
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	73
KISALTMALAR	81
KAYNAKÇA	82
EKLER	84
Ek A Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi	85
Ek B "Yaşayan İnsan Hazinesi" Ulusal Sistemlerinin Kurulmasına İlişkin Klavuz İlkeler	98

Ek C Yaşayan İnsan Hazinesi Tespit Formu	109
Ek D Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü Somut Olmayan Kültürel Miras Taşıyıcılarının Tespit ve Kayıt İşlemleri Hakkında Yönerge	112
Ek E Somut Olmayan Kültürel Miras Taşıyıcılarını Tespit Kurulu Başvuru Formu	117
ÖZGEÇMİŞ	127

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 7.1: Kuyumculukta döküm işlemi öncesi mum model hazırlama aşamaları	72
Şekil 7.2: Mum ağacının dökümden metal ağacı olarak çıkmasının aşamaları	72

FOTOĞRAF LİSTESİ

Fotoğraf 7.1 Dövme Tekniği örneği	43
Fotoğraf 7.2 Döküm Tekniği örneği	44
Fotoğraf 7.3 Kalemşi Tekniğinden Bosna işi örneği	44
Fotoğraf 7.4 Savatlama Tekniği örneği	45
Fotoğraf 7.5 Mine işleminin uygulaması	46
Fotoğraf 7.6 Mineli altın enfiye kutusu	46
Fotoğraf 7.7 Hak Tekniği örneği	47
Fotoğraf 7.8 Maden Kakma Tekniği örneği	47
Fotoğraf 7.9 Telkari Tekniği örneği	48
Fotoğraf 7.10 Hasır Örgüsü Tekniği örneği	49
Fotoğraf 7.11 Kazaz Tekniği örneği	49
Fotoğraf 7.12 Alaturka Mıhlama Tekniği örneği	50
Fotoğraf 7.13 Alaturka ve Alafranga Mıhlama Tekniği örneği	51
Fotoğraf 7.14 Güherse Tekniği örneği	51
Fotoğraf 7.15 Delik İş Tekniği örneği	52
Fotoğraf 7.16 Kaplama Tekniği örneği	53
Fotoğraf 7.17 Ocak, pota ve kullanılan taş kömürü	54
Fotoğraf 7.18: Potalar ve derece denilen kalıplar	54
Fotoğraf 7.19: Altının eritilmek üzere potaya konulması	55
Fotoğraf 7.20: Genel olarak Ocak görüntüsü	55
Fotoğraf 7.21: Ocak ve çalışan ocak ustası	56
Fotoğraf 7.22: Eriyen metalin karıştırılması	56
Fotoğraf 7.23: Kızgın potanın metal maşa ile ateşten alınması	57
Fotoğraf 7.24: Pota ve derece	57
Fotoğraf 7.25: Derecelerde soğuyup katılaştıran metalin maşa ile alınması	58
Fotoğraf 7.26: Metalin aside konulması	58
Fotoğraf 7.27: Metalin asit kovaşından sonra suya alınması	59

Fotoğraf 7.28: Altının yabancı maddelerden temizlenmesi	59
Fotoğraf 7.29: Hurda madenin 'takoz' haline gelmesi	60
Fotoğraf 7.30: Tel çekme makinası	60
Fotoğraf 7.31: Metalin inceltilmesi	61
Fotoğraf 7.32: İnceldikçe uzayan ve spiral haline getirilen metal	61
Fotoğraf 7.33: Metalin ocak içerisinde tavllanması	62
Fotoğraf 7.34: Telin ısıtıldıktan sonra suda soğutulması	62
Fotoğraf 7.35 . Haddeden geçirilen metalin inceltilmesi	63
Fotoğraf 7.36: Telin firdöndüye sarılması	63
Fotoğraf 7.37: Kapıları dar, tel çekme makinası	64
Fotoğraf 7.38: Tel astar makinası	64
Fotoğraf 7.39: Metal plaka metal üzerine desen basılması	65
Fotoğraf 7.40: Desen ruloları	65
Fotoğraf 7.41: Desenli altın plakanın tavllanması	66
Fotoğraf 7.42: Tav makinası ile desenin sabitlenmesi	66
Fotoğraf 7.43: Takının kauçuk modelinin yapılması	68
Fotoğraf 7.44: Mum, makinasında erimeden önce	68
Fotoğraf 7.45: Makina ve mum doldurulmuş kauçuk kalıplar	68
Fotoğraf 7.46: Mum ağacı hazırlanması	69
Fotoğraf 7.47: Alçılama ve vakumlama işlemi	69
Fotoğraf 7.48: Mum indirme ve alçı pişirme işlemi	70
Fotoğraf 7.49: Döküm makinası	70
Fotoğraf 7.50: Basınçlı yıkama makinası	71
Fotoğraf 7.51: Döküm makinasından çıkan metal ağacı	71
Fotoğraf 7.52: Döküm atölyesi çalışma ortamı	72

1. GİRİŞ

Bir topluma ait değerler bütünü olan kültürel mirasın, somut kültürel unsurlarının korunması kadar önemli olan diğer bir yönü ise somut olmayan unsurlarında korunmasıdır. Somut Olmayan Kültürel Miras'ın (SOKÜM) ve onu oluşturan birikimin toplum tarafından anlaşılması ve bu konuda var olan ortak bilincin geliştirilip olgunlaştırılarak, gelecek nesillere aktarımını sağlamak çok önemlidir. SOKÜM'ün korunmasındaki amaç, konu ile ilgili toplulukların bu mirasa gösterdiği saygı ve farkındalığı arttırarak işbirliği sağlamayı kapsar.

Kuşaktan kuşağa aktarılan bu değerlerin ilk örnekleri insanoğlunun ihtiyaçlarını karşılamak amacı ile verilmiş ve daha sonra devamlılık duygusu ile gelişerek, oluştuğu toplumun estetik ve kültürel değerlerini yansıtan önemli kültürel unsurlar haline gelmişlerdir. Geleneksel Türk el sanatları ve asıl konumuz olan geleneksel kuyumculuk sanatının devamlılığı, bu yapı içerisindeki taleplerin devamlılığı ile paralellik gösterir. Bundan dolayı devamlılıkları, ancak desteklenmeleri, kayda geçirilerek korunmaları ve toplumsal bilinç oluşturarak bilinirliğinin yaygınlaşması ile, ayrıca, usta-çırak iletişimi ile yeni nesiller tarafından sürdürülmesi için uygun ortamların yaratılarak bunun bir devlet politikası haline getirilmesi ile mümkündür.

Hammaddesi metal olan geleneksel el sanatlarımız içinde kullanılan teknikler, geleneksel yöntemle işleyen metalin eritildiği taşkömürü ile çalışan Ocak ve modern kuyumculuk tekniklerinin kullanıldığı Döküm Atölyesi'ne ait görsel belgelenmeler İstanbul ve bu konuda merkez olan Kapalıçarşı'da yapıldığı için tez başlığı olarak İstanbul örneğinde incelendiği belirtilmiştir.

1.1 Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın başlığını ve asıl kaynağını oluşturan geleneksel el sanatlarımızdan kuyumculuk, SOKÜM kapsamında ele alınmış, hammaddesi metal olan el

sanatlarının korunarak devamlılığının sağlanması, günümüzün değişen şartlarında bu sanatların sürdürülebilmesi konusunda yapılanlar ve yaşanan sıkıntılar, geleneksel kuyumculuk tekniklerinin açıklamaları, görsel olarak tespiti ile işçilik süreçlerinin anlatılması, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü'ne (AREGEM) bağlı bir birim olan Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi'nde kayıtlı bu geleneksel sanatımızla uğraşan ustaların var olan durumunun incelenmesi amaçlanmıştır. Bu birimde geleneksel el sanatçılarına ait bulunan kayıtlar özelinde ve ayrıntıları ile incelenememiş, kurumun kamuya açık olarak paylaştığı veriler üzerinden hareket edilmiştir.

Usta öğreticiler tarafından aktarılan bilgiler ile devamlılığı sağlanan SOKÜM'ün en önemli unsuru, geçmişten gelen bilgiye sahip olan ve bu bilgiyi geleceğe aktaran kişilere odaklanmasıdır. Bu çalışmalar ile, geleneksel kültür ve bunun en seçkin örneklerine karşı bir duyarlılık oluşturulmaya çalışılmakta, bu kültürü üreten insanlara dikkat çekilmek istenmekte ve toplumların bu konulara yönelik bilinç düzeylerini yükseltmek amaçlanmaktadır. Geleneksel el sanatlarının korunabilmesi için bu geleneğin ustalarının kayda geçirilmesi ve belirlenip desteklenmesi önemlidir. SOKÜM kapsamında kuyumculuk konusunda Yaşayan İnsan Hazinesi'nin (YİH) önemi ve tespiti konusuna değinilmiş ve ülkemiz ile uluslararası alanda yapılan çalışmalar incelenmiştir. Geleneksel bilginin aktarımı ile ilgili tespit edilen sıkıntılar ve konuya yönelik öneriler geliştirmek de bu çalışmadaki amaçlardandır.

1.2 Çalışmanın Kapsamı

Çalışmanın kapsamında, SOKÜM'ün korunması amacıyla yapılan çalışmalar, uluslararası antlaşmalar, yasalar ve ulusal ölçekte buna bağlı kurumsal yapılar incelenmiştir. Bu konuyla ilgili tüm süreci, kararları belirleyen ve bu mirasın korunması konusu ile ilgili kavramların oluşmasıyla, kararların alınmasında uluslararası düzenlemelerde en önemli karar alıcı kurum olan UNESCO'nun kararları ile ulusal ve uluslararası anlaşmaların konumuz ile ilgili olan kısımlarına yer verilmiştir.

Bu kapsamda, geleneksel el sanatları içerisinde önemli bir yer tutan ve SOKÜM kapsamında envanter altına alınan geleneksel meslekler ve bu mesleklerin ustaları araştırılarak, somut olmayan kültürel mirası uygulayan ve gelecek kuşaklara aktaran gelenek ustalarının envanter kayıtları incelenmiştir. Gelenek ustalarının, YİH olarak tespitlerinin önemi, kültürün korunması ve gelecek kuşaklara aktarılmasına yapacakları katkının önemi, ulusal ve uluslararası yapıdaki örnekleri de ele alınarak anlatılmıştır.

Kuyumculuğun tarihsel gelişimi araştırılmış ve bu sanatın geçmişinde geçerli olan ticaret yapısına ait bazı unsurların, günümüzde de hala devam ettirdiği göz önüne alınarak ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Bu konu ile ilgili T. C. Başbakanlık Devlet Arşivi'nde genel bir tarama yapılmış ama zaman kısıtlılığından dolayı ayrıntılı bir çalışma yapılmamıştır. Hammaddesi metal olan geleneksel el sanatlarının daha iyi anlaşılabilmesi için kullanılan teknikler, yapılmış örnek eserler eşliğinde açıklanmıştır. Görsel belgeleme olarak geleneksel kuyumculuk için önemli kabul edeceğimiz iki aşama, İstanbul'da bu işin merkezi olan Kapalıçarşı bölgesinde kaydedilmiştir. Bunlardan birincisi sayıları azalsa bile halen devam etmekte olan taşkömürü ile işleyen Ocak'lar ve ikincisi günümüz modern teknolojileri sayesinde tüm kuyumculuk işlemlerinin bir arada gerçekleştirilebildiği döküm atölyeleridir.

1.3 Çalışmanın Yöntemi

Çalışma Kapsamında ilk olarak SOKÜM ile ilgili terimler incelenmiştir. Bu konu ile ilgili başta UNESCO tarafından düzenlenenler olmak üzere, uluslararası antlaşmalar kütüphane çalışması sonucu elde edilmiştir. Ardından bu sürecin ülkemizde işleyişi, kanun ile yönergeler incelenerek, tüm aşamaları anlatılmış, bu konuda yapılan ulusal ve uluslararası çalışmaların bilgileri yazılı kaynaklara başvurularak derlenmiştir.

AREGEM tarafından Somut Olmayan Kültürel Miras Taşıyıcısı olarak kaydedilmiş, Hammaddesi Metal olan Geleneksel Türk El Sanatları kapsamında Mücevherat,

Maden İşleme ve Süsleme Tekniklerini gerçekleştiren ve SOKÜM kapsamında önemli bir yere sahip olan geleneksel yöntemle kuyumculuk sanatı yapan ustaların ulusal sisteme kaydedilme süreci için Bakanlığın bu konudaki kayıtları ve arşivi incelenmiştir.

SOKÜM taşıyıcısının yetiştirme süreci, ustanın çırağını eğitmesi ile bu üretimin aşamaları ve eski tekniklerle kuyumculuk sanatını devam ettiren gelenek ustaları incelenerek, teknikleri ve sanat yapım aşamaları konusunda görüşmeler yapılmıştır. Bu konuda arşiv ve kütüphane çalışması yapılmış, üretilen eserler fotoğraflanarak tespit edilmiştir.

Halen geleneksel yöntemle çalışmaya devam eden ustaların, üretim sürecinde, görsel belgelenmeleri yapılmış ve üretim işlemlerinin aşamaları ile kayda geçirilmesi amaçlanmıştır. Dolayısıyla bu sürecin tespiti, görsel antropolojik belgeleme çalışmaları ile sağlanmıştır. Günümüzde hızla değişen ve yeni teknolojilerin kullanıldığı süreçte sayıları çok az kalan ve geleneksel sistemini devam ettiren ocak, ikinci el madenin eritildiği yerdir. Tüm ocak süreçlerinin fotoğrafları çekilmiş ve ustalarıyla görüşülmüştür.

Hammaddesi metal olan geleneksel el sanatlarına talebi azaltan sürecin ana nedeni, hızla gelişen döküm teknikleridir. Bu teknikler ile yapılabilen her türlü işlem için bir döküm atölyesinde yapılan işlemler, fotoğraf aracılığı ile görsel olarak belgelenmiştir.

2. KÜLTÜR

Kültürler arası değerleri incelerken bunun, incelenen topluluğun geleneklerini içerip karşılıklı ilişki içinde oluşturduğu bütünü kapsaması gerekir. Bir toplumun varlığının devamlılığı, barındırdığı kültürel öğeleri devam ettirebilmesi ile mümkündür. İnsanları ve toplumları anlamının en önemli yolu, bağlı olunan kültürel unsurları bilmektir.

Kültür sözcüğü *Cultura*'dan gelmektedir ve kökeni Latince *Colere* kelimesinden türemiş olup, ekip-biçmek anlamındadır. İlk defa Voltaire, *Culture* kelimesinden insan zekası gelişimi ve yüceltilmesi olarak bahsetmiştir. Almanca'da *Kultur* denilmiş ve G. Klemm (1843-1852) tarafından uygarlık ile kültürün geçirdiği evrimin karşılığı olarak kullanmıştır. Almanlardan farklı olarak, yirminci yüzyılın ilk çeyreğine kadar Fransız ve İngilizler uygarlık (*Civilisation*) sözcüğünü kullanmayı tercih etmişlerdir (Güvenç, 1993: 96). Antropoloji bilimleri ailesinde ilk bilimsel kültür kavramı İngiliz Antropolog Tylor (1871) tarafından, bir toplum veya kültürün üyesi olan insanoğlunun sanat, bilgi, gelenek gibi öğrendiği alışkanlık ve becerileri içeren bütün olarak açıklanmıştır (Güvenç, 1993: 102). Bu kavram, sonrasında, İspanyolca, İngilizce ve Slav dillerinde kullanılmaya başlanmıştır. Avrupalı etnologlar ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından itibaren karşılaştıkları küçük, ilkel olarak nitelendirdikleri gruplar için *Cultur* terimini kullanmayı tercih etmişlerdir. Kültür sözcüğü bilim alanında, uygarlık; beşeri alanda eğitim; estetik alanda güzel sanatlar; teknoloji ve biyoloji alanında ise üretme, tarım, ve yetiştirme anlamlarına gelir. (Güvenç, 1993: 98)

2.1 Kültürün Tanımlanabilir Yapısal Özellikleri

Kültürü anlamak için özellikleri ve ilkeleri üzerinde daha ayrıntılı durmak gerekir. Bunun için Bozkurt Güvenç'in, Antropolog George Peter Murdock'un (1949 yılı

makalesi) tanımlarını kullanarak oluşturduğu tasnifi aşağıdaki gibidir. (Güvenç, 1993: 102)

Kültür Öğrenilir: Kültür bireyin doğumundan sonra yaşantısı içerisinde sahip olduğu alışkanlıklardır, öğrenilir ve bilgisi eğitimle kazanılır.

Kültür Tarihidir ve Süreklidir: Kültürün sürekliliğini gelenek ve görenekler sağlar. Bundan dolayı başlangıca kadar uzanan dolaylı bir geçmişi vardır. Bir kuşaktan diğerine geçişinin, yani sürekliliğinin, her kültürde olan ortak nedenleri ve sonuçları vardır.

Kültür Toplumsaldır: Kültür zaman boyutundan ayrı olarak, aynı zamanda da toplumda yaşayan insanlarca yaratılıp ortaklaşa paylaşılan ve kabul edilen tutum, davranış ile değerlerdir. Bütün kültürler, grup birliğini sağlayan duygu, hizmet ve denetim mekanizmaları ile varlığını sürdürme çabalarında birbirlerine benzerler. Kültürel öğeler toplumun üyelerine bir hizmet sağladığı sürece varlıklarını sürdürürler.

Kültür, İdeal yada İdealleştirilmiş Kurallar Sistemidir: Kültür çoğunlukla ideal kural ve davranışlardan oluşsa da, bireysel tutumlar idealden ayrılır. Ama kültürlerin idealleştirilmiş değerlerindeki simgesel, düşünsel işlev ve süreçlerde evrenselliğini gösteren benzerliklerde bulunması gerekir.

Kültür İhtiyaçları Karşılıyıcı ve Doyum Sağlayıcıdır: Kültürel kurumlar ve ilkeler, başarılı denenmiş çözüm yollarıdır. Kültürel öğeler toplumun üyelerine hizmet sağlayarak var olabilirler. Bireysel ihtiyaçlar bir ölçüde benzerdir, kültürlerinde benzerlik göstermesi beklenir.

Kültür Değişir: Kültür zaman boyutu içerisinde ortaya çıkan yeni ihtiyaçlar ile paralel olarak değişim gösterir. Koşullar değiştikçe geleneksel yöntemler yetersiz kalır ve ortaya yeni çıkan ihtiyaçları çözecek ve karşılayacak düzenlemeler olur. Kültürel değişme her zaman ileri giden ve evrimsel değil, genel gelişme yönüne ters düşen, geri giden değişimlere de uyum gösterir. Kültürün değişmesi sistemin bütününde hemen gerçekleşmeyebilir.

Kültür Bütünleştiricidir: Belli bir kültürün öğeleri uyumlu ve bütünleşmiş bir sistemi oluşturmak eğilimindedir. Ama tarihi ve çevresel etmenlerin etkisiyle hiçbir kültürel sistemde sürekli ve tam bir bütünleşme görülmez.

Kültür Soyutlamadır: Bu kavram belli bir toplumdaki kültürel öğeleri, kuram ve süreçleri ve bunların karşılıklı ilişkilerini temsil eder. Ama bu kuramların soyut bir modelidir ve kültür tanımları vasıtasıyla kültür ilişkileri görülür, okunur ve anlaşılır düzeye gelir.

2.2 Kültürel Bilginin Aktarımı

Toplum, bir ortak kültürü paylaşan, hayatta kalmak için birbirine bağlı, belirli bir bölgede yaşayan insan grubu olarak tanımlanır. Toplum üyeleri birlikte bir grup kimliği duygusu oluştururlar. Toplumu bir arada tutan ilişkiler bütünü sosyal yapı olarak tanımlanır. (Haviland, 2002: 65)

İnsanların toplum yaşamından edindikleri kültürel içerik, iç içe geçmiş, birbiriyle örtüşen dört büyük süreçte toplanır. (Güvenç, 1993: 328)

Kültürleme: Bireyin, doğumundan ölümüne kadar, kendi toplumunun kültür içeriğini öğrenmesi, toplumca istenen ve beklenen insan olma sürecidir. En geniş anlamda eğitimidir ve okul, etkili bir kültürlemedir.

Kültürleşme Süreci: Aynı veya ayrı topluluklarda, değişik kültürlerde yetişip, eğitilmiş birey ve grupların birbirleriyle iletişime girmesi ve karşılıklı olarak etkilenip, değişikliğe uğrayıp, yeni bir kültür bileşiminin ortaya çıkmasına kültürleşme denir ve ağırlıklı olarak yetişkinler için söz konusudur. Kararlı, sürekli, bilinçli kültürleşme bir çağdaşlaşma olgusudur. Ama belli bir kültürün güçlü baskısı altında kalmak; kültürel yozlaşma, yeni kültürel etkiyi özümseme ve eski kültürde varolan özellikleri yitirmeye varabilir.

Kültürlenme Süreci: Bireyler, gruplar ve toplumlar, kültürleme ile kültürleşme süreçleri arasındaki çatışmayı ve çelişkiyi üçüncü bir süreçle dengelemeye çalışır. Kültürlenme sürecinde, kültürleme ve kültürleşme süreçleriyle yetişmiş birey, grup ve toplumların, yeni kültür bileşimleri araması, geleneksel kültürlerine özgün katkılarda bulunması, yeni biçimlerin sınanması ve toplumların kendi kendilerini yenileme sürecidir. Kültürleme, eğitim yoluyla toplum hayatındaki sürekliliği sağlarken, kültürleşme ve kültürlenme, uygarlığın en önemli özelliği olan değişme süreçlerini kapsamaktadır.

Kültür Değişmesi: Bir toplumun kültürel yapısının bu süreçler sonucunda kısmen veya tamamen değişmesi ya da değişikliğe uğratılmasıdır. Kültürün hızı zaman, mekan ve toplumun özelliklerine bağlı olarak değişir. Kültürleşme ve kültürlenme süreçlerinin hızlı olduğu toplumlarda, toplumun tarihi sürekliliğini sağlayan kültürlemenin gücü azalmaktadır. Daha uç noktada bir örnek olarak, bir toplumun kültürünün başka bir toplumun kültürünü zamanla kendine benzetmeye çalışarak, tamamen kendine bağlı hale getirmesini, kültürel asimilasyon olarak tanımlayabiliriz. Demografik değişimler, iç ve dış göçler, farklı kültürlerin etkileşimi ve baskısı, sanayi ve ekonomi gelişimi ile kentleşme boyutu gibi özellikler bu değişimi etkiler.

Bütün kültürler çeşitli nedenlerden dolayı değişir ve bu mekanizmaları yenilik ve buluşlar, yayılma (diffusion), kültürel kayıp ve kültür benzeşmesi (acculturation) oluşturur. (Haviland, 2002: 469)

Geleneksel sanatların devamlılığı, bu yapı içerisindeki taleplerin devamlılığı ile paralellik gösterir. Bir toplumdaki davranış kültürü, toplumun kültürel, sosyolojik ve antropolojik gelişiminin bir ifadesidir ve o davranış, kişinin sosyal çevresi, yaşam tecrübeleri ve biyolojik yeteneklerinin de bir yansımasıdır. Aile, sosyal çevre, örgün eğitim ve kitle iletişim araçları, bütün bu süreçte en önemli faktörlerdir.

2.3 Kültürel Miras

Kültürel miras kavramı, UNESCO'nun Dünya Mirası Sözleşmesi'ne (1972) göre anıtlar, yapı grupları ve sitlerden oluşmaktadır. Tarih, sanat veya bilim açısından olağanüstü değer taşıyan anıtlar; mimari önemleri, homojenlikleri veya peyzaj içindeki konumlarıyla evrensel değer taşıyan yapı grupları; insan eliyle yapılmış veya doğa ve insanın ortak çabasının ürünü olan tarihi, estetik, etnolojik veya antropolojik yönden evrensel değer taşıyan sitler Dünya Mirası Listesi'ne alınmak için önerilebilmektedir. (Aksoy ve Ünsal, 2012: 129)

UNESCO ve benzeri uluslararası kurumların sözleşmelerinde ya da ulusal yasalarda tanımlanan kültürel miras kategorileri şu şekildedir:

1. Somut Kültürel Miras

- Taşınır Kültürel Miras (tablolar, heykeller, el yazmaları, arkeolojik eser vd)
- Taşınmaz Kültürel Miras (anıtlar, arkeolojik sitler, tarihi kent dokuları vd)
- Sualtı Kültürel Mirası (batıklar, sualtı kalıntıları ve kentleri)
- Doğal Miras (kültürel boyutu olan doğal sitler, kültürel peysajlar gibi, fiziki, biyolojik ve jeolojik formasyonlar vd)

2. Somut Olmayan Kültürel Miras

İnsanın yaşadığı, zaman içerisinde geliştirerek sürdürüp kendinden sonrakilere aktardığı bu süreç, el sanatları, zanaat, şenlikler, kutlamalar ile arkeolojik alanlar, müzeler, kütüphaneler, sergi ve arşiv gibi geniş bir alanı kapsar.

Somut ve somut olmayan kültürel mirasa bütüncül bir yaklaşımla bakmak önemlidir. Bu kavram UNESCO tarafından "*bir toplumun kültürel ve sosyal kimliğini yansıtacak şekilde fark edilen, bir grup veya bireylerce ifade edilen geleneksel yaratımların bütünselliği*" olarak tanımlanır. Aktarımı kuşaktan kuşağa bir zincirin halkaları gibi devam eden gelenek ve görenekleri kapsayan halk kültürü, etkileşimler ile sürekli bir değişim içerisindedir. (Ünsal ve Pulhan, 2012: 34)

3. SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS'IN KORUNMASI İLE İLGİLİ YAPILAN ULUSLARARASI ÇALIŞMALAR

SOKÜM kavramının ilk ifade edildiği yer “*Doğal ve Kültürel Dünya Mirasının Korunması Sözleşmesi*” (1972)'dir. Bu sözleşme ile birlikte daha önceleri insanın inşa ettiği alanların yanında, doğa ve doğa ile insan bir arada yaratılmış eserlerde kapsanmış ve somut olmayan mirası kapsayacak şekilde geliştirilmiştir.

UNESCO'nun, uzun bir zaman dilimi içerisinde “*Folklor*”, “*Halk Kültürü*”, “*Sözlü Kültür*”, “*Popüler Kültür*”, “*Geleneksel Kültür*” gibi gelişen tanımlarla isimlendirdiği alan, SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi (2003) içerisinde öncesinde “*Sözlü ve Somut Olmayan*” ve sonrasında “*Somut Olmayan Kültürel Miras*” şeklinde belirtilmiştir (Bkz. Ek A). İnsanın ürettiklerine katmış olduğu anlamları kapsayan SOKÜM kavramı kültürel miras anlayışında bir ayrım getirmek için değil, bu kavramının bütünlüğünü yeniden tanımlamaya yönelik çabalar sonucu ortaya çıkmıştır.

Koruma kavramında en önemli tespit, neyin, nasıl korunacağı meselesidir. Buna ilişkin değerlendirmeler, seçilmiş komite ve kurullar tarafından gerçekleştirilir ve sistematik kurallar oluşturulur.

3.1 UNESCO ve Kurumsal Altyapısı

Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması konusu ile ilgili kavramların oluşması ve kararların alınmasında uluslararası düzenlemeler için UNESCO konu ile ilgili en önemli ve karar alıcı kurumdur. Eğitim, bilim ve kültür alanlarında uluslararası işbirliği sağlamak için kurulmuş hükümetler arası bir örgüt olan tanımlanan UNESCO, 1945'de yürürlüğe girerek Paris merkezli olarak çalışmalarına başlamıştır ve halen 190 ülke üyedir.

Türkiye, 1946 yılı ve 4895 sayılı yasa ile onaylayarak üye olmuştur. UNESCO, özellikle barışın oluşması için insanların birbirini tanıyıp, farklılıklar konusunda bilince varmalarının gereğine değinmekte ve bunun için eğitimin güçlendirilmesi ile kültürün yaygınlaştırılmasını önermektedir. UNESCO'nun mali yapısı; üyelerinin aidatları, Birleşmiş Milletler'in Özel Fonu ve diğer programlardan gelen bütçe ile düzenlenir. (<http://disiliskiler.kulturturizm.gov.tr/TR,22148/unesco.html>)

Örgütün kültür ile ilgili çalışmaları, Dünya Mirası Programı, Maddi Olmayan Kültür Mirası, Sanatsal Yaratıcılık, Kültür Sanayileri, Telif Hakları, Sitlerin Anıtların ve Kültürel Varlıkların Korunması, Kültürel Kalkınma başlıklarıyla özetlenebilir.

UNESCO amaçlarını, üye devletlerdeki milli komisyonlar aracılığıyla yapar. Genel Konferans, Yürütme Konseyi, Sekreterlik olarak iç yapısı bakımından üç organı vardır. (<http://www.unesco.org.tr/?page=15:62:1:turkce>)

UNESCO'nun somut ve somut olmayan kültürel miras ile bu alanlardaki çeşitliliğin korunarak gelecek nesillere aktarılmasını amaçlayan bir kültür programı içeriği vardır ve kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi amacıyla çeşitli kurallar ortaya konarak gerekli sözleşmeler, tavsiye kararları ve bildirgeler hazırlamıştır. Bunlardan konumuz kapsamında yer alan SOKÜM sözleşmesi aşağıda detaylarıyla ele alınmıştır.

3.1.1 SOKÜM Sözleşmesi'nin Hazırlık Süreci

Sit alanları ile doğal ve kültürel çevreyi korumaya yönelik çalışmalar yapılırken, çeşitli sebeplerden korunamayan kültürel mirasa yönelik yaklaşımın önemi giderek daha fazla hissedilmiş ve SOKÜM'ün korunmasına yönelik çalışmalar tarihi bir süreç içerisinde ilerlemiştir. Bir topluma kimlik ve tarih değeri vererek farklılığını ortaya çıkararak ve binlerce yılı kapsayan somut olmayan kültürün korunması fikri zaman

içinde giderek daha da gelişmiş, 1989 yılında "Popüler ve Geleneksel Kültürün Korunması Tavsiye Kararı" kabul edilerek sürecin başlaması sağlanmıştır. (http://www.unesco.org.tr/dokumanlar/somut_olmayan_km/folklor.pdf)

Somut Olmayan Kültürel Miras sözleşmesinin kabulüne kadar geçen tarihsel sürecin adımları şu şekilde ilerlemiştir: UNESCO Doğal ve Kültürel Dünya Mirasının Korunması Sözleşmesi yapılırken, SOKÜM için de böyle bir sözleşme yapılması önerisi getirildi (1972), Bolivya Yazar hakları evrensel sözleşmesi içerisine "folklor" korunması konusu eklenmesi önerildi (1973), UNESCO'da folklorun korunması için komite ve "maddesiz miras" bölümü açma kararı alındı (1982), Dünya Kültür Politikaları Konferansı'nda SOKÜM'ün önemini vurgulandı (1982), "Popüler ve Geleneksel Kültürün Korunması Tavsiye Kararı" alındı (1989), UNESCO tarafından Güney Kore Cumhuriyeti'nin biçimlendirdiği YİH Programı açıklandı (1994), İSSOMBİ açıklandı (1997/98). UNESCO "Popüler ve Geleneksel Kültürün Korunması Tavsiye Kararının Dünyadaki Gelişimi: Katılım ve Uluslararası İşbirliği" toplantısı yapıldı (1999), İnsanlığın Sözlü ve Somut Olmayan Mirası Başyapıtları İlan için "Adaylık Dosyası Hazırlama Klavuzu" yayınlandı (2001), UNESCO Genel Konferansı (2003) 2. Genel Kurul'da "Somut Olmayan Mirasın Korunması Sözleşmesi" kabul edildi. (Oğuz, 2008, sayı 78: 6)

2003 yılı SOKÜM sözleşmesi öncesinde, "Popüler ve Geleneksel Kültürün Korunması Tavsiye Kararı", İnsanlığın Sözlü ve Somut Olmayan Mirası Başyapıtları İlanı (İSSOMBİ) Programı ile Yaşayan İnsan Hazinesi (YİH) Programı bu alanda çok önemli kilometre taşları olmuşlardır. YİH programı devam etmektedir; İSSOMBİ ise sözleşme yürürlüğe girdiğinde sona ermiştir.

"Popüler ve Geleneksel Kültürün Korunması Tavsiye Kararı" (1989)

Bu kararın ilk bölümünde geleneksel ve popüler kültürün tanımı yapılmakta, ikinci bölümünde kültürel kimliğin belirlenmesi ve ailevi, mesleki, ulusal, bölgesel, dini, etik gibi kültürel bir grubun kimliğinin ifadesi olan bu kültürün araştırma ve

derlenmesi için pilot projeler geliştirilmesi istenmektedir. Koruma başlıklı üçüncü bölüm belgeleme, yerel ve ulusal düzeylerde arşivleme, müze kurma veya mevcut müzelerde geleneksel ve popüler kültür bölümleri açma, uzmanların yetiştirilerek üretilen belgelere erişimin sağlanması gibi konularda tavsiyeler vardır. Bu kültürün yaşatılarak korunması başlıklı dördüncü bölüm; gelenek taşıyıcılarının ve onların yarattığı kültürün, medyanın endüstrileşmiş kültürüne karşı korunması gerekliliği ifade edilmekte ve Geleneksel ve Popüler Kültür Ulusal Konseyi kurarak farklı grupların temsil edildiği bir yapının desteklenip, bilimsel araştırmaların teşvik edilmesi tavsiye edilmektedir. Kültürün yayılması başlıklı beşinci bölümde; halkın bu kültürün önemi ile ilgili bilinçlendirilerek, koruma konusunda farkındalık ve duyarlılığın artırılması amaçlanmaktadır. Koruma başlıklı altıncı bölüm; bu kültürün sahiplerinin mülkiyet haklarının korunması ile derlenmiş ve arşivlenmiş belgelere erişimin kuralları ile ilgilidir. Son bölümde; uluslararası işbirliğinin önemi vurgulanarak, bu konuda üye devletlere, bölgesel ve uluslararası kurum, kuruluşlar, derneklere işbirliği yapmaları tavsiyesinde bulunmaktadır. (Erkal, 2010: 5)

"Yaşayan İnsan Hazinesi" (1994)

UNESCO programlarından biri olan "*Yaşayan İnsan Hazinesi*" (YİH) programı 1994 yılında UNESCO tarafından son haline getirilerek açıklanmıştır. SOKÜM'ün korunması alanında bu program önemlidir ve etkili olmuştur. UNESCO YİH programını: Giriş, YİH Sistemini Kurma Elemanları, Sürdürülebilir Koruma Önlemleri ve YİH Ulusal Sistemlerini Oluşturma Yardımı başlıklarını taşıyan dört bölümden ve bunlara bağlı 13 alt başlıktan oluşan YİH Ulusal Sistemlerini Kurma Yönergesiyle yürütür. (Oğuz, 2008, sayı 82: 7). Bu program beşinci bölümde, dünyadaki uygulama örnekleri ve ülkemizdeki işleyişi ile ayrıntılı olarak incelenmiştir.

"UNESCO İnsanlığın Sözlü ve Somut Olmayan Mirası Başyapıtları İlanı Programı" (1998)

İSSOMBİ programı, SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi öncesi UNESCO'nun bu konudaki çalışmaları ile ilgili olarak yürürlüğe girmiştir ve 20 Nisan 2006 yılında kabul edilen 31. madde SOKÜM Sözleşmesi yürürlüğe girdikten sonra başyapıt ilanını durdurmayı öngördüğü için fiilen sona ermiştir.

İSSOMBİ program ile UNESCO, SOKÜM'ün korunmasına yönelik çabalarında büyük tecrübe kazanmıştır. Bu program uygulamada olduğu tarihlerde şu şekilde işlemiştir: Üye devletler, adaylık için iki yılda bir dosya verebiliyor ve dosyalar SOKÜM konusunda uzman STK'lar tarafından inceleniyordu. UNESCO tarafından atanan üyelerce oluşan uluslararası jüri, başyapıt adaylarına karar veriyor ve uygun görülüp kabul edilenler duyuruluyordu. (Oğuz, 2008, sayı. 78: 8)

Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi (2003) sonrasında kabul edilen, "Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi" (2005) ile amaçlanan ise; kültürel çeşitlilik ve hakların kullanımıyla ilgili uluslararası belgeleri, özellikle Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi'ni takip etmek ve raporlandırmak, buna dayalı olarak ulusal düzeyde konuyla ilgili farkındalık yaratmaktır. İlgili kurumlara danışmanlık yapmak için kurulan Kültürel İfadelerin Çeşitliliği (KİFAÇ) İhtisas Komitesi kararlarının değerlendirilmesi ve ulusal düzeyde uygulanması çalışmalarının yanında sözleşmenin hükümetler arası süreçlerini izlemektedir.

(www.unesco.org.tr/dokumanlar/kulturel_ifadelerin_cesitliliği/SOZLESME.pdf)

3.1.2 Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi (2003)

Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi (Bkz: Ek A) içerisinde açıklanan SOKÜM tanımı "beceri, bilgi, temsil, uygulama, anlatım ve ilgili araç, gereç ile kültürel mekân" gibi geniş bir alanı kapsamaktadır. Somut Olmayan Kültürel Mirasın belirlediği alanlar ise "sözlü anlatım ve gelenek, toplumsal uygulama ve gösteri sanatları, şölen ve ritüeller, evren ve doğayla alakalı uygulama ile el sanatları geleneği" olarak tanımlanmaktadır. Sözleşmeye taraf olan ülke sayısı Kasım

2012 itibariyle 146'dır (http://unesco.org.tr/dokumanlar/kitaplar/faaliyet_raporu2010-2011.pdf)

Bu sözleşme, belirtilen alanlarda bu mirasın ulusal ölçekte korunması için araştırılıp derlenmesi, arşivlenmesi, müzeler kurulması, örgün eğitim içerisinde okutulması, toplumda olumlu bir farkındalık oluşturulması, nesiller arasındaki kültürel kopuklukların giderilmesini temel amaç olarak görmektedir. Türkiye'de 21 Ocak 2006'ta “*Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun*” ile başlanmıştır. AREGEM bu konunun sorumlusu ve uygulayıcısıdır. (http://unesco.org.tr/dokumanlar/kitaplar/faaliyet_raporu2010-2011.pdf)

3.1.3 Konu ile İlgili Uluslararası Kurumlar

Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi (2003) içerisinde tanımlanan ve çalışmalarla açıklık kazanan yaklaşımlarıyla SOKÜM'ü, tarihsel süreklilik içinde oluşan bir tecrübeler birikimi olan olarak gören UNESCO için bu kültürel mirasın ortak hafızasının korunarak gelecek kuşaklara aktarması tarihsel bir sorumluluktur. Bu amaçla aşağıda adı anılan kurumlar konunun farklı yönlerine odaklanmaktadır.

Uluslararası Müzeler Konseyi (ICOM)

ICOM, kültürel mirasın somut ve *somut* olmayan öğelerinin birlikte korunmasını savunan ve bu konuda çalışmalar yürüten bir kurumdur. UNESCO girişimiyle kurulan ICOM'un yeniden hazırlanan ve 1970 yılında kabul edilen yönetmeliği ve halen yürürlükte olan "Milletlerarası Müzeler Konseyi (ICOM) Türkiye Milli Komitesi Yönetmeliği" (1985) ile amaçlanan, ülkemizin müzelerini ve müzeciliği geliştirmek ve korumak, bilgi paylaşımına, toplum hizmetine ve uluslararası ilişkilerin gelişmesine yararlı olmak olarak belirtilmiştir ve bu müzecilik alanında her

türlü işbirliği, müze ve müzecilikle ilgili yayınları kapsar.
(<http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,44442/icom.html>)

Müzecilik açısından verilen hizmetlerin SOKÜM'ün korunma, araştırma, sergileme ve eğitimi açısından tekrar ele alınarak yeniden yapılandırılması, yaşayan insan mirasının sürekliliğini sağlanması açısından çok önemlidir.

Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi Konseyi (ICOMOS)

Kayıt altına alınarak gelecek nesillere aktarılabilen bilgiler, toplumların geçmiş, bugün ve geleceğin anlayabilmeleri adına önem taşır. ICOMOS, koruma konusunda uzman kişiler arasında mesleki diyalog oluşturmaya ve eğitim programlarının düzenlenmesine katkı sağlamaya, koruma ilke ve teknikleri ile ilgili bilgilendirmeyi sağlamaya ve konu ile ilgili sözleşmeler ile işbirliğinin gerçekleşmesine çalışır.
(<http://www.icomos.org.tr/?Sayfa=Icerik&ayrinti=Icomos&dil=tr>)

ICOM ile işbirliği içinde çalışan ICOMOS'un belge merkezinin hazırladığı SOKÜM bibliyografyası, bilgi ve birikimlerin paylaşarak uluslararası ilişkilerin gelişmesine yardımcı olmayı amaç edinmiştir. 1965 yılında Uluslararası ICOMOS'un kurulmasının ardından, 1974 yılında T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı sorumluluğunda ülkemizdeki çalışmalarına başlamıştır ve özerk yapısı ile ICOMOS Türkiye, aktif olarak faaliyetlerini yürütmektedir.
(<http://www.icomos.org.tr/?Sayfa=Icerik&ayrinti=Icomos&dil=tr>)

4. SOKÜM'ÜN KORUNMASI İLE İLGİLİ TÜRKİYE CUMHURİYETİ KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI TARAFINDAN YAPILAN ÇALIŞMALAR

Kültürel mirasın korunması, anayasamızda devletin asli görevlerinden birisi olarak belirtilmiştir. Ülkemizde T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, kültürel mirasın korunmasından sorumlu olan asıl kurumdur. Bilimsel kazıların yürütme ve denetlenmeleri, müze yönetimleri, sit alanları, anıtsal yapı ve mimarlık örnekleri tespit ve tescili, belgeleme ve koruma altına alınması, koruma ve geliştirme plan ve projelerinin hazırlanma ve uygulamaya konulması, bu bakanlığın görevidir. Bakanlık çeşitli uluslararası anlaşmalara imza atmıştır ve bu anlaşmalar çerçevesinde üye ülkelerle işbirliği içerisinde. Kültür politikaları belirlenirken, sahip olunan kültürel zenginliklerden maksimum derecede faydalanılması amaçlanır.

SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi sonrasında kurulan "Somut Olmayan Kültürel Miras İhtisas Komitesi", UNESCO Türkiye Mili Komisyonu ve AREGEM sorumluluğunda çalışmalarını sürdürmektedir.

UNESCO Türkiye Millî Komisyonu (UTMK):

UNESCO çalışmaları hakkında, eğitim, kültür, iletişim ve bilimden sorumlu kuruluşları bilgilendirip katılımlarını sağlamak, eğitimin ve kültürün korunması ve yaygınlaştırılmasında, bilgi ve bilimin desteklenmesinde UNESCO ile paralel çalışmak, UNESCO ile ilgili hükümete danışmanlık edip işbirliğini sağlamak, UNESCO süreçlerini takip edip kamuoyunu ve hükümeti bilgilendirmek amacıyla 1949 tarihinde Bakanlar Kurulu kararıyla kurulmuştur. Genel Kurul, Yönetim Kurulu, Denetim Kurulu, İhtisas Komiteleri, Genel Sekreterlik birimlerinden oluşur.

UNESCO Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'ne istinaden 2003 yılında kurulan UNESCO Türkiye Milli Komisyonu "Somut Olmayan Kültürel

Miras İhtisas Komitesi"nin, 2006 ve 2010 yıllarında UTMK Yönetim Kurulu aynı adla yeniden kurulmasını uygun bulmuştur.

Yönetim Kurulu, üyeleri veya yetkili kişiler ile ilgili alanlarda özel ihtisas komiteleri kurar. Komiteler, UNESCO Programlarının uygulanması ve Yönetim Kurulunun vereceği görevler ile ilgili çalışmalarda, üye ülkeler ile danışma ve temel belgelerin hazırlanma değerlendirme çalışmalarına ülkemizin katkısına yardımcı olarak ve Genel Konferanslar ile UNESCO toplantılarında delegasyonlarca belirtilecek çalışmaların hazırlığında Yönetim Kuruluna yardım eder. (<http://www.unesco.org.tr/?page=15:63:1:turkce>)

Bu süreçte Somut Olmayan Kültürel Miras İhtisas Komitesince sonuç alınamayan konular: SOKÜM'ün korunmasında hukuki süreçlerin güçlendirilmesi, mevzuatın iyileştirilmesi, Kültürel Miras Koruma Kurulları ile koruma süreçlerinde SOKÜM'ün farkına varılması, bu konunun ana okulundan liseye kadar zorunlu eğitim müfredatının gereği haline getirilmesi, SOKÜM'ün korunması süreçlerine gençlerin, kadınların, sivil toplum ve özel sektörün daha etkin katılımının sağlanması, Sözleşme'ye daha fazla sivil toplum örgütünün akredite edilmesi ve etkin hale getirilmesi, Medyanın konuya ilgisinin çekilmesi ve halkın bilinç ile farkındalık düzeyinin artırılması ve Genel Konferanslarda yeni, özgün karar tasarılarının sunulmasına katkı sağlanması olarak belirtilmektedir (http://unesco.org.tr/dokumanlar/somut_olmayan_km/sokum_bb.pdf)

Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü (AREGEM):

AREGEM, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı 4848 Sayılı Kanun'a göre bu konuda uygulayıcı birimdir ve görevi; Somut olmayan kültürel mirasın derlenmesi, araştırılması, tanıtımı, arşivlenmesi, bu konuda tescil ve tespit kurulları meydana getirilmesi, ulusal ve uluslararası kuruluşlar arasında işbirliği geliştirilerek koordinasyonun gerçekleştirilmesi olarak 13. madde içinde belirlenmiştir. (21/07/2004 tarihli 25529 sayılı Resmi Gazete).

4.1 AREGEM Tarafından SOKÜM İle İlgili Olarak UNESCO İçin Hazırlanan ve Kabul Edilen Dosyalar

SOKÜM'ün korunması, yönetimi, envanter çıkarılması ve arşivlenmesi konusunda ki yapılanlar, AREGEM Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Başkanlığı'nda görev yapan folklor araştırmacıları ve konunun uzmanlarının, araştırmaları ile önerilerinden oluşur. AREGEM Tarafından SOKÜM İle İlgili Olarak UNESCO İçin Hazırlanan ve Kabul Edilen Dosyalar bizim kültürümüzün uluslararası alanda kabul edilmiş unsurlarıdır.

İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsili Listesi: Mevlevi Sema Törenleri (2008), Meddahlık Geleneği (2008), Karagöz (2009), Âşıklık Geleneği (2009), Nevruz (Azerbaycan, Hindistan, İran, Kırgızistan, Özbekistan ve Pakistan ile ortak dosya, 2009), Alevi-Bektaşî Ritüeli Semah (2010), Geleneksel Sohbet Toplantıları (Yaren, Barana, Sıra Geceleri ve diğer, 2010), Kırkpınar Yağlı Güreş Festivali (2010), Geleneksel Tören Keşkeği (2011) ve Manisa Mesir Macunu Festivali (2012). Bu liste için 2013 Yılı Aday unsuru Türk Kahvesi Kültürü ve Geleneği ile 2014 Yılı aday unsurlarımız ise Bahar Kutlaması/Hıdrellez/St.George Günü (ortak dosya) ile Ebru (Türk Kağıt Süsleme Sanatı) olarak belirlenmiştir. (<http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR,50838/insanligin-somut-olmayan-kulturel-mirasinin-temsili-lis-.html>)

Yaşayan İnsan Hazinesi: UNESCO SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesinin 2006 yılında ülkemizde kabul edilmesiyle, ülkemiz SOKÜM'ün envanterlerini yapmak ile ilgili yükümlülüğe girilmiştir. “YİH Türkiye Ulusal Sitemi” 2008 yılında “YİH Türkiye Ulusal Envanteri”nin yapılmasıyla başlamıştır. (http://unesco.org.tr/dokumanlar/kitaplar/faaliyet_raporu2010-2011.pdf s.94)

4.2 AREGEM Sorumluluğunda Düzenlenen Türk Süsleme Sanatları ve Geleneksel El Sanatları Kursları

“Türk Süsleme Sanatları ve Geleneksel El Sanatları Kursları Yönetmeliği” (2009) ile bu sanatları doğru olarak öğretmek, konu ile ilgili ustalar yetiştirmek ve gelecek nesillere bu bilginin aktarılmasını sağlamak için, her yıl illerden gelen taleplerin değerlendirilmesi sonucunda kurslar düzenlenmek AREGEM sorumluluğundadır.

Bu çerçevede: Türk süsleme sanatlarında minyatür, hat, ebru, kat'ı ve tezhibi içeren beş dalda; geleneksel el sanatlarında ise yöresel özelliklere göre farklı sanatlarda kurslar verilmektedir ve bu kursların açıldığı yerlerdeki sanatçılar eğitmen olmaktadır. Bu kursların planlanması, T.C. Kültür Bakanlığı'na bağlı folklor araştırmacıları ile değerlendirme komisyonlarının çalışmaları esas alınarak yapılmakta ve kurslara katılan gönüllülerden belli şartları yerine getirenler eğitim görevlisi olarak da görev alabilmekte ve böylece geleneksel sanatların aktarımında sanatçı desteklenerek yeni sanatçıların yetiştirilmesine çalışılmaktadır. (<http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR,13216/yaygin-kultur-egitimi.html>)

4.3 AREGEM'in Danışmanlığı ile Hayata Geçirilen 'Bir Usta Bin Usta Projesi'

2010 yılında AREGEM'in danışmanlığı ve Anadolu Sigorta'nın desteği ile başlayan 'Bir Usta, Bin Usta Projesi' projesi ile Anadolu'nun giderek azalan geleneksel mesleklerinin desteklenerek ve öğretilerek devamlılığının sağlanması amaçlanmıştır. Özel sektörün SÖKÜM çalışmalarını, sosyal proje ile desteklenmesine örnek oluşturması açısından önemlidir. Belirlenen beş ilin yöresel sanatlarında eğitilmek üzere yirmi kişiye, üç veya altı ay döneminde seçilen sanatların eğitimi verilmektedir. (<http://www.birustabinusta.com.tr/tr/bir-usta-bin-usta-hakkinda>)

AREGEM 2012 faaliyet raporunda "Bir Usta Bin Usta Projesi"ne değinilmekte ve genel müdürlük tarafından danışmanlığı yapılan bu projenin önemi

vurgulanmaktadır. Bu proje kapsamına Hammaddesi Metal Olan Geleneksel El Sanatı olarak, Trabzon'da Kazaziye ve Van'da Savatlı Gümüş meslekleri alınmıştır.

4.4 Somut Olmayan Kültürel Miras Taşıyıcısı Olarak El Sanatları Geleneği ve Geleneksel Türk El Sanatları Kapsamında Ustaların Belgenmesi

Geleneksel sanatların ve mesleklerin bir gelenek ustalarının sayısı, Türkiye genelinde hızla azalmaktadır. 2006 yılında Türkiye'nin taraf olduğu SOKÜM sözleşmesinin (2003) ana hedeflerinden biri insanlığın kültürel mirasının unutulmasına engel olmak ve bu mirasların gelecek kuşaklara aktarımını sağlamaktır. SOKÜM'ün devamlılığının sağlanması için toplumda bu mirasın değer kazanmasına uygun her türlü önlemi alarak geleceğe iletilmesini sağlamak, ulaşılmasını ve öğretilmesini güvence altına almak kültürün devamlılığını sağlar.

Geleneksel sanatlarda usta-çırak ilişkisi ile genç ve gelecek kuşaklara bu sanatları aktarmak, kültürün korunmasında çok önemli bir unsurdur. Bu süreçlerin sağlıklı yürüyebilmesi için başta ulusal envanterlerin hazırlanması olmak üzere, arşiv ve dokümantasyon sistemi kurulması, müzeler ve etnografik bölümler açılması, mevcut müzelerin somut olmayan kültürel mirasa duyarlı hale getirilmesi, koleksiyoncuların, arşivcilerin ve belge toplayıcıların özendirilmesi, imzalanan sözleşmeler uyarınca yerine getirilmesi gerekli ve önemli noktalarıdır.

AREGEM'e göre SOKÜM kapsamında kabul edilen alanlar; sözlü gelenek, anlatım ve gösteri sanatları, toplumsal uygulama, ritüel ve şölenler, doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar ile geleneksel el sanatlarıdır (<http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR,13223/unesco-somut-olmayan-kulturel-miras-calismalari.html>). Bu alanda envanter çalışmaları yapılan SOKÜM; Topluluk, grup ve bazen bireylerin, kültürel mirasları olarak tanımladıkları temsil, uygulama, anlatım, bilgi, beceriler ile ilgili araç, gereç ve kültürel mekânlar demektir. SOKÜM Taşıyıcısı ise SOKÜM'ün belli unsurlarının uygulanarak yeniden yaratılması için gereken bilgi ile beceriye sahip ve aktarılmasını sağlayan kişiler anlamındadır.

(<http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR%2c50371/somut-olmayan-kulturel-miras-tasiyecilarini-tespit-kuru-.html>) (Bkz: Ek D)

Geleneksel bilginin gelecek kuşaklara aktarımında, kültürü sürdüren topluluk, grup ve birey en önemli etkidir. Bundan dolayı geleneğin ustalarının tespiti ve bunların envanterinin oluşturulması, somut olmayan kültürel mirasın korunması ve devamlılığı açısından özellikle dikkat edilen unsurlardır. Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezinde kayda alınan bu gelenek ustaları kendi mesleklerine ait belge, doküman ve bilgiler ile AREGEM'e başvurularını yapmakta ve sonrasında yeterli görülüp kabul edilen başvuru sahipleri Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezince kayıt edilmekte ve kendilerine Kültürel Miras Taşıyıcısı olduğunu gösterir belge düzenlemektedir. (Bkz: Ek E)

Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezin'e kayıtlı Kültürel Miras Taşıyıcılarının, şimdiye kadar evvantere geçmiş olan meslekleri şunlardır; aba dokuma, ağaç işçiliği, ağaç işleri-yatık yapım, ağaç yapım işleri-topaç yapımı, ahşap işçiliği-ahşap oyma, ahşap işçiliği-kaşık yapımı, ahşap işçiliği-kuş kafes yapımı, ahşap işçiliği-kündekari, bakır işçiliği, bakırcılık, bastonculuk, bıçakçılık, cam altı resim, cam işçiliği-Beykoz, cam üfleme, çalgı yapımı, çalgı yapım-kemençe, çalgı yapımı-tulum, çalgı yapımı-ud, çalgı yapımı-ney, çalgı yapımı-saz, çalgı yapımı-kaval, çancılık, çarık yapımı, çinicilik, çizmecilik, çömlekçilik, deri işçiliği, dokuma, dokumacılık battaniye, ebru, fayton, geleneksel giysili bebek yapımı, gölge oyunu tasviri yapımı, gümüş işçiliği, gümüş işçiliği-kazaz, gümüş işçiliği-telkari, gümüş-oltu taşı, halı dokumacılık, hüsnü hat sanatı, ipek dokumacılık, işlemecilik, işlemecilik-sim sırma, kalem işi, keçecilik, kemik tarak yapımı, klasik cilt sanatı, koşum takımları, körüklü çizme yapımı, kaatı, kutnu dokuma, lületaş işçiliği, Maraş işi işleme, metal işçiliği, minyatür, oya yapımı, örücülük, peştamal dokuma, rebab, saraçlık, sedefkarlık, sepet örücülüğü, sepetçilik, seramik, takunyacılık, tel kırma işleme, tespihçilik, tezhip, yazma baskı-Kastamonu, yazma baskı-Tokat, yazmacılık, yemenicilik.

(<http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR,13027/ustalar-sanatcilar-ozanlar.html>)

5. SOKÜM KAPSAMINDA TÜRKİYE'NİN YÜRÜTTÜĞÜ ENVANTER ÇALIŞMALARI

SOKÜM sözleşmesini imzalayan devletler, SOKÜM envanterini yine kendi durumuna uygun olarak hazırlar. Türkiye'nin yürüttüğü iki envanter çalışması vardır: Somut Olmayan Kültürel Miras (SOKÜM) Ulusal Envanteri ile Yaşayan İnsan Hazineleleri (YİH) Ulusal Envanteri'dir.

SOKÜM Türkiye Envanteri ve YİH Türkiye Envanteri önerilerini yapmak için AREGEM tarafından beş ayrı üniversiteden uzman akademisyenlerle oluşturulan ve AREGEM Müdürü'nün başkanlığındaki Uzmanlar Komisyonu, Bakanlığın 12.03.2008 tarih ve 44700 sayılı onayı ile oluşturulmuştur. Bakanlığın İl Kültür ve Turizm Müdürlükleri ve Taşra Teşkilatları, Mayıs ve Kasım aylarında toplanan bu kurullara, illerinde bulunan Halk Eğitim Merkezi temsilcileri, konuyla ilgili akademisyenler, sivil toplum kuruluşları temsilcileri, somut olmayan kültürel miras uygulayıcıları ile halk kültürü konusunda uzman kişiler ile katılarak, SOKÜM ve YİH alanlarındaki önerilerini bakanlığın belirlediği formu doldurarak yaparlar. İl Kültür ve Turizm Müdürlüklerinden gelen veriler, AREGEM'in çalışmaları ile Uzmanlar Komisyonu'nun değerlendirmeleri sonucu belirlenen SOKÜM'ün "Temsili" ve "Acil Koruma Gerektiren" alanlarında verilmek üzere hazırlanır. Envantere alınması kararlaştırılan unsurlar, envanter sistemine kaydedilir ve T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı AREGEM web sitesinde kamuoyu ile paylaşılır. (<http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR,13223/unesco-somut-olmayan-kulturel-miras-calismalari.html>)

YİH önerileri ise, gelenek taşıyıcısının yazılı izni ile birlikte AREGEM Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Başkanlığı'na gönderilir veya Bakanlık merkezindeki folklor araştırmacılarının yaptığı alan araştırmaları doğrultusunda ve Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi'ndeki mevcut veriler ile belirledikleri önerileri, Uzmanlar Komisyonu'na sunulmak üzere Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Başkanlığı'na

verir. Her iki şekildeki YİH önerileri, Halk Kültürünü Araştırma Dairesindeki uzmanlar tarafından değerlendirilerek ön rapor haline getirilir ve komisyon üyelerine gönderilir. Aday dosyaları Uzmanlar Komisyonunca incelenip Bakanlık'tan alınan onayla kesinleşir ve T.C. Kültür ve Turizm Bakanı tarafından YİH ilanı kamuoyu ile paylaşılır. (Erkal, Hasan, 2010: 84)

5.1 Somut Olmayan Kültürel Miras Ulusal Envanteri

AREGEM tarafından UNESCO listelerine dosya olarak hazırlanan SOKÜM çalışmaları ile amaçlanan: SOKÜM'ün görülür kılıp, bu konu ile ilgili bilinç oluşturmak ve farklı kültürler arası iletişimi geliştirmektir.

SOKÜM Ulusal Envanter oluşturulmasında temel alınan ölçütler, belli bir grubu temsil etmesi, köklü bir geleneğinin olması ve devamlılığının tehlike altında olmasıdır. Bu listede şimdiye kadar kabul edilmiş olan unsurlar şunlardır: ahilik, Alevi Bektaşi ritüeli, Arguvan türküleri, aşıklık geleneği, aşure geleneği, atma türkü geleneği, bahar bayramı, barak havaları, bıçakçılık sanatı, boğaz havaları, bozlak havaları, cigor bayramı, çalgı yapımcılığı, çinicilik sanatı, çoban bayramları (koç katımı, saya, döl dökümü, koyun yüzdürme), çömlekçilik sanatı, ebru sanatı, edirnekari sanatı, erguvan bayramı, feretiko bez dokuma sanatı, geleneksel sohbet toplantıları, halı dokuma sanatı, hamam geleneği, hayır geleneği, hidrellez/aziz george günü, ıslık dili, imece, kahve kültürü, karagöz, kartal halayı, kaşenlik, keçecilik sanatı, Kırkpınar yağlı güreş festivali, kilim dokuma sanatı, kirvelik, kispet yapımcılığı, köçeklik, köroğlu hikaye anlatımı geleneği, köse oyunu, lületaşı işleme sanatı, Mayıs yedisi, Meddahlık geleneği, mesir macunu festivali, Mevlevi sema törenleri, Nasreddin Hoca fıkra anlatım geleneği, nazar boncuğu geleneği, nevrüz, oya sanatı, sabantoy/habantoy, sarıkeçililer ve yayla göçü, semah, sepetçilik sanatı, seymenlik geleneği, sin sin oyunu, telkari sanatı, taş işleme sanatı, tören keşkeği geleneği, yağmur duası törenleri, yayla şenlikleri, yaylacılık geleneği, yazmacılık sanatı, zeybeklik geleneği.

(<http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR,50840/somut-olmayan-kulturel-miras-ulusal-envanteri.html>)

Ayrıca 2008 yılından itibaren, her yıl TÜRKSOY'a üye ülkelerin katılımıyla toplantılar düzenlenmekte ve beraber hareket ederek, ortak mirasa sahip çıkmak için çalışmalarına devam etmekte, ortak kültür alanlarında ortak projeler hazırlanarak güç birliği oluşturulması hedeflenmektedir. (http://unesco.org.tr/dokumanlar/kitaplar/faaliyet_raporu2010-2011.pdf)

TÜRKSOY (Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı) 1993 yılında Türk dilini konuşan ve ortak Türk kültürüne sahip ülkeler tarafından kurulmuştur. TÜRKSOY bünyesindeki altı kurucu ülke: Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkiye ve Türkmenistan arasında yapılan anlaşma ile kurulmuştur. Sekiz gözlemci ülke: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Başkurdistan Cumhuriyeti, Tataristan Cumhuriyeti, Hakas Cumhuriyeti, Tıva Cumhuriyeti ile Moldova Cumhuriyetine bağlı Gagavuz Yeri Özerk Bölgesi, Saha (Yakut) Cumhuriyeti ve Altay Cumhuriyeti kurucu ülkeler ile eşit haklara sahiptir (<http://www.turksoy.org.tr/TR/belge/1-73883/hakkimizda.html>)

5.2 Yaşayan İnsan Hazinesi (YİH) Ulusal Envanteri

UNESCO'nun YİH tanımına göre, SOKÜM'ün uygulanması ve yeniden yaratılması için gereken bilgi ve becerilere üstün seviyede sahip kişileri anlatır. (Bkz: Ek B)

SOKÜM'ün korunmasında asıl unsur olan zanaatkarın korunarak bilgi aktarımının devamlılığının sağlanması giderek daha önem verilen bir konudur. Örneğin günümüzde hızla değişen yerel kültürün ve özgün kimliğin korunması konusu, Avrupa Konseyi'yi Avrupa Yerel ve Bölgesel Yetkililer toplantısı 27. oturumunda kabul edilen Avrupa Kentsel Şartı-1992/Strasbourg sözleşmesinde de ele alınmıştır. Dördüncü bölümdeki altı ilkenin 4.maddesine göre; "Belli sanatların ve tekniklerin sürdürülmesi ve bazen de canlandırılması gerekmektedir. Korumacılık konusunda çok gerekli olan uzmanların eğitimleri önemlidir. Zanaatkar olarak

nitelendirilebilecek kişilerin yeterli eğitimi almaları ve bu eğitime katılacak bireylerin desteklenmesi büyük önem taşımaktadır." (Yılmaz, 2006: 37)

5.2.1 Örnek Sistemler Olarak Duyurulan Ülkelerdeki Uygulamalar

Yaşayan İnsan Hazinesi Ulusal Sistemini uygulayan ve örnek sistemler olarak gösterilen bu ülkelerde ayrıntılı olarak belirteceğimiz gibi farklı isimler alan YİH, bir toplumda kültürel miras unsurlarının devamlılığı ve uygulamaları için gerekli olan bilgi ve becerilere sahip ve bunları genç kuşaklara aktararak yeniden icralarının sağlayan sanatında usta bireylerdir.

Güney Kore Cumhuriyeti tarafından yürütülen ulusal program kapsamında, gelecek nesle kültürel mirasın ulaştırılmasında gelenek ustasının önemli olduğunu kabul eden bakışı ile 1993 yılında "Yaşayan İnsan Hazinesi" programı kurulması için UNESCO İcra Kurulu'na teklifte bulunmuş ve her devletin kendi yapısına uygun özgün sistemini oluşturması için davet kararı alınarak, Yaşayan İnsan Hazinesi Ulusal Sistemlerinin Kurulmasına İlişkin Kılavuz İlkeler'de UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Şubesi tarafından belirlenerek ilan edilmiştir. (Bkz: Ek B) Kabul eden ülkelere YİH'e uygun görülen ünvan verilir.

Japonya, Güney Kore Cumhuriyeti, Tayland, Filipin Cumhuriyeti, Fransa, Çek Cumhuriyeti, Senegal, Nijerya ve tarafından hazırlanan Yaşayan İnsan Hazinesi Sistemleri de örnek sistemler olarak duyurulmuştur.

Japonya

Bu konuda en duyarlı ve erken davranan ülke olan Japonya, özellikle İkinci Dünya Savaşı ardından Nara'da bulunan Horyuji Tapınağı Kondo'nun (Altın Salon) fresklerinin yangın sonucu zarar görmesinin etkisiyle, somut ve somut olmayan kültürel mirası kapsayan kültürel mirası koruma kanununu 1950 yılında çıkarmıştır.

19.yy sonları itibariyle modernleşmeyle paralel olarak kaybolmaya yüz tutan gösteri sanatları, el sanatları gibi somut olmayan kültürel mirası bu kanunun çıkarılmasından itibaren desteklenmektedir ve bu kişilere unvan olarak önemli somut olmayan kültürel mülk/eşya hamili denilmektedir. (Erkal, 2010:26)

Güney Kore Cumhuriyeti

Güney Kore Cumhuriyeti, 1962 yılında Kültürel Varlıkları Koruma Kanunu'nu yürürlüğe koydu. Önemli Somut Kültürel Varlıklar, Önemli Somut Olmayan Kültürel Varlıklar, Halk Kültürü Varlıkları ve Tarihi Yapılar olarak dört bölümden oluşan bu kanunun amacı: “insanların kültürel gelişimleri için çaba sarf etmek, kültürün gelişimine katkı sağlamak, kültürel varlıkları koruyarak yerel kültür mirasını devralmak ve bu sayede bu kültürlerden yararlanılmasını temin etmektir”.

Bu kanundaki önemli kültürel varlıkları ile gelenek taşıyıcılarının korunması ve tanımlanmaları, 1964 yılında Jongmyo Tapınağı'ndaki Dini Kraliyet Müziği ve Pansori Epik İlahisi Önemli Somut Olmayan Kültürel Varlıklar olarak belirlendiği zaman başladı. Yaşayan Ulusal Hazine olarak unvan verilen gelenek taşıyıcıları bilgi ve becerilerini o zamandan beri çıraklarına aktarmaktadırlar. (Erkal, 2010:36)

Tayland

Tayland'da 1985 yılında başlatılan Ulusal Sanatkârlar Projesi (National Artists Project) ile ülke yararına veya kullanımına paha biçilmez sanat eserleri kazandıran sanatkârlar tanınmakta ve onurlandırılmaktadır. Bu projenin ana hedefleri; üstün nitelikteki sanat eserlerini korumak, ülkenin kültürel mirasına katkı sağlayan sanatkârların artistik bilgeliklerinin bilinmesini sağlayarak sanatkârları ödüllendirmektir. Bu proje kapsamında, devlet sanatkârları desteklemekte, onlara daha iyi yaşam koşulları ve çalışma şartları sağlamakta, sanatkârların halk için değerli ürünler üretmeye devam ederek bilgi ve becerilerini gelecek kuşaklara aktarılabilmesi sağlanmaktadır. (Erkal, 2010:46)

Filipin Cumhuriyeti

Filipin Cumhuriyeti 1992 yılında Yasayan Ulusal Hazine Ödülü'nü yasalaştırmıştır. Bu ödülün kökeni, 1988 yılında Makati-Ayala Rotary kulüp tarafından çıkarılan ve Filipin el sanatları temsilcisi olan sanatçılara verilen bir tanıtım ifadesi olarak kullanılan Ulusal Halk Sanatçısı Ödülü'ne dayanmaktadır. (Erkal, 2010:54)

Fransa

Fransa'nın kullandığı ve resmi unvanı belirten Usta sanatçı (Maître d'art) üniversitelerde master derecesi denkliğinde bir unvandır. Usta sanatçılar kendilerini el sanatlarının gelişimine ve yenilik ruhunu yansıtmaya adanmış ve teknik bilgilerini gelecek kuşaklara aktaran kişilerdir. 1994 yılında Kültür ve İletişim Bakanlığı tarafından El Sanatları Kurulu kurularak, Usta sanatçı unvanı oluşturulmuş ve profesyonel sanatçılar tarafından özel sektörde icra edilen istisnai teknik bilgi ve becerinin korunarak geliştirilmesi amaç edinilmiştir. Son olarak 2004 yılında çıkarılan bakanlık emri ile El Sanatları Kurulu ve El Sanatları Komisyonuna dönüşmüştür. (Erkal, 2010:22)

Çek Cumhuriyeti

Çek Cumhuriyeti'nin YİH sistemi 2001 yılında T. C. Kültür Bakanlığı tarafından çıkarılan Popüler El Sanatı Geleneği Zanaatkârı başlığını taşıyan kanunla yürürlüğe girmiştir. Kaybolma tehlikesi altında olan geleneksel halk el sanatları bu maddenin ana unsurudur. 2003 yılında Çek Cumhuriyeti Hükümeti "*Daha Etkili Geleneksel Halk Kültürünü Koruma ve Geliştirme Stratejileri*" başlıklı yasa tasarısını kabul etti. Geleneksel halk kültürünü tanımlayan somut tedbirleri, halk kültürünün sistematik belgelenmesi, koruması ve gelecek kuşaklara aktarılması ile ülke içinde ve dışında halka sunum şekillerini tanımlamaktadır. Bu çerçevede 2002'de çıkarılan "Kültür

Bakanlığı'nın Kültür Alanındaki Etkinlikler  d lleri" ile "Popüler El Sanatı Geleneği Zanaatk arı"na yasal bir statü verilmiştir. (Erkal, 2010:16)

Senegal

Birçok Afrika ülkesinde olduğu gibi Senegal'de de somut olmaya kültürel miras tehlike altındadır ve miras taşıyıcıları yeterli düzeyde korunamamaktadır. Artan modern kültürünün etkisi gelenek taşıyıcılarının, geleneklerin, becerilerin kaybolarak büyük ve zengin mirasın ortadan kalma riski ortaya çıkmaktadır. Yasayan İnsan Hazinesi Sisteminin Senegal'de uygulanması ile ülke için daha iyi bir koruma sağlayarak bilgi ve becerinin aktarım ve gelişmesine güvence olmuştur. 2006 yılında Kültür ve Tarihsel Miras Bakanlığı Yaşayan İnsan Hazinesinin seçimi için Ulusal Komisyon oluşturmuştur. (Erkal, 2010:43)

Nijerya

Nijerya'da Yasayan Ulusal İnsan Hazinesi Sistemi, Norveç h k metinin desteklediği bir proje ile 2004 yılında başlamış ve 2007 yılında sistem kurulmuştur. Bu kurulum sonrasında YİH  d l töreni ile 10 yaşayan insan hazinesine plaket, liyakat ve para yardımları yapılmıştır. Nijerya sisteminin kuruluş amacı, somut olmayan kültürel mirasın korunmasını kurumsallaştırarak devamlılığı sağlamaktır. Bu mekanizma ile YİH'ler resmi olarak tanınmakta ve destek verilmektedir. Koruma, ustaların teknik bilgi ve becerilerini gelecek kuşaklara aktararak, geleneksel bilgi ve tekniğin gelecek nesillere sürekli aktarılması sağlanmaktadır. (Erkal, 2010:50)

5.2.2 Ülkemizde Yaşayan İnsan Hazinesi için Aranacak Nitelikler

Geçmişten geleceğe, geleneğin bilgisine sahip olan ustalarca aktarılan ve öğrenen yeni nesillerce yaşatılan toplumun kültürel belleği, aynı zamanda insanlığında ortak hazinesini oluşturmaktadır. Bu belleğin koruyucuları ve nadir aktarıcıları, toplumsal

belleğin oluşturulması, yöresel ve daha geniş anlamda ulusal kültür envanterinin oluşturulması için çok önemlidir. (Bkz: Ek C)

Öncelikle insan yaratıcılığı ve zekâsının ürünü olarak değeri, sosyal yapı ve kültürel gelenek içindeki yeri, belli bir grup ya da topluluğu temsil yeteneği ve yok olma riski bulunması göz önüne alınan YİH'lerin, ülkemizdeki seçilme kriterleri şunları içerir: On yıldır ustalığını uygulaması, mesleğini usta-çırak bilgi aktarımı ile öğrenmesi ve çırak yetiştirmiş olması, bilgi ile beceri üstünlüğü ve uygulamalarının yenilikler içermesi, kendi konusu ile ilgili nadir bilgiye sahip olmak. (Bkz: Ek B)

5.2.3 Yaşayan İnsan Hazinesinin Hak ve Sorumlulukları

Uzmanlar Komisyonu YİH'lerin sürekli izlenmesinden de sorumludur. Yaşayan İnsan Hazinesi ile ilgili seçim kriterlerinde sıralanan ölçütler aynı zamanda “YİH” unvanının kaldırılmasında da esastır. YİH unvanı alan kişi bu kriterlere uymuyor, yeni çırak kabul etmiyor ve kendine verilen görevi yerine getirmiyorsa, unvanı iptal edilir. Unvanın geri alınmasına Uzmanlar Komisyonu karar verir.

Yaşayan insan hazinesi olarak belirlenen kişilere saygın bir törenle, Kültür ve Turizm Bakanı'nın katılımıyla plaket ve ödül verilmektedir. YİH Ödül Töreni etkinliği ile gelenek taşıyıcılarının somut olmayan kültürel mirasın yaşatılması ve aktarılmasındaki vazgeçilmez önemleri vurgulanarak, kamuoyunda farkındalık yaratılması ve genç kuşakların bu alanlara ilgi duyması amaçlanır. Her bir Yaşayan İnsan Hazinesi'ne, kendi alanlarındaki katkılarından dolayı iki bin lira maddi yardım yapılmaktadır.

5.2.4 Ülkemizde İlan Edilen Yaşayan İnsan Hazinesi

Yaşayan İnsan Hazinesi Ulusal Envanteri çalışmalarına göre ülkemizde şimdiye kadar ilan edilmiş YİH ve meslekleri; Tacettin Diker (Karagöz Ustası), Orhan Kurt

(Karagöz Ustası), Metin Özlen (Karagöz Ustası), Sıtkı Olçar (Çini Ustası), Mehmet Girgiç (Keçe Ustası), Şeref Taşlıova (Âşık), Hayri Dev (Çam Düdüğü Ustası), Yaşar Güç (Hortlatma Kaval-Dilli Dilsiz Kaval Yapımcısı ve İcracısı), Emine Karadayı (Dokumacılık ve Doğal Boyamacılık Ustası), Zakir Veli Aykut "Dertli Divani" (Zakirlik), Bekir Tekeli (Bağlama Yapımcısı), Uğur Derman (Klasik Kitap Sanatçısı), Hasan Çelebi (Hüsn-ü Hat Sanatkârı), Mehmet Gürsoy (Çini Sanatçısı), Fuat Başar (Ebru Sanatçısı), Neşet Ertaş (Abdallık Geleneği-Halk Ozanlığı), Cemil Kızılkaya (Ahşap Baskı-Yazma Ustası), Mahmut Sür (Nazar Boncuğu Ustası), Tahsin Kalender (Ahlat Yöresi Taş Ustası), İrfan Şahin (Kispet Ustası) (<http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR,12929/yasayan-insan-hazinelere.html>)

6. KUYUMCULUK TARİHİMİZ

Günümüzün hızla değişen koşullarında geleneksel sanatların ve mesleklerinin çoğu alanında seçkin ustaları bulmak artık mümkün olamamaktadır. İnsanlığın kültürel mirasının unutulmasını engellemek ve bu mirasların gelecek kuşaklara aktarımını sağlamak için, geleneğin ustalarının da kendi geleneksel sanat veya mesleklerinin korunmasının bilincinde olması gerekmektedir. Bu bilince sahip olan ustaların devam ettirdiği geleneksel sanatlar ve meslek dallarının yok olmaması için, bilginin aktarımını sağlama yolundaki usta-çırak ilişkisi, geleneksel tekniklerin kullanıldığı kuyumculuk sanatı için de çok önemlidir. Değerli maden ve taşlardan çeşitli teknikler kullanılarak yapılan takılara kuyum, işçiliğini yapanlara ise kuyumcu adı verilir. Ayrıca kuyum işini satan esnaf da kuyumcu olarak isimlendirilir.

SOKÜM kapsamında incelenen kuyumculuk, büyük oranda geleneksel yapısını hala korumakta ve binlerce yılda edinilen ticaret görgüsünü sürdürerek, günümüzde bazı özelliklerini hala devam ettirmektedir. Bundan dolayı kuyumculuk, özünde, Osmanlı ve Anadolu'nun geçmiş uygarlıklarından gelen sanatların sentezini ve ticaret geleneğini barındırır ve bu ticaret geleneği belirli süreçler geçirerek günümüze kadar gelmiştir. Bugünün, özellikle geleneksel teknikle kuyumculuk yapan eski çarşıların ustaları, ticaret konusunda bu eski geleneklere bağlıdırlar ve bugünü anlamak için geçmişin ticaret tarihine kısaca göz atmak gerekmektedir.

Madenin Yakın Doğuda ilk kullanımı ile İslam Devri'nin başlaması arasında yedi bin yıldan uzun bir süre vardır. İslam Devri ustaları yüzyıllar boyu gelişen bu sanatı ve teknikleri eski uygarlıklardan devralmışlardır. İslamiyet ile birlikte, yeni fikir ve duygular, yeni sembollere ifade edilmiş ve sanat mistisizmden ilham aldıkça realizmden uzaklaşmıştır. İslam maden sanatında kullanılan başlıca madenler altın, gümüş, bakır, tunç, pirinçtir. Demir ve çelik daha çok silah ve alet yapımında; kurşun, lehim alaşımlarında ve altın ile gümüşün saflaştırılmasında, civa ise yaldızlamada kullanılır. (Enginsoy, 1978: 1)

Selçuklu esnaf birliği, Ahilik ilkeleriyle donatılmış olmasının yanı sıra Bizans ve Roma örnekleriyle ortak özellikler taşır; ancak daha bağımsızdır ve din bu organizasyon yapısını etkilemez. Esnaf denetimini kendisi yapar ve bunda özdenetim ilkeleri hakimdir. Mesleklerin yaygınlığı ve çokluğu, Selçuklularda ticari hayatın zenginliğinin göstergesidir (Küçükerman ve Mortan, 2007: 59). Geleneksel kuyumculuk sanatının bugününi anlamak için geçmiş dönemlerdeki yapıyı iyi bilmek önemlidir.

6.1 Osmanlı İmparatorluğu'nda Zanaatkarlığın Kurumsal Yapısı

Osmanlı'nın biçimlendirdiği ideolojik yapıda esnaf örgütünü yapılaşmasında üç aşama görülür. Birinci aşama; 13.yüzyıldan başlar, 16.yüzyıla kadar sürer ve bu dönemde ahilik ilkeleri geçerlidir. 15.yüzyıl sonrasında Fatih döneminden başlayarak ihtisap kanunnameleriyle olaya yön verilir. Üretimin devamlılığını sağlamak, uygun fiyatla üretici tüketici açısından dengeyi temin etmek amaçtır. İkinci aşama; 16.yüzyılda şekillenir. Bu yüzyılda her esnaf grubunun kendisine ait bir organizasyon ve birlik oluşturma gayreti vardır. Üçüncü aşama; tekellere dayalı sistemde özel ruhsatlama hakkı ve gediklerin doğuşudur. Fiyatların narhla belirlenmesi tazminat ilanıyla son bulur. Yepyeni bir organizasyon türü olan mesleki oda kavramı, İstanbul Ticaret Odası'nın kurulması ile başlar. Ticaret ve sanayi odalarına ait nizamname yayınlanır, 1913'te sınırlamalar kaldırılır, gedikler lağv edilerek 1924'te esnaf birlikleri resmen sonlandırılır. Üç dönemin ortak paydası ise yardımlaşma sandıklarının varlığıdır. Sermaye bağışlardan, harçlardan, esnaftan toplanan hisselerden oluşur ve ihtiyaç zamanlarında esnafa faizsiz borç verir. (Küçükerman ve Mortan, 2007: 82)

Osmanlı ekonomik yapısında esnaf ve zanaatkar düzeninin temeli ise bedestenli çarşılardır ve bedesten zenginliğin depolandığı yerdir. Kentsel zanaat etkinliğin örgütlenmesi katı bir denetim ve esnafın kurduğu lonca örgütü tarafından sağlanır ve bu sistem ile üretim ve tüketimi düzenlenir. Osmanlı kentleri külliye etrafında gelişir. Fiyatlarda narh sistemi kullanılır ve bu sistem, fiyatlarda denetim ve sınırlama ile üründe kalite ve norm tespitini sağlar. Esnaf ve zanaatkar kentte üreten ve satan

kişidir. Hirfet, sanat ve beceri gerektiren iş ve meslekler anlamındadır. Osmanlı döneminde kullanılan "ehl-i hiref" ve tekil olarak "ehl-i hiref" zanaatkarın genel adıdır. 17. yüzyılda sayıları 2000 olan ehl-i hiref ustası Saray nakkaşhanesinde görev alacaktır. (Küçükerman ve Mortan, 2007: 70)

Esnaf, sınıf sözcüğünün karşılığıdır ve "Ahi Evran ehli" olarak yola çıkanlar, önce esnaf sonra sanat icra eden olarak ehl-i hiref olur. Hiref ile küçük kentlerde yaşlı zanaatkarlar tarafından oluşan gayri resmi heyetlerce (ehl-i hire) sorunlar çözülür. Esnafın oluşturduğu ve içerisinde tabakalaşma olmayan, yarı resmi ve özerk bir sistemdir ve devletin narh politikasının yürütme denetim aracıdır. Esnaf birliğini tayin, azletme ve üretilen ve piyasada olan ürünlerin durumu ile kadı ilgilenir. Muhtesip ise piyasa denetim işini, şeyh esnaf birliği başkanlığını yapar. Ayrıca yardımcısı kethüda ve onun yardımcısı yiğitbaşdır. Ehl-i hire, fiyat tespiti, kadı ilişkileri ve tartı aletleri damgalanması işlerini yapar. Esnaf ile hiref arasındaki ayırım 18.yüzyıldan sonra sosyal tabakalaşma ile birlikte başlar. Bu dönemde hiref güzel sanatlar dallarıyla sınırlı kalır. (Küçükerman ve Mortan, 2007: 71)

Ahilik:

Ahiliğin temeli olan fütüvvetçilik, 10.yüzyıldan itibaren örgütlenmeye başlar. Fütüvvet, yiğitlik ve soy temizliği anlamındadır. 16.yüzyıla dek esnaf ve zanaatkarların zihnen ve ilmen şekillenmesini sağlayan kılavuz ve sosyal bir kurumdur. Ahilik ise kardeşim sözcüğünün karşılığıdır ve tasavvufi olarak fertlerin birbirini kardeş olarak görmesi anlamındadır. Devletin temellerinin henüz zayıf olduğu kent yapısında, yerel iktisadi örgütlerle beslenen tasavvufi anlayış ahilik yada fütüvveti oluşturmuştur ve üretime dayalı dönemin toplum içi uzlaşma kurumu olarak esnaf ve sanatkar birliği olarak devam etmiştir. Bu birlik Anadolu kentlerinde esnaf ve zanaatkarların gerektirdiği elemanları yetiştirerek, işleyiş ve denetimlerini düzenleyerek Türklere has bir kurum olarak şekillenirken, fütüvvet dinsel bir dayanışma biçimi olarak kalır. Ahilik için meslek ve sanat sahibi olmak gerekirken, fütüvvetçilik için bu zorunluluk yoktur. İslam'ın bir din olarak kabulü esastır ve ahiliğin ahlak tüzüğü ve yönetmeliği olarak "fütüvvetname" kullanılır. İlkelerde

benzerlik vardır, nefesine hakim olmak, hile etmemek, zulme, zalime ve haksızlığa karşı koymak bunları başındadır. 740 kuralı olan ahiliğin eli, kapısı, sofrası açık ama buna karşılık gözü, dili, beli bağlı olmalıdır. (Küçükerman ve Mortan, 2007: 72)

Lonca:

Sanat ve sanatkarlar çoğalıp yapılan işlerin çeşitliliği arttıkça, müslüman ve gayrimüslim ayrımı sürdürülemedi ve din ayrımı gözetmeyen gedik ile loncalara III. Selim'in kararnamesiyle yer açılmıştır. Sadece müslüman ahi esnafın girebildiği tekke nizamından, gayrimüslim esnafı da kapsayan lonca yapısına 18.yüzyıldan geçiş ile tüm meslek mensuplarını kapsayan bir örgütlenme şekli başlamıştır. Bu kurumun ideolojisinin özü mutlak eşitliktir, hiyerarşi yoktur, Baş konumundaki Kethüda'yı saray seçer ve fütüvvet ilkeleri giderek önemini yitirmeye başlar. Lonca, örgütlü esnafın ortak meclisidir ve esnaf amirlerinin organizasyonla ilgili bir olayı, görüşmek, karara bağlamak, uygulamak için kullandıkları önemli bir yapıdır.

Lonca sipariş esasına göre çalışır, genişleyen-yeniden-üretimi yoktur ve talebi fiyat değil, üretenin ehliyeti belirler. Dışa kapalı olduğu ve rekabeti kabul etmediği için, tek üreten değilse de tekeldir. Dışa kapalılık yeniliğe de kapalı olmak anlamını taşır ve 19. yüzyıl sonrası rekabetiyle yıkıcı hale gelir. Sınırlanan tekel hakkı, yabancı tüccara yer açılması, lonca üretiminin peyderpey ticaretten çekilmesine neden olur. Ama Anadolu taşra esnafı İstanbul'dan farklı olarak şirketleşmeye önem vererek gelişir ve taşra burjuvazisi oluşmaya başlar. 1720 yılına dek, esnaf organizasyonuna ahilik teşkilatı denirken, bu tarihten sonra iş loncalarıdır. Lonca sistemi, bu yıllarda olan gelişmelerle daha derin bir anlam kazanır ve esnaf birliklerinin hakları genişler. (Küçükerman ve Mortan, 2007: 75)

Gedik:

Gedik ise ilk olarak, 1727 yılında kullanılmıştır, iş ve mesleği bağımsız olarak yapabilme hakkı ile işin kime ait olduğunun düzenlenmesidir. Bu düzenlemeyle,

ekonomik yapının daralması sonucu esnaf sayısı sınırlı tutulur. Müslüman olan ve olmayan esnafın aynı organizasyon yapısında ve lisans ile çalışması, bir "imtiyaz" olan Gedik Teşkilatlanması ile olacaktır. Gedikler, vakıf sistemine bir açılım getirir. Kentlerin ihtiyacı olan çarşı ve dükkanlar, vakıflar tarafından inşa edilip esnafa kiralanır. Vakıf ile kiralayıcı esnaf arasındaki ilişki esnaf lehine gelişir ve kirasını ödediği sürece süresiz tasarruf etme ve öldüğünde ise evladına tasarruf hakkı doğar.(Küçükerman ve Mortan, 2007: 77)

Narh:

Narh sistemi Osmanlı hukukunun üretimi düzenleyen en önemli müdahale aracıdır. Bu sistem fiyatları denetlerken, kalite denetimi yapar, ayrıca standardizasyonu sağlar. Fiyatlar kadı başkanlığındaki bir komisyonca belirlenir ve narh fiyatı oluşur. Osmanlı'nın kuruluşunda tek bir öbekte toplanan esnaf zanaatkar zümresi 19.yüzyılda üç katmanlı hale gelmiştir. Birincisi, başkalarını çalıştırıp, kendileri de çalışan imalathane sahipleri. İkincisi; kentte yaşayan ve ücret geliriyle geçinen mülksüzleşmiş zanaatkarlar. Üçüncüsü; zanaatkar olup, kırsal alanla bağı süren ve mevsimlik ücret gelirleri kırsal gelirlerini destekleyenler. (Küçükerman ve Mortan, 2007: 102)

6.2 Osmanlı İmparatorluğu Zamanında Kuyumculuk

Osmanlı dönemi öncesinde Anadolu'da, bakıra kalay katılarak elde edilen tunç ve sonrasında çeşitli metaller işlenirken dökme ve dövme tekniği kullanılmıştır. Roma, Bizans dönemlerinde ve Selçuklular zamanında maden sanatında çok güzel örnekler verilmiştir. -(İrepoğlu, 2012: 77)

Osmanlı döneminde, İstanbul kuyumculuğu iki yönde gelişmiştir. Birinci grup, saray kuyumculuğu olarak Topkapı Sarayı'nda özel olarak yetiştirilen ustaların veya dışarıda yaptıkları eserler ile dikkati çektikten sonra saraya alınan sanatkârların meydana getirdiği teşkilat olarak var olmuştur. Saray kuyumcularını idare ederek

ihtiyaçlarını karşılayan, saraya her türlü kıymetli taş, altın, gümüş tedarik eden usta sanatkâra “kuyumcubaşı” denir ve bunlar genellikle yaşlı, tecrübeli, bilgili ustalardan seçilirdi. Saray sanatkârları başta padişah olmak üzere hanım sultan, şehzadeler, kadın efendiler, kalfalar ve diğer saray ileri gelenleri için çalışırlardı ve verilecek hediyeleri de bu sanatkârlar yaparlardı. İkinci grup sanatkârlar ise, özellikle Kapalıçarşı içinde ve etrafındaki hanlarda tezgâh kurmuş olan ve halen de bu özelliğini muhafaza eden, ülkenin çeşitli yörelerinden gelip İstanbul’a yerleşmiş olan kuyumculardır. Bu teşkilatın başında ise “kuyumcular kethüdası” bulunur, esnaf ve sanatkâr ile irtibatı ise “yiğitbaşı” denilen kişiler sağlardı. (Kuşoğlu, 1994: 143)

Kuyumculuk padişahlar tarafından sevilen bir sanat dalı olmuştur. İslam geleneğinde değerli taş ve madenlerin kullanılması yasak değildir, sadece aşırıya kaçılmaması tavsiye edilir. İmparatorlukta padişahın çeşitli nedenlerle mücevheri armağan olarak vermesi veya padişaha mücevherler sunulması gelenektendir. Saraydan yollanan ve saraya gelen armağanların kayıtları her zaman özenle tutulmuştur. Ehl-i hireften kuyumcular geleneğe göre bayramda padişaha hünelerini ortaya koyan kuyum işleri sunarak karşılığında ihsanlar almıştır. (İrepoğlu, 2012: 48)

15.yüzyılın ikinci yarısından başlayarak Balkanlardaki altın ve gümüş madenlerinin Osmanlıların egemenliğine girişi kuyum işleri için büyük bir kaynak oluştururken, Balkanlardaki Ragusa kentinden kuyum işleriyle kuyumcu ustaları İstanbul’a taşınmış, Tebriz ile Herat'dan ustalar getirilmiş ve erken Osmanlı kuyumculuğunda Timurlu dönemi Herat ve erken Safavi üslubundan esinlenerek gelişen bir saray üslubunun oluşmuştur. İmparatorluğun dışından değerli malzeme yanında kuyumculuk gereçleri de getirildiği kayıtlarda vardır. (İrepoğlu, 2012: 80)

6.3 Geçmişten Günümüze Kapalıçarşı'nın Ticaret Kültürü ve Kuyumculuk

Geleneksel anlamda kuyumculuk incelenirken Kapalıçarşı, bu sanatın tüm aşamalarının gerçekleştiği atölyeleri, hala geçmişten gelen sistemi devam ettiren

yapısı ve bu teknikleri kullanan gelenek ustaları ile beraber çok önemli bir merkezdir ve bundan dolayı görsel belgeleride yapmayı tercih ettiğim alandır.

Kapalıçarşı'nın ilk nüvesini oluşturan bedesten, bezzaz sözcüğünden türemiştir ve kıymetli parçaların korunması nedeniyle ticaretin bir nevi merkez bankası ve parasal düğümüdür. Para ve kıymetli eşya ve devlet evrakı, anahtarlarının birinin bedesten muhafızı, diğerinin mal sahibinde olduğu çift kilit sistemiyle korunmaktadır. Anadolu'da 100 değişik yerleşme bölgesinde 117 bedesten inşa edilmiştir. (Küçükerman & Mortan, 2007: 116)

Kapalıçarşı, iki bedesten ve çevresinde zamanla oluşarak üzeri kapatılmış 67 sokak ve bir dizi hanla çevrelenmiş canlı bir ticaret merkezidir. Kapalıçarşı'nın etrafını çevreleyen hanlarda, çarşı için gerekli ürünlerin üretildiği atölyeler bulunur. 1894 depreminden önce çarşının bir parçası olan bu hanların büyük bir bölümü daha sonra dışarıda bırakılmıştır. Bunların başlıcaları; Bodrum Hanı, Kaşıkçılar Hanı, Kalcı Hanı, Paçavracı Hanı, Sarnıçlı Han, Ali Paşa Hanı, Camili Han, Çuhacı Hanı, İç ve Dış Cebeci Hanları, Yağcı Hanı, Baltacı Hanı, Sorguçlu Han, Sepetçi Hanı, Pastırmacı Hanı, Mercan Ağa Hanı, Tarakçılar Hanı, Perdahçılar Hanı, Kızlarağası Hanı, İmameli Han, Büyük ve Küçük Cebeci Hanları, Sarraf Hanı, Yarım Taş Hanı idi. Bugün çarşı içinde kalan ya da sadece çarşı içinden girilebilen hanlar ise: Astarıcı Hanı, Büyük ve Küçük Safran Hanları, Çukur Han, Evliya Hanı, Kebapçı Hanı, Kuyumcular Hanı, Mercan Ağa Hanı, Rabia Hanı, Sarraf Hanı, Varakçı Hanı, Yarım Taş Hanı, Yolgeçen Hanı, Zincirli Han'dır. Geleneksel mimarisini koruyan "Zincirli Han" mücevher yapımcılarının yoğunlaştığı yerdir. (Gülersoy, 1994: 426)

Kapalıçarşı içerisinde iki önemli bedesten bulunmaktadır.

İç Bedesten; Kapalıçarşı içerisinde yer alan bedestenlerin ilkidir ve çarşının esas çekirdeğini oluşturan Eski Bedesten veya diğer adı ile Cevahir Bedesteni'dir. Her devirde değerli eşyaların, mücevhercilerin, silahçıların ve pahalı kumaşçıların yer aldığı bu bina ilk dönemlerde büyük banka kasası gibi kullanılmıştır. Yapının duvarları içinde "mahzen" adı verilen daha korunaklı bölümlerde, bedesten esnafının

kendi malları ile emanet gelen değerli eşya ve paraların belli bir ücret karşılığında saklandığı ve ayrıca dolap denilen ahşap taşınabilir kepenkli dükkanlar ile sandık adı verilen portatif tezgahların yer aldığı belirtilmektedir. (Gülersoy, 1994: 424)

Sandal Bedesteni; Kapalıçarşı'da yer alan bedestenlerin ikincisidir ve genellikle Bursa'da dokunan bu kumaş cinsi ile diğer Osmanlı iplik ve dokuma ürünlerinin İstanbul'daki ana ticaret merkezidir. Yapılış sırasıyla çarşının ikinci çekirdek binası olan Sandal Bedesteni (öbür adları ile Bedestân-ı Cedîd, Yeni Bedesten, Küçük Bedesten) tek katlıdır, sadece geç devir eseri olan Kürkçüler Çarşısı iki katlı olarak yapılmıştır. “Hacegi” denilen Bedesten esnafı, her gün kuşluk vakti İnciciler Kapısı önünde toplanarak hep birlikte içeri girilir, herkes dolabının önünde durarak toplu dua edilir, ardından ilkeler tekrarlanarak güne ve alışverişe başlandığı söylenir. (Gülersoy, 1994: 425)

Kapalıçarşı, her devirde ve her açıdan İstanbul ve ülke yaşantısının, ekonomisinin ve sosyolojisinin bir aynası olmuştur. Geleneksel bilgi ve toplumsal bellek, içinde bulunduğu toplumu ekonomik olarak da besleyen önemli bir kaynak ve değerli bir hazinedir. Gelenek ustaları bir kentin kültür ekonomisi ve bilinirliği açısından önemli unsurlardır. Birikimiyle kent belleğinin korunduğu, değerlendirildiği ve toplandığı Kapalıçarşı, bugünü ve geleceği beslemektedir.

Günümüzde İstanbul Maden ve Metaller İhracatçılar Birliği kayıtlarına göre Türkiye'nin en büyük 300 ihracatçısının 93'ü Kapalıçarşı ilintili ve bu şirketlerin mineral ile madencilik şirketlerini de kapsadığı düşünülünce Kapalıçarşılı kuyumcularının payının işin yarısına ulaştığı görülebilir. Ama bu üretim seri üretim halinde gerçekleşmektedir ve geleneksel yöntemle kuyumculuk yapanlara anlamlı bir dönüşü olmamaktadır.

7. HAMMADDESİ METAL OLAN GELENEKSEL TÜRK EL SANATLARI KAPSAMINDA KULLANILAN TEKNİKLER

Somut olmayan kültürel miras, zanaat aracılığı ile objelere ve somut olarak kullanılabilir hale dönüşür. Kültür öğeleri ile sanat arasında, sürekliliği olan karşılıklı bir ilişki vardır ve ayrı düşünülemezler. Üretimde, zanaattaki orijinal şeklin korunması ile sanatsal özgürlüğün çelişkili durumu her dönemde yaşanır ve üretime yansır.

“Hayatı anlamak, yorumlamak ve hayattan zevk almak amacıyla insanın hayal gücünün yaratıcı kullanımına sanat denir. Sanat, insanların zihin yapılarının ve kültürün bir yansımasıdır. Mit, efsane ve hikaye gibi sözlü sanatlar, müzik ve görsel sanatlar bu düşünceyi kanıtlamaktadır.” (Haviland, 2002: 437)

“Tüm yaratıcı dışavurumlar kültürel ürün ve belgeler olarak potansiyel bir araştırma konusudur. Bu görüşün giderek kabul görmesi, beşeri bilimlerin incelenmesini güzel sanatlar ve seçkinlerin sanatından, halk sanatı ve kitlelerin yaratıcı dışavurumuna doğru genişletmeye olanak sağlamıştır.” (Kottak, 2001: 21)

“Sanat ve zanaat arasında ki farkı ortaya koyabilmek için modern bir kavram olan plastik sanat kavramı kullanılabilir. Ustaca yapılmış olmasına rağmen sembolik içeriğinin yetersizliği, basit olarak nitelendirilmesi, kalıcı olmaması gibi nedenlerle sanat eseri kabul edilmeyen ürünlere zanaat eseri denilmektedir.” (Haviland, 2002: 456)

Geleneksel anlamda sanat üretimi ise atölyelerde kalfa ve ustalarca üretilir. Ustacı ilişkisi ile öğrenilen bu sanatlarda, yıllarca ustanın yapım tekniklerinin izlenmesi ve birebir yardım edilerek çalışılması ile kalfalığa ve daha yetkin olunarak sanatın iyice öğrenilerek yıllarca üretim yapılmasından sonra ustalığa geçilir. El

sanatları üretimi aslında sanatsal yönden ortak becerileri gerektiren ve üretim miktarı sınırlı ürünlerdir.

Geleneksel el sanatlarının sınıflandırılması konusunda araştırmacıların benimsediği yaygın yöntem, ürünü oluşturan ham maddedir. Buna göre AREGEM'de Halk Kültürü Bilgi Yönetimi Dairesi Başkanlığı, Halk Kültürünü Araştırma Şubesi tarafından şu başlıklarla sıralanmaktadır: "*Hammaddesi ağaç-ahşap olan, taş olan, toprak olan, metal olan ve deri olan geleneksel el sanatları ile işlemedir.*" (<http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR,12750/geleneksel-el-sanatlari.html>).

Ayrıca geleneksel giyim, kuşam ve süsleme başlığı altında, takılar ve süsler altbaşlığı olarak yöresel takıların önemine değinilmektedir.

El sanatı ürünleri; kendine özgü teknolojiyle ve basit el araçları kullanılarak yapılan, ham maddeleri standart üretilmeyen ürünlerdir. Bu ürünler, "*köy sanatları*", "*el sanatları*", "*küçük sanatlar*" gibi isimlerle açıklanmış, zaman içerisinde yeni adlandırılarak "*çarşı sanatları*", "*küçük sanatlar*", "*halk sanatları*" veya "*geleneksel Türk sanatları*" gibi tanımlarla beraber geleneksel vasfını kazanmıştır.

(http://www.istanbulkulturenvanteri.gov.tr/halk-kulturu/detay/envanter_id/209)

Bu bölümde Hammaddesi Metal olan Geleneksel Türk El Sanatları'nda kullanılan teknikler, ortaya çıkan eserler eşliğinde açıklanmıştır. Günümüzde sayıları azda olsa devam eden ve geleneksel yöntemle çalışan Ocak'ta yapılan işlemlerin aşamaları Görsel Belgeleme ile kayıt altına alınmış ve anlatılmıştır. Döküm atölyesi, günümüz modern kuyumculuğunun kullandığı ve tüm aşamaların hızla ve seri olarak bir atölyede gerçekleştiği yerlerdir. Günümüz kuyumculuk tekniklerinin anlaşılması için atölyelerde yapılan döküm teknikleri görsel belgeler ile beraber anlatılmıştır.

7.1 Hammaddesi Metal olan Geleneksel Türk El Sanatları kapsamında Mücevherat, Maden İşleme ve Süsleme Teknikleri

Dövme Tekniği:

Altın, bakır ve gümüş külçelerini örs üzerinde büyük çekiçlerle karşılıklı durarak birbiri ardına döven ve külçeyi astar haline getiren ustaya ve aynı zamanda astar durumdaki metale ibrik, sahan, semaver gibi biçimleri döverek veren ustaya dövücü denir. Sonraları şahmerdan denen büyük, otomatik çekiçlerle dövülerek levha haline getirilen bakır, günümüzde merdane haddeler ile levha haline getirilmektedir. (Kuşoğlu, 2006: 69)

Fotoğraf 7.1: Dövme Tekniği örneği (Kuşoğlu, 2010: 112)

Döküm Tekniği:

Birçok süs eşyası hazırlanmasında uygulanan eski bir üretim yöntemidir. Dökümde kullanılan kalıplar çamur, metal ve bazen taştan yapılır. Dökümden sonra dökülen parçaların son biçimini alması için tesviye, parlatma, ve ovma gibi yöntemler kullanılır. (Kuşoğlu, 2006: 69) Potada eritilen madenler istenen kalıplara dökülerek dondurulur. Döküm çeşitleri içi dolu döküm, içi boş döküm ve daha yakın zamanda kullanılan balmumu tekniği ile santrifüj dökümdür. Günümüzde gelişen modern döküm teknikleri ile her türlü ince işçilikli takıyı bilgisayarda çizim olarak yapmak ve bunun kalıplar ile birebir dökümünü almak mümkündür. Modern dökümcülük

teknolojisi ile kuyumculuk hızlı, çok sayıda ve seri şekilde üretilen fabrikasyon bir şekle dönmüştür ve bu tekniğin fotoğrafları ile aşamaları, ayrıntılı olarak 7.3'üncü bölümde verilmiştir.

Fotoğraf 7.2: Döküm Tekniği ile yapılmış dirhem (Fot. M. Zeki Kuşoğlu, 2013)

Kalemişi Tekniği:

Genellikle gümüş üzerine çelik kalemlerle düz zeminin oyularak yani kanallar açılmasıyla yapılan süsleme sanatıdır. Yumuşak madenler üzerine (gümüş, altın, bakır vb) çelik kalemler ile desenlerin oyulmasına kalemkarlık ve ustasına kalemkar denir. Bilinen belli başlı kalem işleri: Kafkas, İstanbul, Van, Bosna, Memluk ve Selçuk kalemidir. Kalemkarlık sanatı ardından savat tekniğininide öğrenen usta savat ustası ve hüsn-i hat öğrenenleri mühürücü (hakkak) olur. (Kuşoğlu, 2010:19)

Fotoğraf 7.3: Kalemişi Tekniği Bosna işi örneği (Kuşoğlu, 2010: 20)

Savatlama Tekniği:

Savat kelimesinin aslı "Sevad"dır ve karanlık, karalama anlamı taşır, gümüş üzerinde karakalem görünüşlü nakışa verilen isimdir. Dövcü ustasından gelen hacimli biçim üzerine aktarılan veya doğrudan kalem ile çizilen şekillerin üzerine çizgi üzerinden çelik kalemler ile kanallar açılır. Savat işinin en önemli çalışması kalemkarlıktır, savat ustası hazırladığı şekli kurşun ve sabit kalem ile bitmiş formlar üzerine çalışır. Bu sanatta, daha zarif işlere uygulanan Van işi ince kalem ile dayanıklı olması istenen eserlere uygulanan Kafkas işi derin kalem olmak üzere iki farklı kalem tavrı vardır. (Kuşoğlu, 2010:11)

Hazar bölgesindeki Türklerle Anadolu'ya gelen bu sanat, Van başta olmak üzere, birçok ilde yapılmıştır. Önce gümüş ve bakır bir pota içerisinde eritilir, daha sonra kurşun eklenir ve eriyince kükürt ilave edilir. Kükürt eklenmesi, karışımın rengi güvercin kanadı rengi alana değin sürer ve bir kap içerisinde soğumaya bırakılır. Kullanılmak istendiğinde bir havan içinde dövülerek toz durumuna getirilir ve yerine göre ekme, yerine göre de sürme yöntemi ile uygulanır. (Doğar, 2009:27)

Fotoğraf 7.4: Savatlama Tekniği örneği (Kuşoğlu, 2010: 12)

Mine (Emaye) Tekniği:

Mine toz cam ve metal oksit karışımından yapılır. Değişik oranlardaki katkı maddeleri ile saydam ve saydam olmayan mineler elde edilir. Metal yüzey üstüne uygulanır ve fırınlanır, burada yüksek ısı uygulayarak eriyen mine açılmış maden boşluklarına dolar ve soğurken saydamlaşarak bu yüzeyi kaplar. (Kuşoğlu, 2006:158)

Fotoğraf 7.5: Fırına girmeden önce mine boyları ile takıların üzerinin boyanması (Fot.Gülçin Anmaç)

Fotoğraf 7.6: Mineli altın enfiye kutusu (Fot. P Dergisi, 20. Sayı, s.184)

Hak Sanatı-Mühür Baskı Tekniği:

Metal, ahşap, değerli taş, deri ve fildişi gibi malzemelerin üstüne oyma yoluyla resim yazı ve süsleme yapma sanatıdır. Yakut, zümrüt, yeşim, topaz, nefes türü değerli ve yarı değerli taşlar ile altın, gümüş, bakır ve pirinç gibi metaller üstüne desenler hakkedilerek işlenir. Hakkaklık-mühürcülük hat, desen ve kalemişi gibi bir kaç sanat dalını bilmeyi gerektirir.

Fotoğraf 7.7: Hak Tekniği örneği (Kuşoğlu, 2010: 56)

Maden Kakma (Kabarma-Çökertme) Tekniği:

Çelik kalem ile arka yüzünün kabartılarak ve ön yüzünün çökertilerek desenin gümüşe işlendiği tekniktir, işleyen sanatkara kakmacı denir. Astar denilen levha gümüşün zift üzerinde çelik kalemler ile dövülmesiyle yapılır. Levha veya hacimli duruma getirilen gümüş, zifte oturtulur. Sonra şeffaf kağıda çizilen desen ters olarak yapıştırılır ve nokta kalemi ile aynen gümüş üzerine geçirilir. Böylece sadece çelik kalem darbelerinin geldiği yer çöker ve sonrasında kakma işlemi başlar. Gümüş ve zift her soğuma sonunda ısıtılarak çalışılır. İş bitince daha çok ısıtılır ve ziftten arındırılır. Sonrasında yine ziftlenir ve çelik kalemler ile tersinden zemin dövülerek çökertme yapılır ve aynı işlemler tekrarlanır. (Kuşoğlu, 2010:25)

Fotoğraf 7.8: Maden Kakma Tekniği örneği (Kuşoğlu, 2010: 25)

Telkari (Vav İşi - Çift İşi) Tekniği:

Telkari tel ile yapılan sanat anlamındadır. Eritilen maden çubuk haline getirmek için kalıba dökülür ve inceltilerek şekil vermek için tavlansarak haddeden geçirilir. Bu işlem metal mikron bir tel haline gelene kadar ince bir tel olana kadar işlem sürer. Telkari işi iki aşmardan oluşur. Usta deseni kağıt üzerine çizer ve desenin genel iskeleti kaynak ile az ateş vererek kaynak yapar. İskelet ile ana çizgileri hazırlanan çalışmanın boşluklarına konulan motifler toz kaynağı ile birbirine kaynatılır ama ateş çok verilir ise işin kendisi de erir, bundan dolayı dikkatle eser tamamlanır. Telkariye, Vav harfine benzeyen biçimler sık kullanıldığı için vav işi veya bütün işler çift denilen cımbız ile bir araya getirildiği için çift işi denilmektedir. (Kuşoğlu,2006:220)

Fotoğraf 7.9: Telkari Tekniği örneği (Kuşoğlu, 2010: 28)

Hasır Örgüsü (Trabzon İşi) Tekniği:

Haddeden geçirilmiş ince teller, cımbız ile biri diğerinin altından ve üstünden geçirilerek örölür. Bu örgü tekniği ile en çok kemer ve kolye, bilezik, küpe yapılmaktadır. Trabzon'un kadın zanaatkarları tarafından işlenen hasır örgü ile yapıldığı için bu adı alan takılarda teknik, 'anadan kıza' denilen ifadeyle yani usta ıracak devamlılığı bozulmadan devam etmektedir.

Fotoğraf 7.10: Hasır Örgü Tekniği örneği

(Fot. http://www.kuzeyekspres.com.tr/news_print.php?id=10800)

Kazaz-Kazzaz Tekniği:

Öncelikle haddeden geçirilerek, 0,008-0,10 mikron haline getirilen altın veya gümüş teller, bir ıkrık vasıtasıyla eğrilerek sağlamlaştırılır. İi ipek dışı altın veya gümüş olan bu malzemeden çok ince bir örgü işçiliği ile tarih boyunca tesbih kamçısı ve düğme yapılmıştır. Günümüzde ayrıca bilezik, küpe gibi takı yapılmaktadır (Kuşoğlu, 2006:127)

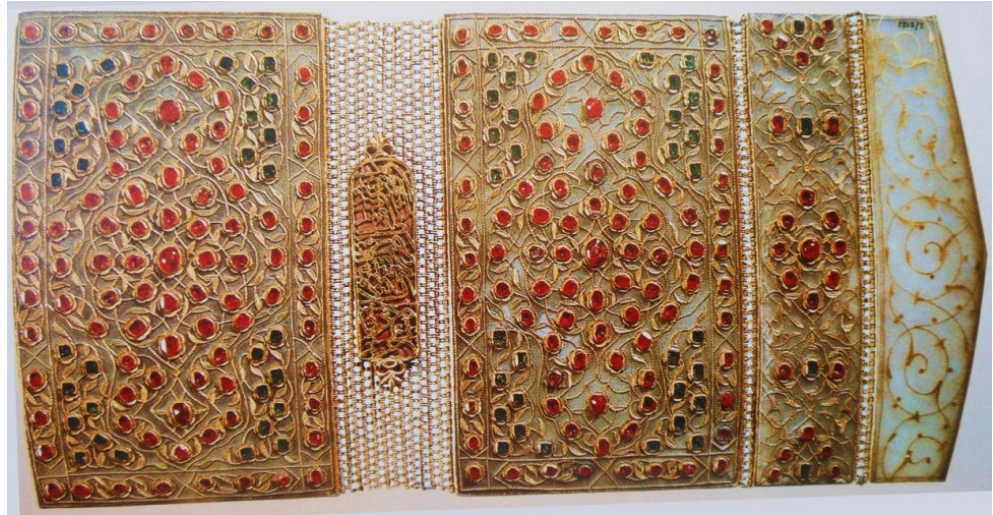

Fotoğraf 7.11: Kazaz Tekniği örneği

(Fot. <http://www.tesbihcibaba.com.tr/?urun-143-El-Ormesi-Trabzon-Kazzaz-Tesbih.html>)

Mıhlamacılık (Sadekarlık) Tekniği:

Kuyumculukta, yalnızca madenin biçimlendirilmesi ile yapılan çalışma şekline sadekarlık, yapılan eserlere sade, ustasına sadekar denilir. Birde değerine göre, kıymetli ya da yarı değerli taş gibi nesnelerin madenler üzerine yuva yapılarak ya da yuva açılarak yerleştirilmesi işlemine mıhlamacılık denir. Kuyumculukta kullanılan en önemli teknik alafranga mıhlama ve alaturka mıhlama dır. İstanbul kuyumculuğunda bu teknikle en çok pırlanta, zümrüt, yakut gibi kıymetli taşlar mıhlanmıştır ve eserin daha güzel gözükmesi için birden fazla teknik birlikte uygulanmıştır. zerine taş mıhlanmış bir parçanın, taşları ya “gverse” ya da “tırnak” denilen şekillerle tutturulur, başlıklar ise kalemle süslenir. (Kuşcuoğlu,1994:145)

Fotoğraf 7.12: Alaturka Mıhlama Tekniği rneği

(Kuşoğlu, 2010: 47)

Alafranga ve Alaturka mıhlama tekniğinin bir arada kullandığı bu yzkte, iteki boşluklara elmas foyalandıktan sonra alaturka mıhlama tekniği ile yerleştirilmiş ve dış iskelete pırlanta taşlar alafranga mıhlama tekniği ile yerleştirilmiştir. İskeletin taşsız hali sağdadır.

Fotoğraf 7.13: Alafranga ve Alaturka Mıhlama Tekniğinin beraber kullanılmasına örnek. (Fot. Gülçin Anmaç, 2013)

Güherse (Güverse) Tekniği:

Mücevher gibi anlamındadır, Anadolu'da Haşhaş (hışhaş) sanatı da denilir ve geçmişte çok eskilere dayanmaktadır. Küçük kürecikler kullanılır ve bu kürecikler çeşitli yollarla elde edilmektedir. Tellerin istenilen incelikte haddeden geçirilmesinden sonra, mıstar tahtasında eşitlenip eşit ölçülerde kesilerek ateşe tutulması ile aynı çaplı kürecikler elde edilir. Çok sayıda kürecik elde etmek için farklı yöntemler kullanılır. Elde edilen kürecikler metal plaka üzerinde açılan boraks sürülmüş çukurlara kaynak yapılarak sabitlenir. Bu teknikle en çok tepelik, kemer, fincan zarfı ve benzeri eşyalar yapılmıştır (Kuşoğlu, 2010:49)

Fotoğraf 7.14: Güherse Tekniği örneği

(Kuşoğlu, 2010: 47)

Delik İşi (Kafes Oyma, Maden Oyma, Ajur) Tekniği:

İki çeşit delik işi vardır. Çelik kalem ile gümüş üzerinde desene göre zemin oyularak boşaltılmış eserlere delik işi denir. Ayrıca delgi, ince uçlu çelik kalem, matkap vasıtasıyla açılan küçük deliklerden geçirilen testere kılı ile desenin oyularak biçimlendirildiği eserlere denilir. (Kuşoğlu, 2006:65)

Fotoğraf 7.15: 150 mikron (1,5mm) sarı metale el işi testere kesim olarak yapılan bir çalışma. (Eser ve Fot, Mesut Dikel)

Kaplama (Tombak) Tekniği: Tombak yapımı, çeşitli tekniklerle hazırlanan bakırdan yapılmış eşya üzerine 24 ayar altın ile yapılan civalı altın kaplama sanatıdır. Tombak yapılacak zemin temiz ve pürüzsüz hale getirildikten sonra, porselen kapta 8 kısım civa, 1 kısım ince 24 ayar altın ahşap bir çubuk ile iki saat karıştırılır. İşin üzerine bir tülbent yardımıyla sürölür ve ateşi geçmek üzere olan mangaldaki kömür ateşine tutulur. Bu işlem ile civa uçar ve altın bakır zemine nüfuz eder. (Kuşoğlu, 2010:39)

Fotoğraf 7.16: Tombak Tekniği örneği (Kuşoğlu, 2010: 115)

7.2 Geleneksel Yöntem İle Çalışan Ocak İçerisinde Yapılan İşlemler ve Görsel Olarak İşlem Aşamalarının Anlatımı

Madenlerin, ısıtılınca kolay işlenebilmeleri, ateşte uzun süre bekletildiklerinde eriyip, soğuyunca yeniden katılaşmaları tüm kuyumculuk tekniklerinin uygulanmasını sağlayan ana özelliktir.

İkinci el olarak tabir edilen ve hurda olarak toplanan altın, gümüş gibi madenlerin veya maden filizlerinin, maden artıkları veya maden karışımlarının eritilerek her türlü pislikten arındırıldığı ve yeniden kullanılmaya hazır hale getirildiği bu mekanlara ocak denilmektedir. Madenin eritilerek ilk işlemlerin başladığı yer burasıdır. Taş kömürü ile çalışan bu çok eski ocaklar çok az sayıda kalmıştır. Yeni ocaklar elektrik ile işlemektedir ve sistemi farklıdır.

Fotoğraf 7.17 Ocak, pota ve kullanılan taş kömürü

(Fot. Gülçin Anmaç, 2013)

Bu ocaklarda taş kömürü kullanılır ve ilk olarak, altın veya gümüş bir pota içine konulup eritilir.

Fotoğraf 7.18: Potalar ve derece denilen kalıplar

(Fot. Gülçin Anmaç, 2013)

Yüksek dereceli ısılara dayanıklı maddeden yapılan ve pota adı verilen bu kaplar ateşe dayanıklı yapılmıştır. Ocağa yerleştirilirken uzun maşa kullanılır.

Fotoğraf 7.19: Altının eritmek üzere potaya konulması

(Fot. Gülçin Anmaç, 2013)

Eriyecek olan ikinci el hurda metaller, pota içersine konulur ve pota ocağa yerleştirilir.

Fotoğraf 7.20: Genel olarak Ocak görüntüsü

(Fot. Gülçin Anmaç, 2013)

Pota etrafına kömür konularak ocağa yerleştirilir ve kompresör ile verilen hava ile altta yanan ateş hızlandırılır.

Fotoğraf 7.21: Ocak ve çalışan ocak ustası (Fot. Gülçin Anmaç, 2013)

Yaklaşık 1000 dereceye ulaşan ısıda metal eriyor ve sıvı hale geliyor. Maşa ile tutulan kalorisi bitmiş taşkömürü parçası ile eriyen metal karıştırılıyor.

Fotoğraf 7.22: Eriyen metalin karıştırılması (Fot. Gülçin Anmaç, 2013)

Fotoğraf 7.23: Kızgın potanın metal maşa ile ateşten alınması.
(Fot. Gülçin Anmaç, 2013)

Sıvı metal 'derece' denilen içine önceden yağ dökülen kalıplara boşaltılıyor. Dereceler açık ve kapalı olmak üzere iki çeşitler.

Fotoğraf 7.24: Pota ve derece (Fot. Gülçin Anmaç, 2013)

Fotoğraf 7.25: Derecelerde soğuyup katılaşılan metalin maşa ile alınması (Fot. Gülçin Anmaç, 2013)

Eriyen metal derece denilen kalıplarda hemen sertleşir ve yapılacak işlemlere daha sıcakken devan edilir.

Fotoğraf 7.26: Metalin aside konulması (Fot. Gülçin Anmaç, 2013)

Derecede soğuyan ve şekillenen metal, önce asit kovasına sonra suya alınarak fırçalanır ve temizlenir maden bu şekilde yabancı maddelerden arıtılır.

Fotoğraf 7.27: Metalin asit kovasından sonra suya alınması
(Fot. Gülçin Anmaç, 2013)

Metal tekrar ısıtılır, yeniden asite daldırılır ve suda fırçalanarak temizlenir. Böylece yabancı maddelerden temizleme işlemi bitirilir.

Fotoğraf 7.28: Altının yabancı maddelerden temizlenmesi.
(Fot. Gülçin Anmaç, 2013)

Fotoğraf 7.29: Hurda maden bu işlemler ile tek parça olur ve 'takoz' haline gelir. (Fot. Gülçin Anmaç, 2013)

Hurda maden bu işlemler ile tek parça haline gelerek 'takoz' haline geldikten sonra, ayar evine götürülür. Burada altının içinde bulunan metallerin oranına bakılıp ayar tespiti yapılır. Takoz alanlara, eldeki ayar belgesi ile gidilir ve karşılığında takas usulü ile istenen metal (altın veya gümüş) alınır.

Fotoğraf 7.30: Tel çekme makinası. (Fot. Gülçin Anmaç, 2013)

Fotoğraf 7.31: Sürtünme sırasında giderek ısınan metal, sırasıyla daha dar kapıya geçirilerek inceltilir. (Fot. Gülçin Anmaç, 2013)

Tel çekme makinası üzerinde bulunan tel silindiri içerisinde her bir ölçüde farklı kapılar vardır. Sırasıyla bu kapılardan geçen tel giderek incelir.

Fotoğraf 7.32: İnceldikçe uzayan ve spiral haline getirilen metal
(Fot. Gülçin Anmaç, 2013)

Fotoğraf 7.33: Metalin ocak içerisinde tekrar ısıtılıp tavlanaarak, yumuşatılması.
(Fot. Gülçin Anma, 2013)

Fotoğraf 7.34: Telin ısıtıldıktan sonra suda soğutulması
(Fot. Gülçin Anma, 2013)

Metalin tekrar ısıtılıp soğutulması aşamalarındaki süre ustalıkla ilgilidir, bu zamanlamanın doğru olması metalin dayanıklılığını direkt etkiler.

Fotoğraf 7.35 . Haddeden geçirilen metalin inceltilmesi
(Fot. Gülçin Anmaç, 2013)

Metal sıcak olarak tel çekme makinasında, haddeden geçirilerek inceltilir ve daha rahat çalışmak için tel firdöndü denilen alete sarılır.

Fotoğraf 7.36: Telin firdöndüye sarılması. (Fot. Gülçin Anmaç, 2013)

Metalin daha ince hale gelmesi isteniyorsa, kapıları daha dar olan tel çekme makinasında haddeden geçirme işlemine devam edilir.

Fotoğraf 7.37: Kapıları dar, tel çekme makinası
(Fot. Gülçin Anmaç, 2013)

Fotoğraf 7.38: Tel astar makinası (Fot. Gülçin Anmaç, 2013)

Eğer metal tel plaka haline getirilmek istenirse, tel astar makinasında bulunan tel silindirinden geçirilir. Bu silindirten çıkan teller ince mikron plakalar haline getirilir. Ocak içerisinde yapılan diğer iş, plaka metal üzerine desen basılması işlemidir.

Fotoğraf 7.39: Plaka metal üzerine desen basılması
(Fot. Gülçin Anmaç, 2013)

Fotoğraf 7.40: Metal plaka üzerine, rulo üzerinde olan desenler basılır.
(Fot. Gülçin Anmaç, 2013)

Desen basılı altın plaka, tav makinasında şaluma ile ısıtılır. Böylece basılmış desen sabitlenir. Fazla tutulursa altın plaka erir, bu yüzden bu işlemlerde ustalık çok önemlidir.

Fotoğraf 7.41: Tav makinasında, şaluma ile desenli altın plakanın ısıtılması.
(Fot. Gülçin Anmaç, 2013)

Fotoğraf 7.42: Tav makinası ile desen altın üzerine sabitlenir (Fot. Gülçin Anmaç, 2013)

7.3 Günümüzün Modern Teknikleri Kullanılarak Yapılan Döküm İşlemi ve Aşamaları

Kuyumculuk zaman içinde, özellikle teknolojik gelişmelere paralel olarak farklılaşan teknikler ile değişim ve gelişim göstermektedir. Günümüz teknolojisi ile giderek her şey ve her aşama makina ile yapılmakta ve insan faktörünün payı giderek azalmaktadır. Geçmişte sanatçının ustalığı ve usta çırak ilişkisi ile aktarılan derin bilgiye ihtiyaç duyulmadan, insan emeğini seri ve hızlı üretimi devam ettirmek için kullanan yeni sistemin etkilerini kuyumcu dökümcülüğünde iyice görmekteyiz. Geleneksel kuyumculuğu olumsuz şekilde etkileyen ve sektörde önemli değişikliklere neden olan yeni yöntemler ile aynı anda çok sayıda takının üretimi bir çok ara işlem ortadan kaldırılarak kısa sürede elde edilebilmektedir.

Önceden hazırlanan kalıp boşluğu içerisine sıvı haldeki metal dökülerek yapılan şekil verme işlemine döküm denir. Kuyumculukta kullanılan döküm makinaları, merkezkaç kuvvetine dayanan sistem ile santrifüj döküm makinalarıdır. Ayrıca vakumlu ve kontini döküm makinaları vardır.

(<http://hbogm.meb.gov.tr/modulerprogramlar/kursprogramlari/kuyumculuk/moduller/dokum.pdf>)

Bu bölümde günümüz kuyumculuğunun ayrılmaz bir parçası olan kuyumculuk döküm tekniğinin, modern teknolojiler ile yapılan aşamaları fotoğraf ile anlatılıp, geleneksel yöntemlerin yerine geçen teknikler görsel belgeleri ile açıklandı. Fotoğraflardaki makina ve işlemler, ucuz ve pratik olduğu için en çok kullanılan santrifüj döküm tekniğinin bilgileridir. Bu yöntemle metal üzerine gelecek taşlar bile, önceden muma yerleştirilmekte ve metal üzeri taş bezeli her şeyi olarak hazır fırından çıkmaktadır. Kayıp mum tekniği ile birçok ara işlem makinada sonuçlanmış ve takı bitmiş olarak bu işlemde çıkar. Bu yöntem bir çok işçiliği bitirdiği gibi yeni bir iş kolu da oluşmuştur. Eskiden taşlar mihlama yöntemi ile metal üzerine yerleştirilirken, şimdi taşlar muma dizilmekte ve metal üzerine yerleşmiş olarak santrifüj makinasından çıkmaktadır. Yeni bir meslek olarak mum üzerine taş dizme işi başlamıştır ve bu işin işçiliğini kadınlar yapmaktadır.

Fotoğraf 7.43: Takımın kauçuk modelinin yapılması
(Fot. Gülçin Anmaç, 2013)

İlk olarak özel tasarlanan takımın modeli yapılır. Bu model kauçuk kalıba alınarak kalıcı bir kalıp yapılır. Bu kalıp pişirilir ve kesilir.

Fotoğraf 7.44: Mum, makinasında erimeden önce
(Fot. Gülçin Anmaç, 2013)

Kalıptan mum modeller alınabilmesi için öncelikle bu işlem için kullanılan mum, makinasında eritilir.

Fotoğraf 7.45: Makina ve mum doldurulmuş kauçuk kalıplar
(Fot. Gülçin Anmaç, 2013)

Makinada ısıyla tamamen eriyen mum ile takının modelinin olduğu kauçuk kalıplara mum basılır. Sonrasında mum ağacı hazırlanır ve takının mum modelleri tek tek dikkatlice mum ağacı üzerine dizilir.

Fotoğraf 7.46: Mum ağacı hazırlanması ve mum modellerin, mum ağacı üzerine dizilmesi. (Fot. Gülçin Anmaç, 2013)

Fotoğraf 7.47: Alçılama ve vakumlama işlemi (Fot. Gülçin Anmaç, 2013)

Fotoğraf 7.48: Mum indirme ve alçı pişirme işlemi
(Fot. Gülçin Anmaç, 2013)

Metal eritilir ve çubuk derecelere (kalıplara) dökülür. Döküm esnasında bu çubuklar döküm makinası üzerindeki grafit potaya konur ve ergimeye başlar. Ergitilmiş maden kalıp boşluğuna dökülür. Önceden hazırlanan alçı kalıba, sıvı metal dökülür ve santrifüj makinası çalıştırılır. Sıvı metal hızla kalıbın en uç noktasına kadar hızla dolar.

Fotoğraf 7.49: Döküm makinası (Fot. Gülçin Anmaç, 2013)

İşlem sonrasında çıkarılan alçı suya konulunca çatlar ve dökümü yapılan madenin üzerinden ayrılır. Metal ağaçtan alçı, basınçlı yıkama makinalarında su ile temizlenir.

Fotoğraf 7.50: Basınçlı yıkama makinası (Fot. Gülçin Anmaç, 2013)

Metal ağacı taşlı döküm ise, taşlarda çatlama olmaması için alçı dikkatlice kırılarak dökülür, sonra basınçlı su ile temizlenir.

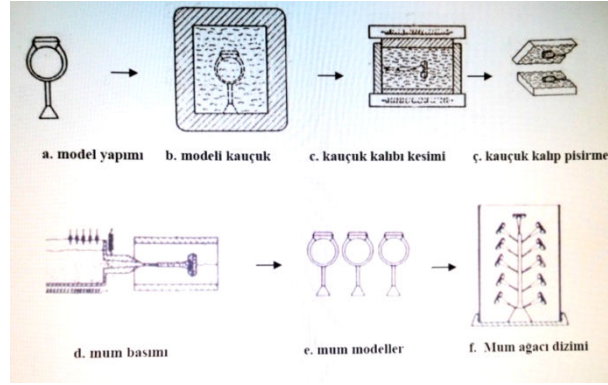

Fotoğraf 7.51: Bu metal ağaç üzerinde, her biri ayrı bir takı ve taşlı olanlar üzerinde taşları ile makinadan hazır çıkıyor. (Fot. Gülçin Anmaç, 2013)

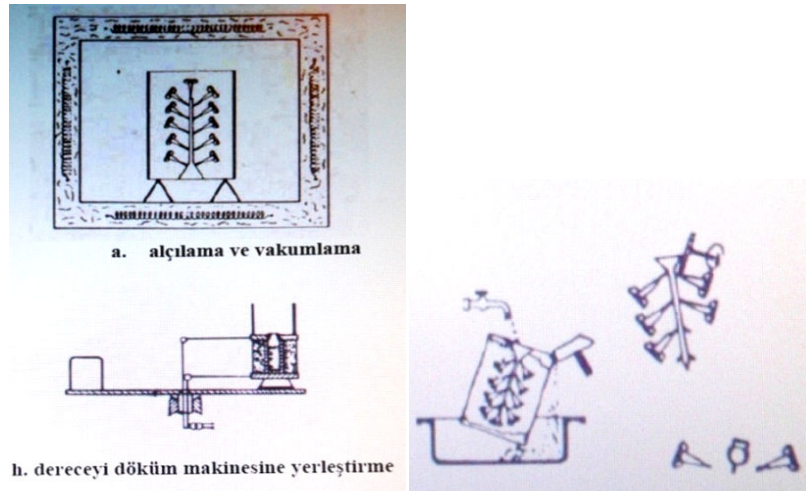
Bir çok ara işlemin hepsi, makinada sonuçlanmış ve takı neredeyse hazır olarak bu işlemden çıkar ve cila gibi işlemlerden hemen sonra kullanıma hazır hale gelir.

Fotoğraf 7.52: Döküm atölyesi çalışma ortamı (Fot. Gülçin Anmaç, 2013)

Şekil 7.1: Kuyumculukta döküm işlemi öncesi mum model hazırlama aşamaları
(<http://hbogm.meb.gov.tr/modulerprogramlar/kursprogramlari/kuyumculuk/moduller/dokum.pdf>)

Şekil 7.2: Mum ağacının döküm makinesine yerleştirilmesi ve metal ağacı olarak alınmasının aşamaları
(<http://hbogm.meb.gov.tr/modulerprogramlar/kursprogramlari/kuyumculuk/moduller/dokum.pdf>)

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Tarih öncesinden günümüze, kültürlerin ortaya koyduğu eserlerin üslup gelişiminde estetik çabaların varlığı önemli bir yer tutmaktadır. Bireylerin yaşadıkları dönemin şartlarına göre kültür üretimlerini dönüştürmesiyle, zaman içinde gelenekler de biçim ve anlam olarak değişime uğramıştır.

Kültürel deneyimlerin aktarımında, uzun bir süreçte usta-çırak ilişkisiyle kazanılan bilgi söz konusudur. Usta'nın yüzyıllar içerisinde edinilen tecrübeler çerçevesinde kendi 'ustası'ndan öğrendiklerini, 'usta adayı' olan çırağına öğretmesi, geleneksel el sanatlarının bilgi aktarım biçimidir. Geleneksel yöntemleri kullanarak *kuyumculuk* işleri yapan ustaların bilgilerini aktarabilmeleri, bu geleneğin devamlılığının sağlanması açısından önemlidir. Bu konuda eğitim ile ilgili çeşitli sorunlar bulunmaktadır.

Genelde varolan bu sorunlar, tüm geleneksel el sanatları için benzerlik göstermektedir. Hammaddesi taş, ahşap, metal, deri olarak sınıflanan geleneksel el sanatlarımız, örgün eğitim sistemi içinde yer alamamaktadır. Meslek liselerinde verilen eğitim ise, daha çok teknik araçların kullanımını ve seri üretim içerisinde yer alan sistemleri kapsamaktadır.

Geleneksel yöntemle sanatını uygulayan kuyumcu ustalarının, içerik dahil edilmiş akademik bilgiye günlük hayatlarında ihtiyaç duymamaları işin tabiatına ters düşmez. Zanaâtkar, birçok kez tekrarla ustalaştığı işine aşinalığı, emniyet duygusunu da içine alan bir örtük bilgi olarak çırağına aktarır. Geleneksel eğitim, talip olana *gönüllülük ilkesi ile* öğretilerek bu süreç devam eder durur. Günümüzde ise bu ustalar, mesleklerini aktaracakları çırakları bulamamaktan yakınmaktadırlar. Sekiz yıllık zorunlu eğitim veya meslek lisesi mezuniyeti sonrası bu sanatlara başlayanların, geleneksel sanatlardaki terbiye ile bilgi sürecini edinmemeleri ve gerekli görgü ile sabrı içselleştirememeleri konusunda endişeler taşımaktadırlar.

Ayrıca, meslek okullarında tekniker özelliğinde usta yetiştirilmekte, daha çok modern teknoloji araçlarının kullanımının anlatıldığı müfredata sahip bir eğitim verilmektedir.

Gelenek ustalarının, buldukları yerel yapı içerisinde varolmak ve devamlılıklarını sürdürebilmek adına karşılaştıkları çeşitli sorunlar da vardır. Bu sanatların, ticari metalar haline gelerek turizm tüketimine dahil olmaları bazı dezavantajları getirmektedir. Yerel kültür, belli bir coğrafi bölgedeki insanların ortak değer ve birikimlerinden oluşur. Geleneksel yöntemlerle uzun sürede ve yüksek maliyetli olarak üretilen el sanatları ürünlerine karşılık, özellikle günümüzün tüketim kültürü yeni üretim tarzları getirmektedir.

Kolaylıkla elde edilen, modern tekniklerle seri olarak üretilerek daha düşük fiyatlara alıcı bulan ve sadece ticari tüketim için yapılan, geleneksel görünümlü ama el sanatı olmayan ürünler ortaya çıkabilmektedir. Ayrıca, somut olmayan kültürel miras ürünleri, hiçbir kalite kaygısı gütmeyen bu ticari düşünce ile düşük kaliteli tüketim objeleri haline dönüşerek otantikliğini yitirmektedir.

Geleneksel el sanatlarımızın, somut olmayan kültürel miras olarak korunması noktasında bazı sorunlar ve bunların çözümleri için yavaş ilerleyen bir sistem gözlemlenmektedir. AREGEM'in 2012 faaliyet raporunun öneri ve tedbirler kısmında, '*Halk kültürü*' araştırmalarının temel işlevlerinden birisinin somut olmayan kültürel değerlerimizi korumak olduğu ve gelecek nesillere aktarılmasına aracılık eden kaynak kişilerin kaybının bu aktarım için bir tehdit oluşturduğu; alan araştırmalarının öncelikle bu unsurların bulunduğu yerlerde yapılmasına çalışıldığı belirtilmektedir.

Bu raporda alan araştırmaları sonucunda elde edilen materyallerin; geleceğe intikali için kalıcılığı amacıyla yayına dönüştürülemediği ve kullanıcıların hizmetine sunulamadığı, kurumsal değerlendirilmede zayıflık olarak tespit edilmektedir.

SOKÜM ile ilgili olarak AREGEM'e bağı Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi arşivinde konularının uzmanları ve folklor araştırmacıları tarafından derlenmiş belgeler ile oluşan geniş bir arşiv bulunmaktadır. Şüphesiz bu listeler sürekli gelişip kapsamı genişleyen çalışmalarlardır ama bu verilerin hem konu ile ilgili araştırma yapanlar, hem de ilgi duyanlar açısından ulaşılabilir bir düzende olması gerekmektedir.

AREGEM tarafından Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezinde, şimdiye kadar kayıt yapılmış olan ve hammaddesi metal olan geleneksel el sanatları mesleklerinin ustalarıyla ilgili envanter çalışmalarını incelediğimizde, oldukça az kayıt olduğu gözlenmektedir. Hammaddesi metal olan geleneksel el sanatları meslekleri şu ana kadar "*bakır işçiliğı, bakırcılık, metal işçiliğı, gümüş işçiliğı, gümüş işçiliğı-kazaz, gümüş işçiliğı-telkari, gümüş-oltu taşı, sadekârlık, kazazlık, sedefkârlık*" olarak gruplanmıştır. SOKÜM Ulusal Envanteri listesinde ise şimdiye kadar kabul edilmiş olan unsurlar içerisinde, hammaddesi metal olan geleneksel mesleklerden "*telkâri sanatı*" bulunmaktadır.

YİH Türkiye Envanteri oluşturulması için ise Bakanlık merkezindeki folklor araştırmacılarının yaptığı alan araştırmaları ile, Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi'ndeki mevcut veriler, Bakanlığın İl Kültür ve Turizm Müdürlükleri ve Taşra Teşkilatları ile illerde bulunan Halk Eğitim Merkezi temsilcileri, uzmanlar, somut olmayan kültürel miras uygulayıcıları çalışmakta ve önerilerini yapmaktadır. Ülkemizde YİH Ulusal Envanteri çalışmalarına göre ilan edilmiş YİH ve mesleklerine baktığımızda, yirmi gelenek ustası içerisinde ham maddesi metal olan geleneksel Türk el sanatları ile ilgili kimse yoktur. Kuyumculuk sanatının halen devam eden çok sayıdaki tekniğinin ve var olan ustalarının olabildiğince fazlasının kapsam altına alınması devamlılık ve kalıcılık için önemlidir.

El Sanatları Geleneğı ve Geleneksel Türk El Sanatları Kapsamında, SOKÜM Taşıyıcısı Olarak *Ustalar* belgelenmektedir. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağı AREGEM bu belgelemeden sorumludur. Başvurular buraya yapılmakta ve

kabul edilenlere ‘Kültürel Miras Taşıyıcısı’ belgesi verilmektedir. SOKÜM Taşıyıcılarını Tespit Kurulu, Bakanlık yetkisi ile konusunda bilgi sahibi yetkin kişilerden oluşmaktadır. Bu kurulun adil olması ve karar yetkisinin bakanlığın dışına çıkmaması önemlidir. Devletin sorumluluğunda, kuralları anlaşmalarla belirlenen ve Bakanlığın yetkisi ile kararlarının istikrarlı bir süreklilik göstererek tek elde devam etmesi hayatidir. Kültürel Miras Taşıyıcıları’nın kararını veren jüriyi oluşturup karar verme yetkisinin, kurum dışından bir yapıya verilmesinin olası olumsuz etkilerinin üzerinde hassasiyetle düşünülmesi gereklidir.

Gelenek ustalarının, yaptıkları sanatın gelecek için önemi konusundaki bilinçlenmesi ve kayda geçirilmelerinin anlamı konusunda bilgilendirilmesi çok önemlidir. Bu konuda bazı iletişimsizlikler görülmektedir. Anadolu şehirlerinde geleneksel olarak kuyumculuk yapanların, SOKÜM Taşıyıcısı olarak başvurularının oldukça az olduğu izlenmektedir. "*Somut olmayan kültürel miras*" terimi geçmişte bu mirası anlatmak için kullanılan bir çok tanımdan ayrılması için tercih edilmiştir. Ancak bu mirası aktaran kültür taşıyıcıların, "*somut olmayan*" teriminin kapsamı hakkında bir içerik bilgisine sahip değillerdir.

Görsel belgeleme çalışmaları sırasında ustalar ile yapılan görüşmelerde, SOKÜM uygulayıcılarının ve ürünlerinin gelecek kuşaklara aktarılması düşüncesinin hayata geçirilmesinde, bu mirası aktaran kültür taşıyıcılarının bakanlığın yaptığı envanter çalışmaları hakkında genellikle hiçbir fikrinin olmadığı anlaşılmaktadır. Bu konu ile ilgili olarak Kapalıçarşı, geleneksel yöntemle kuyumculuk yapan atölye sahiplerinin ve ustalarının, geçmişten günümüze yoğun olarak yer aldığı önemli bir merkezdir. Burada ‘Somut Olmayan Kültürel Miras Taşıyıcısı’ veya YİH olarak, Bakanlık tarafından kayda alınmış kuyumcu bulunmamaktadır.

SOKÜM Türkiye Envanteri için Somut Olmayan Kültürel Miras Taşıyıcı adayları, başvurularını kendileri yapmaktadır. Her yıl belirli bir plan çerçevesinde alan çalışmaları yapan Bakanlığın folklor araştırmacıları, iletişime geçtikleri bu kişiler için yönlendirici olabilirler. Gelenek ustaları ile görüşülerek kendilerinin envantere

geçirilmelerinin öneminin onlara anlatılması, bilgilendirilmeleri ve başvuruları beklenmeden, taşrada ve ilçelerde çalışan folklor uzmanları tarafından sistemli bir çalışma gerçekleştirilerek kayda geçirilmeleri sağlanmalıdır.

Ayrıca ustalığı herkes tarafından kabul görmüş olan kişiler, kendiliklerinden bakanlığa başvurmayı ve jüri karşısına geçmeyi genelde çok benimsememektedir. Sayıları az olan ama bu sanatlarda kabul görmüş olan ustaların tespit edilerek envanter çalışması için onların atölyesinde ve çalışma ortamlarında belgelenmesi saygınlıkları açısından daha kabul edilebilir bir çözüm olacaktır.

Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi arşivinde, hammaddesi metal olan geleneksel el sanatları ile ilgili mesleklerin çok geniş bir başlıkla envanter kayıtlarına geçmesi, sonrasında bilgilenme, arşivleme ve tasnifleme kısmında sorunlar oluşturabilir. Bakır, gümüş gibi, kullanılan metale bağlı olarak şekillenen bu listede teknikler ile ilgili usta ve mesleklerini, ayrıntılı ve daha sistematik olarak vermek mümkündür. SOKÜM Taşıyıcılarının Tespiti ve Kayıt İşlemleri Yönergesi'nde icra edilen mesleği, "icra ettiği geleneksel sanat dalı/dalları" şeklinde açık uçlu ve herkesin kendi isimlendirmesine bırakılmış şekilde sormaktadır. Hammaddesi farklı olan her bir geleneksel el sanatı dalı için hazırlanan sorular ile SOKÜM taşıyıcısı olarak kaydedilecekleri, ilk başvuru esnasında ayrıntıları barındıran sistemli bir form ile kaydetmek önemlidir. Bu formlar, örneğin hammaddesi metal olan geleneksel el sanatı dendikten sonra, tel ile yapılan sanatlar ve sonrasında şu teknikte yapılan metal el sanatı şeklinde alt başlıklar ile ilerleyen disiplinli bir tasnifi barındırabilir. Böylece hem sanatkârın kendini ifade etmesi daha doğru gerçekleşmiş olacak, hem de bu bilgilerin toplandığı merkezde arşiv kaydı daha kapsamlı ve sistematik yapılabilecektir.

Geleneksel sanatlardaki ustaların gerekli olduğu diğer bir alan ise restorasyon çalışmalarıdır. Uzun bir geçmişe dayanarak elde edilen bilgi birikimini ve tekniklerini kaybetmemek, yine geçmişten gelen bu teknikler ile üretilmiş olan eserlerin devamlılığını sağlamak açısından önemlidir. Bu ustaların kayıt altına

alınması, gerektiğinde onlara ulaşabilmek ve özellikle restorasyon projelerinde doğru bilgilere ulaşabilmek adına değerli bir başvuru kaynağı olacaktır. Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezinde, Bakanlığın envanter çalışmaları sonucunda oluşan geleneksel el sanatı ustalarının kapsamlı veri ağı, restorasyon projelerinin hayata geçirilmesinde ihtiyaç duyulan gelenek ustalarına kolaylıkla ulaşabilecek bir iletişim sistemi haline getirilebilir. Ayrıca internet ortamında oluşturulacak bir bağlantı ile bu gelenek ustalarının özgeçmiş, atölye, eser bilgilerini içeren bilgileri sayesinde tanıtımları ve ürün satışlarını gerçekleştirmeleri sanal ortam üzerinden sağlanabilir.

Pazar amaçlı kültür endüstrileri, UNESCO tarafından somut olmayan kültürel mirasın yaratım, üretim ve ticari amaçlı kullanımı olarak kabul edilmektedir. Geleneksel bilgi ve toplumsal bellek, içinde olduğu toplumu ekonomik olarak da besleyen önemli bir kaynak ve değerli bir hazinedir. Gelenek ustaları, bir kentin kültür ekonomisi ve bilinirliği açısından önemli unsurlardır. Bundan dolayı yerel üretilen ürünlerin bile uluslararası ucuz üretim ağında taklitlerinin yapıldığı bir ortamda, sürekli hareket halinde olan ve kültürleri benzeştiren küresel ekonominin sınır tanımazlığında, yerel zanaatkârın ve ürünlerinin korunması kolay değil ama çok önemlidir. Geleneksel el sanatları ürünlerinin taklit ve benzerlerinin yurtdışından getirilmelerinde bazı sınırlamalar olması, bu sanatlarımız ve uygulayıcılarımızın korunması için gereklidir.

Yerel yönetimlerin, giderek fazlalaşan şekilde geleneksel sanatlara sahip çıkması ve uygulama için atölye ortamlarının oluşturması olumlu gelişmelerdir. Bu sayede bilgiye ulaşmak isteyen kişilerin ustadan direkt eğitim alması sağlanabilmektedir. Özellikle yöresel sanatların devamlılığı, kendi bölgelerindeki ustaların bilgi aktarımını gerçekleştirebilecekleri ortamların sağlanması ile mümkün olacaktır. Ayrıca bu merkezlerde üretilen geleneksel ürünlerin satışının yapılacağı yerlerin oluşturulması, bunları almak isteyenlerin ustasına ulaşabilmesi ve ekonomik olarak bu sanatların devamlılığı açısından olumlu gelişmeler olacaktır.

Geleneksel toplumlarda yerel kùltürler etkilidir ve bu alandaki değişimler yavaştır; ama küreselleşmenin baskın gücü ile toplumların yaşayış tarzları ve insanların tüketim-üretim alışkanlıkları gitgide benzer hale gelmektedir. Değişen toplumsal yapı ile birlikte genç neslin hayata, emeğe, çalışma şartlarına, üretime ve tüketime bakışı değişmiştir. Yeni nesil için bu sanatların cazip hâle gelmesi ilk önce örgün eğitim içerisinde yapılacak bilinçlendirme ile olabilir. Müfredata, kültürel mirasımızı ve sahip olunan değerlerimizi anlatan dersler eklenerek bu konuların sevdirilmesine önem verilmelidir.

Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 111 sayılı kararınca (2007) Halk Kùltürü Dersi; 6. 7. ve 8. sınıflarda birinde veya hepsinde, seçmeli ders olarak okutulabilmekte ve bu ders kapsamında SOKÜM ile ilgili konular işlenmektedir. Zorunlu ders olmadığı için dersler Halkbilimi mezunları tarafından verilememektedir. UTMK Somut Olmayan Kùltürel Miras İhtisas Komitesi'nce, SOKÜM'ün örgün eğitim içerisinde zorunlu eğitim müfredatının önemli bir parçası haline getirilmesi, sonuç alınamayan bir alandır ve bu konudaki ilerlemeler yavaştır. Somut olmayan kültürel mirasın "süreci" koruyan yaklaşımı ile somut kültür mirasının "sonucu" koruyan yaklaşımı, bizleri farklı bakış açılarına ve sonuçlara ulaştırır. "Süreci" korumak daha ayrıntılı koruma planları gerektirebilir. Somut olmayan kültürel miras sözlü geleneğe dayanan, yaşayan bir mirastır. Somut kültür mirası gibi korunması gereken ve sınırları çevrilebilen değil, her aktarımda yeniden üretilen bir miras alanıdır. (Gürçayır, 2011:7)

SOKÜM'ün korunması çalışmalarına gençlerin, kadınların, özel sektör ve sivil toplum örgütlerinin daha etkin olarak katılması ve medyanın desteği de alınarak, halkın bilinç düzeyinin yükseltilmesi, UTMK Somut Olmayan Kùltürel Miras İhtisas Komitesince sonuç alınamayan konular arasında gösterilmektedir. Toplumun geniş bir kısmını kapsayan böyle derinlikli bir konu için her kesimden destek alınarak yapılacak çalışmalarla yol alınabilir.

Gazi Üniversitesi tarafından Ankara'da oluşturulan SOKÜM Müzesi'nin (2004), özellikle ulusal kültürümüze ait olan asker uğurlama, sünnet, evlenme, doğum gelenekleri, hayvancılık, geleneksel meslekler gibi bölümlerinde gençlerin ve çocukların görerek öğrenmeleri amaçlanmıştır. Bu gelişme, SOKÜM'ün müzeleşmesi çalışmalarına olumlu bir örnektir ve sayılarının daha fazla olması toplumsal bilinçlenme için önemlidir.

Bölgesel olarak açılacak Somut Olmayan Kültürü anlatan bu tür müzelerimizde amaç; yöresel sanatların, ürünlerin ve uygulamaların görsel olarak sergilenerek yaşatılmasıdır. Bir yörenin kendine has olan yerel kuyumculuk teknikleri, uygulamaları, aşamaları ve ürünleri modern müzecilik yöntemlerinin tüm olanaklarından yararlanılarak böyle bir yapı içerisinde anlatılabilir. Geleneksel sanatların değişimleri daha yavaş kabul eden yapısı ile yeni neslin hızla değişen algısı arasındaki farklılıkları azaltmak ve konu ile ilgili bilgilenmeyi sağlamak açısından bu tip müzeler gereklidir.

Toplumların, “*kültürel miras değerlerine*” bilinçle ve bilgiyle yaklaşarak, bu konudaki bilgiyi ve eserleri zanaatını ustalıkla yapan gelenek ustalarından edinmesi; hem bu sanatın devamlılığına yardımcı olması, hem de yeni neslin ilgiyle bu sanatlara yaklaşmasını sağlayacak unsur olacaktır. Kültürel mirasın, bilinçli üretim ve sağlam bir eğitimle oluşturacağı güçlü yapı ile SOKÜM'ün bozulmadan devamlılığını sağlanabilir.

Küreselleşme sürecinde her şeyin birbirine benzediği günümüz yaşamlarında, toplumun ve bireyin kendini ifade etme ve özelleştirme, bir şeylere ait olma ihtiyacı giderek artmaktadır. Sahip olunan kültürel mirasın geçmişten gelen özgün zenginliği, böyle zamanlarda hem toplumun hem de bireyin kendini ifade etmesinin en anlamlı yolunu oluşturur. Geçmişimizden gelen bu kültürel zenginliğimizin, doğru ve sağlıklı bir şekilde gelecek nesillere ulaşarak, devamlılığının sağlanması için yapılan tüm çabalar değerlidir.

KISALTMALAR

AREGEM = Araştırma ve Eğitim Genel M¼d¼rl¼đ¼

ICOM = Uluslararası M¼zeler Konseyi (International Council of Museums)

ICOMOS= Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi Konseyi (International Council on Monuments and Sites)

İSSOMBİ = İnsanlığın S¼zli ve Somut Olmayan Mirası Başyapıtları İlanı Programı (Proclamation of Masterpieces of the Oral and Intangible Heritage of Humanity)

KİFAÇ = K¼lt¼rel İfadelerin Çeşitliliği İhtisas Komitesi

UNESCO = (United National Educational, Scientific and Cultural Organization)

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve K¼lt¼r Kurumu

UTMK = UNESCO T¼rkiye Millî Komisyonu

SOK¼M = Somut Olmayan K¼lt¼rel Miras (The Convention for the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage)

T.C. = T¼rkiye Cumhuriyeti

YİH = Yaşayan İnsan Hazinesi Programı (Living Human Treasures)
Intangible Cultural Heritage)

KAYNAKÇA

KİTAP, ANSİKLOPEDİ, TEZ

Aksoy, A., Ünsal D. (2012). *Kültürel Miras Yönetimi*. Ankara, 38, 129.

Enginsoy, Ü. (1978). *İslam Maden Sanatının Gelişmesi (Başlangıcından Anadolu Selçuklularının Sonuna Kadar)*. Ankara, 1.

Erkal, H. (2010). UNESCO Yaşayan İnsan Hazineleeri Ulusal Sistemlerinin Somut Olmayan Kültürel Mirasın Yaşatılmasına ve Gelecek Kuşaklara Aktarılmasına Etkisi Üzerine Bir İnceleme. *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara, 5, 6, 84, 16-62.

Gülersoy, Ç. (1994). Kapalıçarşı. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* (4. cilt). İstanbul, 424, 425, 426.

Gürçayır, S. (2011). Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi Üzerine Eleştirel Bir Okuma. *Milli Folklor Dergisi* (92. sayı), 7.

Güvenç, B. (1993). *İnsan ve Kültür*. IV. Basım. Remzi Kitapevi, İstanbul, 96, 98, 102-107, 328-332.

Haviland, A. W. (2002). *Kültürel Antropoloji*. (çev. Çiftçi, S.), Kaknüs Yayınları, İstanbul, 65.

İrepoğlu, G. (2012). *Osmanlı Saray Mücevheri – Mücevher Üzerinden Tarihi Okumak*. İstanbul, 48, 80.

Kottak, P. C. (2001). *Antropoloji, İnsan Çeşitliliğine Bir Bakış*. Ankara, 21.

Kuşoğlu, M. Z. (1994). Kuyumculuk. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* (5. cilt, s.143). İstanbul, 143.

Kuşoğlu, M. Z. (2006). *Resimli Ansiklopedik Kuyumculuk ve Maden Terimleri Sözlüğü*. İstanbul, 65, 69, 127, 158.

Kuşoğlu, M. Z. (2010). *Osmanlı Medeniyetinde 33 Kadim Sanat*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 11, 12, 20, 25, 28, 39, 47, 49, 56, 112, 115.

Küçükerman, Ö., Mortan, K. (2007). *Çarşı, Pazar, Ticaret ve Kapalıçarşı*, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 55, 70, 71, 72, 75, 77, 82, 102, 116.

Oğuz, M. Ö. (2008). UNESCO ve Geleneğin Ustaları. *Milli Folklor Dergisi* (77. sayı), 6.

Oğuz, M. Ö. (2008). UNESCO ve İnsanlığın Sözlü ve Somut Olmayan Mirası Başyapıtları. *Milli Folklor Dergisi* (78. sayı), 8.

Oğuz, M. Ö. (2009). Somut Olmayan Kültürel Miras ve Kültürel İfade Çeşitliliği. *Milli Folklor Dergisi* (82. sayı), 7.

Yılmaz, B. (2006). Avrupa Birliğine Üye Bazı Ülkelerdeki Kültür Varlıklarını Koruma Yaklaşımı, Örgütlenme ve Türkiye. *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*. Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 37.

İNTERNET SİTELERİ

<http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR,11705/gorevleri.html> (22.02.2013)

<http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR,13027/ustalar-sanatcilar-ozanlar.html> (22.02.2013)

<http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR,13031/bilgi-ve-belge-merkezi.html> (23.02.2013)

<http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR,13223/unesco-somut-olmayan-kulturel-miras-calismalari.html> (23.02.2013)

<http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR,50837/somut-olmayan-kulturel-mirasin-korunmasi-sozlesmesi-hak-.html> (24.02.2013)

<http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR%2c50371/somut-olmayan-kulturel-miras-tasiyicilarini-tespit-kuru-.html> (24.02.2013)

<http://www.birustabinusta.com.tr/tr/bir-usta-bin-usta-hakkinda> (14.03.2013)

<http://disiliskiler.kulturturizm.gov.tr/TR,22148/unesco.html> (14.03.2013)

<http://hbogm.meb.gov.tr/modulerprogramlar/kursprogramlari/kuyumculuk/moduler/dokum.pdf> (09.04.2013)

<http://www.icomos.org.tr/?Sayfa=Icerik&ayrinti=Icomos&dil=tr> (09.04.2013)

http://www.istanbulkulturenvanteri.gov.tr/halk-kulturu/detay/envanter_id/209 (14.03.2013)

<http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,44442/icom.html> (16.04.2013)

<http://www.millifolklor.com> (15.03.2013)

<http://www.turksoy.org.tr/TR/belge/1-73883/hakkimizda.html> (13.04.2013)

<http://www.unesco.org.tr> (10.04.2013)

<http://www.unesco.org.tr/?page=15:63:1:turkce> (19.04.2013)

http://unesco.org.tr/dokumanlar/kitaplar/faaliyet_raporu2010-2011.pdf (18.04.2013)

http://unesco.org.tr/dokumanlar/somut_olmayan_km/sokum_bb.pdf (18.04.2013)

EKLER

Ek A: Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi

Paris, 17 Ekim 2003

Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi Aşağıda kısaca UNESCO olarak anılacak olan, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatının Paris'te Yirmi dokuz Eylül-On yedi Ekim İki bin üç tarihleri arasında toplanan 32.Genel Konferansı, İnsan hakları alanında mevcut uluslararası belgelere, özellikle 1948 İnsan Hakları Evrensel Bildirgesine, 1966 Ekonomik, Sosyal, Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesine, 1966 Medeni ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesine atıfta bulunarak, 1989 UNESCO Geleneksel Kültür ve Folklorun Korunması Tavsiye Kararında, 2001 UNESCO Kültürel Çeşitlilik Evrensel Bildirgesinde ve Kültür Bakanları Üçüncü Yuvarlak Masa Toplantısında kabul olunan 2002 İstanbul Bildirgesinde vurgulandığı gibi, somut olmayan kültürel mirasın, kültürel çeşitliliğin potası ve sürdürülebilir kalkınmanın güvencesi olarak önemini göz önünde tutarak, Somut olmayan kültürel miras ile somut kültürel ve doğal miras arasındaki köklü karşılıklı bağlılığı göz önünde bulundurarak, Küreselleşme ve sosyal değişim süreçlerinin, topluluklar arasında diyalogu yenileme koşullarını oluşturmakla birlikte, hoşgörüsüzlük olgusunun yaptığı gibi, özellikle korumaya yönelik kaynakların yetersizliğinden dolayı, somut olmayan kültürel mirasla ilgili bozulma, yok olma veya yıkılma gibi ciddi tehditleri arttırdığını kabul ederek, İnsanlığın somut olmayan kültürel mirasının korunması konusunda evrensel istenç ile bir ortak kaygının varlığını arkında olarak, Toplulukların, özellikle yerli toplulukların, grupların ve bazı durumlarda bireylerin somut olmayan kültürel mirasın üretimi, korunması, bakımı ve yeniden yaratılması konusunda önemli rol oynadıklarını, böylece kültürel çeşitliliği ve insan yaratıcılığını zenginleştirdiklerini kabul ederek, UNESCO'nun, başta 1972 tarihli Dünya Kültürel ve Doğal Mirası Koruma Sözleşmesi olmak üzere kültürel mirasın korunması konusunda norm oluşturucu belgeler hazırlama yolundaki çalışmalarının geniş etkileri bulunduğunu not ederek, Somut olmayan kültürel mirasın korunması konusunda henüz, bağlayıcılığı olan hiçbir çok taraflı metin bulunmadığını ayrıca not ederek, Kültür ve

doğa mirasıyla ilgili mevcut uluslararası anlaşmaların, tavsiyelerin ve kararların, somut olmayan kültürel mirasa ilişkin yeni hükümlerle etkili bir şekilde zenginleştirilmesi ve tamamlanması gerektiğini düşünerek, Somut olmayan kültürel mirasın önemi ve korunması konusunda, özellikle yeni kuşakların daha fazla bilinçlendirilmesi gerektiğini göz önünde bulundurarak, Uluslararası topluluğun, Sözleşmeye Taraf Devletlerle birlikte işbirliği ve karşılıklı yardımlaşma ruhu içinde bu mirasın korunmasına katkıda bulunması gerektiğini göz önünde bulundurarak, UNESCO'nun somut olmayan kültürel mirasla ilgili programlarını, özellikle İnsanlığın Sözlü ve Somut Olmayan Mirasının Başyapıtları Bildirgesini hatırlayarak, Somut olmayan kültürel mirasın, insanları birbirlerine yakınlaştırıcı ve onlar arasında değiş tokuşu ve anlayışı sağlayıcı, paha biçilmez rolünü göz önünde bulundurarak, 2003 Ekim'inin on yedinci gününde işbu Sözleşmeyi kabul etmiştir.

I. Genel Hükümler

Madde 1: Sözleşmenin Amaçları

İşbu Sözleşmenin amaçları şunlardır:

- a) somut olmayan kültürel mirası korumak;
- b) ilgili toplulukların, grupların ve bireylerin somut olmayan kültürel mirasına saygı göstermek;
- c) somut olmayan kültürel mirasın önemi konusunda yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde duyarlılığı arttırmak ve karşılıklı değerbilirliği sağlamak;
- d) uluslararası işbirliği ve yardımlaşmayı sağlamak.

Madde 2: Tanımlar

Bu Sözleşmenin amaçları bağlamında,

1. "Somut olmayan kültürel miras" toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekanlar- anlamına gelir. Kuşaktan kuşağa aktarılan bu somut olmayan kültürel miras, toplulukların ve grupların çevreleriyle, doğayla ve tarihleriyle etkileşimlerine bağlı olarak, sürekli biçimde yeniden yaratılır ve bu onlara kimlik ve devamlılık duygusu verir; böylece kültürel çeşitliliğe ve insan yaratıcılığına duyulan saygıya katkıda bulunur. İşbu Sözleşme bağlamında, sadece, uluslararası insan hakları belgeleri esaslarına uyan ve toplulukların, grupların ve bireylerin karşılıklı saygı

gereklerine ve sürdürülebilir kalkınma ilkelerine uygun olan somut olmayan kültürel miras göz önünde tutulacaktır.

2. Yukarıda 1. fıkrada tanımlanan “somut olmayan kültürel miras”, özellikle aşağıdaki Alanlarda belirir:

- a) Somut olmayan kültürel mirasın aktarılmasında taşıyıcı işlevi gören dille birlikte sözlü gelenekler ve anlatımlar;
- b) Gösteri sanatları;
- c) Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şöenler;
- d) Doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar;
- e) El sanatları geleneği.

3. “Koruma” terimi, somut olmayan kültürel mirasın yaşayabilirliğini güvence altına alma anlamına gelir; buna kimlik saptaması, belgeleme, araştırma, muhafaza, koruma, geliştirme, güçlendirme ve özellikle okul içi ya da okul dışı eğitim aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktarma olduğu kadar, bu kültürel mirasın değişik yanlarının canlandırılması dahildir.

4. “Taraf Devletler” Sözleşmeyle bağlı olan ve Sözleşmenin yürürlükte bulunduğu Devletlerdir.

5. Sözleşme 33. maddede gönderme yapılan ve işbu Sözleşmeye o maddede belirtilen koşullara uygun biçimde Taraf olan topraklara aynen uygulanır. Bu bağlamda “Taraf Devletler ” terimi mezkur topraklara da atıfta bulunmaktadır.

Madde 3:Başka Uluslar Arası Belgelerle İlişki

Bu Sözleşmenin hiçbir hükmü,

- a) 1972 Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına ilişkin Sözleşme gereğince dünya mirasına dahil oldukları ilan olunan ve somut olmayan bir kültürel miras biriminin doğrudan bağlı bulunduğu malların statüsünü değiştirecek veya koruma düzeyini azaltacak biçimde ; ya da
- b) Taraf Devletlerin telif haklarına veya ekolojik ve biyolojik kaynaklarının kullanımına ilişkin uluslararası belgelerden doğan haklarını ve yükümlülüklerini etkileyecek şekilde yorumlanamaz.

II. Sözleşmenin Organları

Madde 4: Taraf Devletler Genel Kurulu

1.İşbu Sözleşme ile bir Taraf Devletler Genel Kurulu oluşturulmuştur; buna aşağıda “Genel Kurul”denilecektir. Genel Kurul, işbu Sözleşmenin egemen organıdır.

2.Genel Kurul, iki yılda bir olağan olarak toplanır. Genel Kurulun karar alması veya Hükümetler arası Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Komitesinin veya Taraf Devletlerin üçte birinin çağrısı üzerine olağanüstü toplantı yapılabilir.

3. Genel Kurul, kendi İç Tüzüğünü kabul eder.

Madde 5: Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Hükümetlerarası Komitesi

1.UNESCO nezdinde bir somut olmayan kültürel mirasın korunması hükümetler arası Komitesi kurulmuştur; buna aşağıda “Komite” denilecektir . Komite, bu Sözleşme 34. madde uyarınca yürürlüğe girdikten sonra, Taraf Devletler Genel Kurulunca seçilecek 18 Taraf Devletin temsilcilerinden kurulu olacaktır

2.Sözleşmeye Taraf Devlet sayısı 50 olunca Komite üye sayısı 24’e yükseltilecektir.

Madde 6: Komite Üyelerinin Seçimi ve Görev Süreleri

1.Komite üyesi Devletlerin seçimi hakça coğrafi dağılım ve dönüşüm ilkelerine göre yapılır.

2.Komiteye üye Devletler, 4 yıllık bir görev süresi için, Genel Kurul olarak toplanacak Sözleşmeye Taraf Devletler tarafından seçilir.

3.Bununla birlikte, birinci seçim döneminde seçilen Komite üyesi Devletlerin yarısının görev süresi iki yıl ile sınırlıdır. Bu Devletler birinci seçimde kurayla belirlenir.

4. Komiteye üye Devletlerin yarısı, her iki yılda bir Genel Kurul tarafından yenilenir.

5.Genel Kurul, boş üyelikleri doldurmak için gerekli sayıda Devleti üyeliğe seçer.

6.Komite üyesi bir Devlet, art arda iki görev süresi için seçilemez.

7. Komitesi üyesi Devletler, kendilerini temsil etmek için, somut olmayan kültürel mirasın çeşitli alanlarında nitelikli kişileri seçerler.

Madde 7: Komitenin Görevleri

İşbu Sözleşme tarafından verilmiş başka yetkilere zarar vermemek koşuluyla Komitenin görevleri şunlardır:

a) Sözleşmenin amaçlarını desteklemek, bu amaçların uygulamaya geçirilmesini özendirme ve izlemek;

b) İyi örnek uygulamalar konusunda rehberlik etmek ve somut olmayan kültürel mirasın korunması önlemleri konusunda tavsiyelerde bulunmak;

c) 25. Maddeye uygun olarak Fon kaynaklarının kullanımı konusunda bir taslak hazırlamak ve Genel Kurulun onayına sunmak;

- d) 25. Maddeye uygun olarak kaynaklarını arttırma yollarını aramak ve bu amaçla gerekli önlemleri almak;
- e) Sözleşmenin hayata geçirilmesi için uygulama yönergeleri hazırlamak ve bunları Genel Kurul'un onayına sunmak;
- f) 29. Maddeye uygun olarak Taraf Devletler tarafından sunulan raporları incelemek ve Genel Kurul için bunları özetlemek;
- g) Taraf Devletlerin sunduğu talepleri incelemek ve Komite tarafından saptanarak Genel Kurul tarafından onaylanacak ölçütlere göre:
 - i) 16, 17 ve 18. maddelerde kayıtlı listeye yazım ve teklifler hakkında karar vermek;
 - ii) 22. madde uyarınca uluslararası yardım tahsisi konusunda karar vermek.

Madde 8: Komitenin Çalışma Yöntemleri

1. Komite, Genel Kurula karşı sorumludur. Bütün uygulamaları ve kararları hakkında Genel Kurula rapor verir.
2. Komite, kendi iç tüzüğünü üyelerinin üçte iki çoğunluğu ile belirler.
3. Komite, görevlerini yerine getirmek için geçici süre ile uygun gördüğü göreve özel danışma organlarını kurabilir.
4. Komite, belirli konularda danışmak amacıyla, toplantılarına somut olmayan kültürel mirasın çeşitli alanlarında yetkili olan herhangi bir özel ya da resmi kuruluşu veya özel kişiyi davet edebilir.

Madde 9: Danışsal Örgütlerin Akreditasyonu

1. Komite, somut olmayan kültürel miras alanında yetkileri kabul edilmiş olan hükümet dışı kuruluşların Komiteye akredite edilmesini Genel Kurul'a önerir. Bu örgütlerin danışsal görevleri bulunacaktır.
2. Komite, aynı zamanda bu akreditasyona ilişkin ölçüt ve usulleri de Genel Kurul'a önerir.

Madde 10: Sekreteryası

1. UNESCO Sekreteryası Komiteye destek sağlayacaktır.
2. Sekreteryası, Komite ve Genel Kurul'un belgelerini ve Komite toplantılarının gündem taslağını hazırlar, alınan kararların yürürlüğe koyulmasını sağlar.

III. Ulusal Düzeyde Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması

Madde 11: Taraf Devletlerin Rolü

Her Taraf Devlet,

- a. Kendi toprağı üzerinde bulunan somut olmayan kültürel mirasın korunmasını güvence altına almak için gerekli önlemleri alacaktır;
- b. 2. maddenin 3. fıkrasında belirtilen koruma önlemleri arasından, kendi toprağı üzerinde bulunan somut olmayan kültürel mirasın çeşitli öğelerini grupların, toplulukların ve ilgili Hükümet dışı kuruluşların katılımıyla, belirleyecek ve tanımlayacaktır.

Madde 12: Envanterler

1. Her Taraf Devlet, korumak için tesbit amacıyla kendi toprağı üzerindeki somut olmayan kültürel mirasın bir veya daha fazla envanterini, kendi durumuna uygun olacak biçimde hazırlar. Bu envanterler düzenli olarak güncelleştirilir.
2. Her Taraf Devlet 29. Madde gereğince devresel raporunu Komite'ye sunduğunda, bu envanterlerle ilgili bilgileri de verir.

Madde 13: Diğer Koruma Önlemler

Her Taraf Devlet kendi toprağı üzerindeki somut olmayan kültürel mirasın korunmasını, gelişmesini ve değer kazanmasını güvence altına almak amacıyla aşağıdaki hususları gerçekleştirmeğe gayret eder :

- a) Toplum içinde somut olmayan kültürel mirasın işlevinin değer kazanması yönünde bir genel politika benimsemek ve planlama programlarına bu mirasın korunmasını dahil etmek;
- b) kendi toprağı üzerindeki somut olmayan kültürel mirasın korunması konusunda bir veya daha fazla yetkili kurum belirlemek ya da kurmak;
- c) özellikle tehlike altındaki somut olmayan kültürel miras konusunda, somut olmayan kültürel mirasın etkili bir şekilde korunması için bilimsel, teknik ve sanatsal incelemeleri ve araştırmaya ilişkin yöntembilimini özendirmek;
- d) Aşağıdaki hususları amaçlayan uygun yasal, teknik, idari ve mali önlemler almak:
 - (i) Somut olmayan mirasın eğitimi ve idaresi ile ilgili kurumların oluşturulmasını özendirmek ve bu mirasın sunum ve anlatımına ayrılmış yerlerde geleceğe iletilmesini sağlamak;
 - (ii) bu mirasa ulaşılmasını düzenleyen, mirasın kendine özgü geleneksel uygulamalarına saygı göstererek, somut olmayan kültürel mirasa ulaşılmasını güvence altına almak;
 - (iii) somut olmayan kültürel miras konusunda dokümantasyon merkezleri kurmak ve buralara ulaşılmasını kolaylaştırmak.

Madde 14: Eğitim, Duyarlılığın ve Kapasitenin Güçlendirilmesi

Her Taraf Devlet, uygun tedbirlerle Şu hususları gerçekleŐtirmeye gayret eder:

a) somut olmayan kültürel mirasın tanınmasını, buna saygı duyulmasını ve geliŐtirilmesini özellikle aşağıda belirtilen önlemlerle sağlamak:

(i) toplumun genelini ve özellikle gençleri hedefleyen eğitici, duyarlılığı arttırıcı ve bilgilendirici programlar düzenlemek;

(ii) ilgili topluluklar ve gruplar içinde belirli eğitim ve yetiştirme programları düzenlemek;

(iii) somut olmayan kültürel mirasın korunması için özellikle yönetim ve bilimsel araştırma gibi alanlarda kapasite güçlendirici etkinlikler düzenlemek;

(iv) bilginin kuşaktan kuşağa geçişini okul dışı olanaklarla sağlamak;

b) kamuoyunu bu mirasa yönelen tehditler ve işbu Sözleşme gereğince yapılan etkinlikler konusunda bilgilendirmek;

c) somut olmayan kültürel mirasın anlatımı için gerekli olan doğal alanların ve belleğe ilişkin mekanların korunması için eğitim verilmesini teşvik etmek.

Madde 15: Topluluk, Grup ve Kişilerin Katılımı

Her Taraf Devlet, somut olmayan kültürel mirasın korunması etkinlikleri çerçevesine, toplulukların, grupların ve gerekli durumlarda bu mirası yaratan, sürdüren ve nakleden bireylerin, mümkün olan en geniş biçimde katılımlarını sağlamaya ve bunların yönetime etkin olarak iŐtiraklerini gerçekleŐtirmeye gayret eder.

IV. Uluslararası Düzeyde Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Madde

16: İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirasının Temsili Listesi

1. Komite, somut olmayan kültürel mirası daha gözle görülür kılmak, önemi konusunda bilinçlenmeyi sağlamak ve kültürel çeşitliliğe saygı içinde diyalogu desteklemek için, ilgili Taraf Devletlerin teklifi üzerine, insanlığın somut olmayan kültürel mirasının temsili bir listesini hazırlar, güncelleŐtirir ve yayımlar.

2. Komite, bu listenin oluşturulması, güncelleştirilmesi ve yayımı ile ilgili ltleri hazırlar ve Genel Kurulun onayına sunar.

Madde 17: Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi

1. Komite, uygun koruma önlemlerini almak amacıyla, bir Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi hazırlar, güncelleŐtirir ve yayımlar ve ilgili Taraf Devletin talebi üzerine bu mirası isteye kaydeder.

2.Komite, bu listenin oluşturulması, güncelleştirilmesi ve yayımı ile ilgili ölçütlerini hazırlar ve Genel Kurula sunar.

3.Çok acil durumlara ilişkin nesnel ölçütlerin Komite'nin talebi üzerine Genel Kurul tarafından onaylanması koşuluyla, Komite, ilgili Taraf Devlete danışmak suretiyle bir miras kalemini, 1. fıkrada belirtilen listeye kaydedebilir.

Madde 18: Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Programları, Projeleri ve Etkinlikleri

1. Komite, gelişmekte olan ülkelerin özel ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak, Taraf Devletlerce sunulan öneriler temelinde, Komite tarafından tanımlanıp Genel Kurul tarafından onaylanan ölçütlere uygun biçimde, periyodik olarak, mirasın korunmasına yönelik ulusal, bölgesel veya yerel karakterli, Sözleşmenin hedef ve ilkelerini en iyi şekilde yansıtan program, proje ve etkinlikleri seçer ve destekler.

2. Komite, bu amaçla, Taraf Devletlerin önerilerin hazırlanması için uluslararası yardım taleplerini alır, inceler ve onaylar.

3. Komite, kendisi tarafından saptanacak yöntemlerle iyi örnek uygulamalarına ilişkin bilgileri yaymak suretiyle anılan projelerin, programların ve etkinliklerin hayata geçirilmesine eşlik eder.

V. Uluslar Arası İşbirliği ve Yardım

Madde 19- İşbirliği

1.İşbu Sözleşme bağlamında, uluslararası işbirliği; diğerleri yanında bilgi ve tecrübe değiş tokuşunu, ortak girişimleri, ve somut olmayan kültürel mirasın koruma çabalarında Taraf Devletlere yardımcı olacak bir yardım mekanizmasını kurmayı içerir.

2.Taraf Devletler, kendi ulusal mevzuatlarına, örf ve adet hukukuna ve uygulamalarına hanel gelmeden, somut olmayan kültürel mirasın korunmasının insanlığın genel çıkarı olduğunu kabul ederler ve bu amaçla birbirleriyle ikili, alt bölgesel, bölgesel ve uluslararası çerçevede işbirliği yapmayı üstlenirler.

Madde 20- Uluslar Arası Yardımın Amaçları Uluslararası yardım şu amaçlarla sağlanabilir:

(a) Acil koruma gerektiren somut olmayan kültürel miras Listesine kayıtlı mirasın korunması;

(b) 11 ve 12. Maddeler bağlamında envanterler hazırlanması;

- (c) Somut olmayan kültürel mirasın korunması amacına yönelik, yöresel, bölgesel ve ulusal düzeyde sürdürülen programların, projelerin ve etkinliklerin desteklenmesi;
- (d) Komitenin gerekli görebileceği herhangi bir başka amaç.

Madde 21-Uluslar Arası Yardımın Biçimleri

Komite tarafından Taraf Devlete verilen yardım, 7. Maddede öngörülen uygulama yönergelerine ve 24. Maddede sözü edilen anlaşmaya göre yapılır ve şu biçimlerde olabilir:

- (a) korumanın çeşitli yönlerine ilişkin incelemeler;
- (b) uzman ve uygulayıcı sağlanması;
- (c) gerekli tüm personelin eğitimi;
- (d) norm oluşturucu metinlerin ya da başka önlemlerin düzenlenmesi;
- (e) altyapı oluşturulması ve işletilmesi;
- (f) donatım ve beceri sağlanması;
- (g) gerektiğinde, düşük faizli borç ve bağış dahil olmak üzere başka mali ve teknik yardım biçimleri.

Madde 22- Uluslar Arası Yardımın Koşulları

- 1.Komite uluslararası yardım taleplerini inceleme usulünü tespit edecek ve taleplerin, alınması öngörülen önlemler, gereken müdahaleler ve bunların maliyetinin hesaplanması gibi hangi unsurları içermesi gerektiğini belirleyecektir.
- 2.Acil durumlarda, yardım talepleri Komite tarafından öncelikli olarak incelenecektir.
3. Komite karar verebilmek için gerekli gördüğü inceleme ve danışmaları yapar.

Madde 23- Uluslar Arası Yardım Talepleri

- 1.Her Taraf Devlet topraklarındaki somut olmayan kültürel mirasın korunması için Komiteden uluslar arası yardım talebinde bulunabilir.
- 2.İki ya da daha fazla Taraf Devlet böyle bir talebi ortaklaşa sunabilir.
- 3.Talepler 22. Maddenin 1. fıkrasında yazılı bilgileri ve gerekli belgeleri içerir.

Madde 24- Yardımdan Yararlanan Taraf Devletlerin Rolü

1. Sözleşmenin hükümleri gereğince, tahsis olunan uluslararası yardım, yardımdan yararlanan Taraf Devlet ile Komite arasında yapılacak bir anlaşmaya göre yürütülür.
2. Genel kural olarak, yardımdan yararlanan Taraf Devlet, kendi kaynaklarının müsaadesi nispetinde, uluslar arası yardım sağlanan koruma önlemlerinin maliyetini paylaşır.

3. Yardımdan yararlanan Taraf Devlet, somut olmayan kültürel mirasın korunması için sağlanan yardımın kullanımı hakkında Komiteye bir rapor sunar.

VI. Somut Olmayan Kültürel Miras Fonu

Madde 25- Fonun Niteliği ve Kaynakları

1. Aşağıda “Fon” olarak adlandırılacak olan bir “Somut Olmayan Kültürel Mirası Koruma Fonu” oluşturulmuştur.

2.“Fon” UNESCO’nun Finans Yönetmeliğine uygun biçimde emanet fonlarından oluşur

3.Fon’un kaynakları şunları içerir:

(a) Taraf Devletler tarafından yapılan katkılar;

(b) UNESCO Genel Konferansı tarafından bu amaçla tahsis edilen fonlar;

(c) aşağıda belirtilenler tarafından yapılabilecek bağışlar, hediyeler, vasiyetler:

(i) diğer devletler;

(ii) Birleşmiş Milletler sisteminin örgütleri ve programları, özellikle Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı ve diğer uluslararası örgütler;

(iii) Özel ya da kamu kurumları ya da bireyler.

(d) Fon kaynaklarına ödenen faizler;

(e) Fon için toplanan paralar ve Fon yararına düzenlenen etkinliklerden sağlanan girdiler;

(f) Komite tarafından hazırlanacak Fon yönetmeliklerinin müsaade ettiği diğer kaynaklar.

4.Komite bu kaynakları Genel Kurul tarafından belirlenmiş rehber esaslarına uygun olarak harcar.

5.Komite, genel amaçlar için veya kendisi tarafından onaylanmış proje olması koşuluyla belli projelere ilişkin özel amaçlı katkılarını veya başka yardımları kabul edebilir.

6.Fon’a yapılan katkılar, işbu Sözleşmenin amaçlarıyla uyuşmayan hiçbir politik, ekonomik veya başka koşulla ilişkilendirilemez.

Madde 26- Taraf Devletlerin Fona Katkıları

1.Sözleşmeye Taraf Devletler, herhangi bir ek gönüllü katkıyı olumsuz yönde etkilememek koşuluyla, Fon’a en az her iki yılda bir ödeme yapmayı üstlenirler. Katkı, tüm Devletlere uygulanabilir eşit oran biçiminde Genel Kurul tarafından belirlenecektir. Genel Kurul’un bu kararı bu maddenin 2. paragrafında sözü edilen

beyanı yapmamış olan, toplantıya katılan ve oy veren Taraf Devletlerin çoğunluğu tarafından alınır. Taraf Devletlerin katkı payı hiçbir şekilde UNESCO'nun normal bütçesine yaptığı katkının %1'ni aşamaz.

2.Bununla birlikte, Sözleşmenin 32. ya da 33. Maddesinde belirtilen her Devlet, onay, kabul, uygun görme ya da katılma belgelerinin tevdiî sırasında işbu Maddenin 1. fıkrasının kendisini bağlamayacağını beyan edebilir.

3.Bu Maddenin 2. fıkrasında sözü edilen beyanı yapmış olan Taraf Devlet, anılan beyanı UNESCO Genel Müdürüne yapacağı bir bildirimle geri çekmeye gayret edecektir. Bununla birlikte, beyanın geri çekilmesi, Devletin ödeyeceği katkı payını, Genel Kurulun bir sonraki oturumunun açıldığı tarihe kadar etkilemez.

4. Komitenin çalışmalarını etkili bir biçimde planlayabilmesi için, işbu Maddenin 2. fıkrasında kayıtlı bildirimde bulunmuş olan işbu Sözleşmeye Taraf Devletlerin katkıları en az iki yılda bir düzenli bir biçimde ödenmeli ve bu Maddenin 1.fıkrası ile bağlı bulunmuş olsalar da, ödemeleri gereken katkıya mümkün olduğu ölçüde yakın olmalıdır.

5. O yılın ve hemen bir önceki takvim yılının zorunlu ya da gönüllü katkısını vaktinde ödemiş olan Sözleşmeye Taraf her Devlet, Komite üyesi seçilemez; bu koşul birinci seçimde uygulanmaz. O sırada Komite üyesi olan böyle bir Devletin görev süresi Sözleşmenin 6. Maddesinde kayıtlı seçimlerle sona erer.

Madde 27-Fona Ek Gönüllü Katkılar

26. Maddede öngörülenlere ek olarak Fona gönüllü katkı yapmak isteyen Taraf Devletler, Komitenin çalışmalarını buna göre planlayabilmesi için, en kısa zamanda bu konuda Komiteye bilgi verirler.

Madde 28- Uluslar Arası Bağış Toplama Kampanyaları

Taraf Devletler UNESCO'nun himayesinde Fon yararına düzenlenen uluslar arası bağış toplama kampanyalarına mümkün olduğu ölçüde destek olmalıdırlar.

VII. Raporlar

Madde 29: Taraf Devletin Raporları

Taraf Devletler Komite tarafından belirlenen biçimlerde ve zaman dilimlerinde Sözleşmenin etkin bir şekilde uygulanması için gereken yasa, tüzük ve yönetmelik düzenlemelerini içeren raporlarını Komiteye sunarlar.

Madde 30: Komite'nin Raporları

- 1.Komite, Taraf Devletlerin 29. maddede sözü edilen etkinliklerini ve raporlarını esas alan bir raporu her oturumunda Genel Kurula sunar.
- 2.Bu rapor UNESCO Genel Konferansı'nın bilgisine sunulur.

VIII. Geçici Hükümler

Madde 31: İnsanlığın Somut Olmayan ve Sözlü Kültürel Mirasının Başyapıtları İlanı ile İlişki

- 1.Komite, işbu Sözleşme yürürlüğe girmeden ilan edilmiş olan “İnsanlığın Somut Olmayan ve Sözel Kültürel Mirasının Başyapıtları”nı İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirasının Temsili Listesi'ne dahil eder.
2. Bu kalemlerin İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirasının Temsili Listesi'ne dahil edilmesi, 16. Maddenin ikinci fıkrası uyarınca karar verilmiş olan, daha sonraki yazılımların ölçütlerini hiçbir şekilde etkilemez.
- 3.İşbu Sözleşme yürürlüğe girdikten sonra hiçbir İlan yapılamaz.

XI. Son Hükümler

Madde 32- Onay, Kabul ya da Uygun Görme

- 1.Bu Sözleşme, UNESCO'ya Üye Devletlerin kendi anayasal usulleri doğrultusunda onaylanır kabul edilir ya da uygun görülür,
2. Onay, kabul ya da uygun görme belgeleri UNESCO Genel Müdürü nezdine tevdi olunur.

Madde 33: Katılma

- 1.Bu Sözleşme, UNESCO üyesi olmayan, UNESCO Genel Konferansı tarafından katılmaya davet edilmiş olan devletlerin katılımına açıktır.
- 2.Bu Sözleşme, Birleşmiş Milletler tarafından işlerinde kendilerini tam olarak yönetebilecekleri tanınmış, ancak Genel Kurul'un 1514 (XV) kararı uyarınca tam bağımsızlığını kazanmamış, işbu Sözleşmenin belirlediği konularda antlaşma yapma dahil, bu konularda yetkisi tanınmış toprakların katılmasına da açıktır.
3. Katılma belgeleri UNESCO Genel Müdürü nezdine tevdi edilir.

Madde 34: Yürürlük

Bu Sözleşme, sadece onay, kabul, uygun görme ya da katılım belgelerini o tarihte ya da o tarihten önce tevdi etmiş Devletler bakımından, otuzuncu onay, kabul, uygun görme ya da katılım belgesinin tevdi tarihinden üç ay sonra yürürlüğe girer.

Herhangi bir başka Taraf Devlet bakımından onay, kabul, uygun görme ya da katılma belgesinin tevdi tarihinden üç ay sonra yürürlüğe girer.

Madde 35: Üniter Olmayan ya da Federatif Anayasalı Sistemler

Aşağıdaki şartlar üniter olmayan ya da federatif anayasa sistemlerine sahip Taraf Devletlere uygulanır:

(a) Bu Sözleşme hükümlerinin federal ya da merkezi yasama gücünün yasal yetki alanının içinde bulunanlar tarafından uygulanması bakımından, federal ya da merkezi hükümetin yükümlülükleri, federal olmayan Taraf Devletlerinki ile aynı olacaktır.

(b) Bu Sözleşme hükümlerini uygulayacak olan, ancak federasyonun anayasal sistemi bakımından yasal önlemler almak zorunda bulunmayan bireysel kurucu Devletler, ülkeler, eyaletler ya da kantonlar bakımından, federal hükümet, bu Devletlerin, ülkelerin, eyaletlerin ya da kantonların yetkili makamlarını anılan hükümlerden haberdar eder ve bunların kabulü yönünde tavsiyede bulunur.

Madde 36: Fesih

1. Her Taraf Devlet, Sözleşmeyi feshettiğini bildirme yetkisine sahiptir.
2. Fesih UNESCO Genel Müdürüne tevdi edilecek yazılı bir bildirimle yapılır.
3. Fesih, fesih belgesinin teslim alınmasından on iki ay sonra yürürlüğe girer. Bu durum ayrılan Taraf Devletin parasal yükümlülüklerini ayrılışının yürürlüğe girdiği tarihe kadar hiçbir şekilde etkilemez.

Madde 37: Sözleşmenin Tevdi Edildiği Makamın Görevleri

UNESCO Genel Müdürü bu Sözleşmenin tevdi edildiği makam olarak, Örgütün Üye Devletlerine, 33. maddede belirtilen Örgüte üye olmayan Devletlere, Birleşmiş Milletlere 32. ve 33. maddelerde sözü edilen her onay, kabul, uygun görme ya da katılma belgesinin ve 36. Maddede değinilen fesih belgesinin tevdiini bildirir.

Madde 38: Değişiklikler

1. Her Taraf Devlet, Genel Müdüre yapacağı yazılı bir bildirim ile Sözleşmenin değiştirilmesini önerebilir. Genel Müdür bu bildirimini bütün Taraf Devletlere duyurur. (Bu metin, 21.01.2006 tarihli 26056 sayılı Resmî Gazete'den alıntıdır.)

EK B: "Yasayan İnsan Hazinesi" Ulusal Sistemlerinin Kurulmasına İlişkin Klavuz İlkeler

I. Giriş

1. Arka Plan
2. Tanımlar
3. Amaçlar

II. Yasayan İnsan Hazinesi Sistemlerinin Kurulmasına İlişkin

Unsurlar

1. Yasal Hükümler
2. Kimlik Saptama
3. Uzmanlar Komisyonu
4. Seçim Ölçütleri (Kriterleri)
5. Aday Sayısı
6. Tayin edilenlerin tanınması ve ödüllendirilmesi
7. Hak iptali

III. Sürdürülebilir Kalkınma Tedbirleri

1. Aktarma
2. Belgeleme
3. Teşvik

IV. Ulusal Yasayan İnsan Hazinesi Sistemlerinin Kurulması Konusunda Yardım

İletişim:

Françoise Girard – Somut Olmayan Miras Bölümü

e-posta : f.girard@unesco.org

Tel. : 00 33 (0) 1 45 68 38 77 / Fax: 00 33 (0) 1 45 68 57 52

I. Giriş

1. Arka Plan

(i) Somut olmayan kültürel mirasın önemi ve onun korunması, UNESCO'nun Ekim 2003'te Genel Kurul kararı ile kabul ettiği Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi ile dünya üzerindeki toplumlar tarafından geniş ölçüde tanınarak kabul edilmiştir. Sözleşme'nin 2. maddesinde belirtildiği üzere, somut olmayan kültürel miras; fertler, gruplar ve topluluklara, bir kimlik ve devamlılık duygusu katarak, onların söz konusu mirasını koruyup yaratıcılıklarını da güvence altına alır. Ancak, müzik, dans, tiyatro(gösteri sanatları) ve geleneksel el sanatları,

icraatçıların ve uygulayıcıların sayısındaki düşüş, gençliğin azalan ilgisi ve sermaye yetersizliği gibi sebeplerle yok olma tehlikesi ile karşı karşıyadır.

(ii) Somut olmayan kültürel mirasın korunması konusunda birincil tedbir, düzenli olarak güncellenen bir ya da daha fazla ulusal envanterin oluşturularak listelenmesi ve bu sayede bir miras unsurunun kimliğinin, hüviyetinin garanti altına alınmasıdır. (Sözleşme'nin 12. maddesine bakınız.)

(iii) Bununla birlikte, kimlik saptamasının dışında, somut olmayan kültürel mirasın sürdürülebilir korunmasının sağlanmasında en etkili yollardan birisi de, söz konusu mirasın taşıyıcılarının o konudaki bilgi ve yeteneklerini artırmaları ve genç kuşaklara aktarmalarının temini olmalıdır.

(iv) Bu çift yönlü bakış açısını göz önünde bulundurarak, somut olmayan kültürel miras taşıyıcılarına bir kimlik kazandırılması, ayrıca bilgi ve becerilerini geliştirmeleri, sürdürmeleri ve aktarmaları konusunda teşvik edilerek resmi olarak tanınmaları gereklidir. Bu nedenle UNESCO, taraf devletlere “Yasayan İnsan Hazinesi” konusunda ulusal sistemlerini kurmalarını önerir.

(v) 1993 yılında Kore Cumhuriyeti, UNESCO İcra Kurulu'na bir “Yasayan İnsan Hazinesi” programının tesisini önermiş ve Kurul, bunun üzerine taraf devletleri kendi ülkelerinde bu tip sistemleri kurmaya davet eden bir karar almıştır. O tarihten itibaren, bu anlayışı teşvik eden ve ulusal sistemlerin kurulmasını destekleyen bir bakış açısı ile birkaç toplantı ve uluslararası çalıştay organize edilmiştir.

2. Tanımlar

(i) *Yasayan İnsan Hazinesi*, somut olmayan kültürel mirasın belirli unsurlarının icra edilmesi ve yeniden yaratılması için gerekli olan bilgi ve becerileri yüksek derecede haiz olan kişileri ifade eder. Taraf devletlerin her biri, bu bilgi ve becerilerin taşıyıcılarını adlandıracak nitelikte, UNESCO tarafından önerilen “Yasayan İnsan Hazinesi” başlığına uygun bir unvan tayin etmelidir. Mevcut sistemler içerisinde, su unvanlar hali hazırda bulunmaktadır: Master of Art (Sanat Erbabı, üniversitelerdeki yüksek lisans derecesine denk bir unvan) (Fransa), Popüler El Sanatı Geleneği Zanaatkârı (Çek Cumhuriyeti), Yasayan Ulusal Hazine (Kore Cumh.), Önemli Somut Olmayan Kültürel Esya/Mülk Hamili (Japonya ve Kore Cumh.).

(ii) *Somut olmayan kültürel miras*, ya da yasayan hazine, söz konusu toplulukların ve grupların kendi kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları bilgi, beceri, değer, anlatım ve uygulamalardan müteşekkildir. Bu miras, çoğunlukla sözlü olarak

(şifahen) nesilden nesle aktarılır. Ayrıca sürekli olarak sosyal ve kültürel çevredeki değişikliklere mukabil, yeniden yaratılır. Fertlere, gruplara ve topluluklara bir kimlik ve devamlılık duygusu katarak sürdürülebilir kalkınmanın devamını da güvence altına alır.

(iii) “Somut olmayan kültürel miras” aşağıda belirtilen etki alanları (sahalar) içerisinde beyan edilmiştir, ancak göz ardı edilmemelidir ki, somut olmayan kültürel miras anlatımları bu etki alanlarının aynı anda birden fazlasına dâhil edilebilir:

(a) Somut olmayan kültürel mirasın aktarılmasında bir araç olan dille birlikte sözlü anlatımlar ve uygulamalar;

(b) Gösteri sanatları;

(c) Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler,

(d) Doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar;

(e) El sanatları geleneği. (Bkz. Somut Olmayan Kültürel Miras Sözleşmesi, Madde 2.2)

(iv) Koruma kavramı somut olmayan kültürel miras için sunu ifade eder:

“Koruma terimi somut olmayan kültürel mirasın yasayabilirliğini güvence altına almak anlamına gelir; buna kimlik saptaması, belgeleme, araştırma, koruma, muhafaza, geliştirme, güçlendirme

ve bilhassa okul içi ve dışı eğitim aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktarma, buna ilaveten, bu kültürel mirasın çeşitli yönlerini canlandırılması da dâhildir. (Sözleşme, Madde 2.3)

3. Amaçlar

(i) Yasayan Ulusal İnsan Hazinesi sisteminin kurulmasındaki başlıca amaç, somut olmayan kültürel miras unsurlarının, yüksek bir tarihsel, sanatsal ve kültürel değer dâhilinde; icra edilmesi, canlandırılması veya yeniden yaratılması konusunda gerekli bilgi ve becerilerin korunmasıdır.

(ii) Halkça tanınmanın yanı sıra, söz konusu sistem, belirlenmiş olan Yasayan İnsan Hazinesi için hususi nakdî yardımların tedarik edilmesini ve bu sayede somut olmayan kültürel mirasın korunması konusunda (taraf devletlerin) kendi sorumluluklarını üstlenmesini sağlaması açısından bir tedbir niteliğindedir. Bu önlemler en çok şu konularda belirir:

1. Söz konusu fertlerin bilgi ve becerilerinin geliştirilmesi ve sürdürülmesi,
2. Bu bilgi ve becerilerinin genç nesillere, resmî ya da gayri resmî eğitim programları yoluyla aktarılması,

3. İlgili somut olmayan kültürel mirasın belgelenmesi ve kaydedilmesine katkı sağlanması, (görüntü ya da ses bantları veya yayımlar yoluyla, v.s.)

4. Bu bilgi ve becerilerin yayılması,

5. Ve buna dayalı herhangi bir ilave görevi amaçlar.

(iii) Söz konusu sistem (Yasayan İnsan Hazinesi), aynı zamanda genç bireyleri somut olmayan kültürel miras unsurlarının canlandırılması veya yeniden yaratılması konusunda gerekli bilgi ve becerileri öğrenmek ve kendilerine mal etmek konusunda ulusal çapta farkındalık yaratarak ve topluluklar içerisinde veya ulusal ya da uluslar arası ölçekte destekleyerek teşvik etmelidir.

II. “Yasayan İnsan Hazinesi” Sistemlerinin Kurulması için Unsurlar

1. Yasal Hükümler

(i) Yasayan İnsan Hazinesi sistemi kurmak isteyen Taraf devletlerin, bu sistemi yürütecek olan, kendi milli niteliklerine uygun araç ve yolları tesis etmeleri gereklidir. Bu konuda tavsiye edilen tek bir yöntem bulunmamaktadır. Nitekim böyle bir sistemi yönetecek olan söz konusu seçimlerin ihdası, ülkeden ülkeye değişiklik gösterir. Bu nedenle, Yasayan İnsan Hazinesinin yaratılması için yasal bir prosedür (örn. kanun) gerekli değildir; daha ziyade idarî yollarla, belirli bir bakanlığın ya da sivil toplum kuruluşunun genel nüfuzunu kullanarak, hükümet fonlarının da desteğiyle kurulabilir.

(ii) Söz konusu sistem için kurumsal esaslar içeren bu tarz düzenlemelere fertler, gruplar ve toplulukların doğrudan aktif katılımının eslik etmesi tavsiye edilir. Bahsi geçen sistemlerin kurulmasında, kurumsal düzeyde Hükümet kaynaklı bir takım düzenlemelerde dahi olsa; fertlerin, grupların ve toplulukların danışmanlığı ve katılımı, tüm aşamalarda etkili bir yürütmenin sağlanması için hesaba katılmalıdır. (Kimlik saptama, somut olmayan kültürel miras sahasının ve bu miras taşıyıcılarının seçimi, eğitimi, teşviki ve diğer koruma tedbirleri konusunda bu ortak çalışma dikkate alınmalıdır.) Burada, Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nin “Her taraf devlet, somut olmayan kültürel mirasın korunması etkinlikleri çerçevesine toplulukların, grupların ve gerekli durumlarda bu mirası yaratan, sürdüren ve nakleden bireylerin, mümkün olan en geniş biçimde katılımlarını sağlamaya ve bunların yönetimine etkin olarak katılımlarını sağlamaya gayret eder.” şartını kosan 15. maddesine atıfta bulunulmuştur.

2. Kimlik Saptama

(i) Bir Yasayan İnsan Hazinesi sistemi ortaya çıkarıldıktan sonra, bunun yerel ya da ulusal düzeyde, somut olmayan kültürel mirasın hangi unsuru ile alakalı olduğu belirlenmelidir; bu miras taşıyıcılarının kimliklerinin saptaması konusunda, Yasayan İnsan Hazinesi başlığı altında gelecekteki adaylar içinde yer alanlar arasından seçim yapılabilir. Çeşitli ülkelerde edinilen deneyimler göstermektedir ki; ilgili Taraf Devletlerce alınan kararlar arasında hatırı sayılır farklılıklar bulunmaktadır.

(ii) Sonuç olarak, bu tarz bir sistemin bütün toplulukların somut olmayan kültürel mirasının tüm sahasına uygulanması tercih edilir olsa da, bu mirasın tüm yönlerini ya da bütün toplulukları, hatta bütün bir ülkeyi kapsamaması beklenmez. Bu tasarının yürürlüğe konması, her Taraf Devletin hedeflediği ya da başarabildiği ile doğru orantılıdır ve diğer yerlerde ne yapıldığının o ülkeye fazlaca tesir etmemesi gerekir. Aşağıda görülen örneklerde olduğu gibi, çok sayıda muhtemel tasarı ya da yaklaşım mevcuttur:

1. Oluşturulacak sistem, uygulama sahasında, somut olmayan kültürel mirasın bir ya da birkaç alanı ile sınırlandırılabilir. (I. Bölüm, 2. Madde, (iii) maddesine bakınız.)
2. Sistemin uygulanması, Taraf Devletin bir ya da birkaç topluluğu veya bölgesi ile sınırlandırılabilir.
3. Söz konusu sistem, kuruluşunun ardından herhangi bir Taraf Devletin kültürel manzarası ile uyum gösterebilecek tarzda uyarlanabilir.

(iii) Somut olmayan kültürel mirasın kimlik saptanmasında tek bir yöntemden söz edilemez. Bu hususta, Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nin 12. maddesinin belirttiği gibi, "Her Taraf Devlet, korumak için tespit amacıyla kendi toprakları üzerindeki somut olmayan kültürel mirasın bir veya daha fazla envanterini, kendi durumuna uygun olacak biçimde hazırlar."

3. Uzmanlar Komisyonu

(i) Uzmanlar Komisyonu suretindeki bir oluşumdan uygun kararlar vücuda getirmesi beklenir. Somut olmayan kültürel mirasın korunması bağlamında, bu organın yetkili bir kurumsal yapıya bağlanması tavsiye edilir. Eğer böyle bir yapı zaten mevcutsa, yeni bir tanesinin oluşturulmasına lüzum yoktur. Burada Sözleşme'nin 13. maddesinde sözü edilen "her Taraf Devlet kendi toprağı üzerindeki somut olmayan kültürel mirasın korunması konusunda bir veya daha fazla yetkili kurum belirlemeli ya da kurmalıdır" ifadesi referans kabul edilmiştir.

(ii) Bu Komisyonu oluşturan uzmanların devlet memuru, somut olmayan kültürel miras sahası araştırmacısı, bu alandaki bilgi ve becerilerin taşıyıcısı, topluluk

temsilcisi, yerel bilirkişi ve çağrışimli organlardan oluşması gerekir. Bu Komisyon, bağlı olduğu kurumsal yapı tarafından oluşturulan Sekretarya tarafından desteklenmelidir. (yukarıda yer alan (i) maddesine bakınız) Gerekli hallerde, adaylıkların değerlendirilmesi ya da seçimi için dışarıdan uzman davet edilebilir.

(iii) Komisyonun birincil görevi, somut olmayan kültürel miras unsurlarının hangilerinin koruma konusunda öncelik arz eden unsur olarak saptanması gerektiğinin araştırılmasıdır. Ancak burada, verilen bu önceliğin diğer somut olmayan kültürel miras unsurlarının önemsiz olduğunu ortaya koyacağı anlaşılmamalıdır.

(iv) Komisyon, adaylık konusunda öneride bulunan üyelerinin bilgi birikimine ve uzmanlığına güvenmelidir; ancak gerekli şartları sağlayan kişilerin Komisyonun dikkatine sunulduğu bir mekanizma oluşturmak da tercihe bağlıdır. Komisyon, topluluklardan ve ilgili organlardan düzenli aralıklarla (periyodik olarak) tavsiyeler isteyebilir. Bireyler, ilgili topluluklar, enstitüler, sivil toplum kuruluşları ve diğer organlar kendi inisiyatifleri (şahsi teşebbüsleri) dâhilinde önerilerini sunarlar. Tüm adaylıkların söz konusu geleneğin taşıyıcıları ile yakın işbirliği içinde hazırlanması ve belgelendirilmiş dosyalar halinde arz edilmesi gereklidir; ayrıca rızaları haricinde, geleneğin ve onun taşıyıcıları hakkında herhangi bir karar alınmamalıdır.

(v) İki adaylık biçimi önerilmektedir:

1. Bireysel adaylık

Somut olmayan kültürel mirasın seçilen sahası için gerekli bilgi ve becerileri yüksek seviyede haiz olan kişilerin adaylıkları uygundur.

2. Toplu adaylık

Somut olmayan kültürel mirasın belirli türlerinde, ilgili bilgi ve beceriye sahip olan ve/veya uygulayan toplulukların adaylığı da söz konusu olabilir. Örneğin, gösteri sanatlarının uygulaması ve icrası gibi, bireyden ziyade topluluğun kimliğinin öne çıktığı durumlarda bu seçenek uygundur.

(vi) Adaylık dosyalarının değerlendirilmesinin ardından Uzmanlar Komisyonu Bakan'a ya da yetkili mercie, belirlenen sahada yüksek düzeyde bilgi ve beceriyi haiz olan kişilerin listesini -4. maddenin

(ii) bendinde yer alan ölçütlerin (kriterlerin) kılavuzluğunda adaylık için önerir. Birçok durumda, Yasayan İnsan Hazinesi'nin seçiminde nihai kararı Bakan verir; ancak her Taraf Devletin kendi idari yapısına göre, ilgili başka bir organ da bu görevi üstlenebilir.

(vii) Komisyon, Yasayan İnsan Hazinesinin devamlı olarak kontrolünden, denetlenmesinden sorumludur. Bu, Yasayan İnsan Hazinesinin kendi sorumluluklarını ifa etmesini güvence altına almayı ve gerekli hallerde sorumluluklarının devamını kolaylaştırmayı ifade eder. (Madde III: Sürdürülebilir Koruma Tedbirleri'ne bakınız.)

4. Seçim Ölçütleri (Kriterleri)

(i) Somut olmayan kültürel miras unsurları Yasayan İnsan Hazinesi vasıtasıyla korunmak üzere, somut olmayan kültürel mirasın bir unsurunu ya da sahasını seçmede Taraf Devletler, aşağıda belirtilen ve birbirini tamamlayan ve/veya düzenleyen ölçütleri göz önünde bulundurmaları gerekmektedir:

- insan yaratıcılığının bir kanıtı olarak değerini,
- kültürel ve toplumsal gelenekler içerisinde köklülüğünü,
- belirtilen topluluk ya da grubu temsil niteliği,
- kaybolma tehlikesi.

(ii) Yasayan İnsan Hazinesi

Komisyon, Yasayan İnsan Hazinesi listesinde yer almak üzere bir grubu ya da bireyi aday olarak gösterirken seçilebilirlik açısından aşağıdaki ölçütleri göz önünde bulundurmalıdır:

- icra edilen birikim ya da becerinin uygulamasındaki yetkinlik,
- kişinin ya da grubun adanmışlığı,
- kişinin ya da grubun kendi beceri ve birikimini geliştirme yeteneği,
- kişinin ya da grubun bu bilgi ve becerisini yetiştirdiklerine (çıraklarına) aktarma becerisi.

Seçime ve ölçütlerine ek olarak, kaldırılması ya da muhafazası için de açık ölçütler belirlenmesi uygundur. (Bkz. Madde 7)

5. Aday Sayısı

Maddi sebeplerden (bütçe) kaynaklanan kısıtlayıcı sebepler, tayin edilen unsurların sayısını sınırlandırabilir veya Yasayan İnsan Hazinesi kavramının istisnai niteliğini muhafaza etmek için adaylıklar üzerinde birtakım kısıtlamalara gidilebilir. Bölgesel veya yerel grupların ya da toplulukların temsili ile ilgili yayımlar da önemli olabilir. Bu hususta, önemli olan, herhangi bir sahada tespit edilecek aday sayısının üst sınırını belirleme gibi kısıtlamaların Komite tarafından resmî olarak tebliğinin yapılarak uygulanmasıdır.

6. Tayin edilenlerin tanınması ve ödüllendirilmesi

(i) Yasayan bir İnsan Hazinesi için başlıca mükâfat, halkça tanınmadır. Bunu güvence altına almak için de yüksek rütbeli bir kişinin başkanlık edeceği resmî bir törende hususi bir simge (madalya, diploma v.s.) ile onurlandırılma yerinde olur. Tercihen, tayin edilen Yasayan İnsan Hazinesi için, kültürel mirası ilan eden ve vurgulayan bir dizi etkinlik programı da eklenebilir.

(ii) Bununla birlikte, Yasayan İnsan Hazinelerine sunulan bu resmî tanınmanın ötesinde, bir Yasayan İnsan Hazinesi sisteminin tesisindeki asıl amaç, miras taşıyıcıları tarafından yönetilen bilgi ve becerilerin aktarımını ve bu sayede ilgili somut olmayan kültürel miras anlatımlarının sürekliliğini temin etmektir.

(iii) Bu nedenle Yasayan İnsan Hazinesini; belgeleme, teşvik ve gelecek nesillere aktarma hususlarındaki sorumluluklarını üstlenmelerinde teşvik etmek için, maddi (parasal) mükâfatlarda düşünülebilir. (III. Bölüme bakınız) Söz konusu mükâfat, yetişmekte olanlara (çıraklara) da tevdi edilebilir.

(iv) Bunun gibi parasal (maddi) ödüller, tek bir hesaba ödenebileceği gibi, yıllık ya da aylık olarak da (maaş gibi) verilebilir. Bu ödemeler çeşitlilik arz edecektir ve ihtiyaç halinde ya da Yasayan İnsan Hazinesi tarafından kazanılan gelire kıyasla bir vergi muafiyeti verilmesi de uygun karşılanabilir.

(v) Taraf Devletler, Yasayan İnsan Hazinesine somut olmayan kültürel mirasın belirli unsurlarını icra etme ya da yaratmada ihtiyaç duydukları parasal yardımı sağlayabilirler. Bu yardım, atölye çalışmaları ve eğitim hizmetlerinin yorucu ve külfetli olması halinde; ham madde, donanım, araç-gereç ve alet teminini de kapsayabilir.

(vi) Diğer ödüllendirme yolları, her Taraf Devletin kendi toplumsal yapısına bağlı olarak değişiklik arz edecektir. Örneğin; hiçbir sağlık hizmetinin olmadığı bir yerde, hastane ve ilaç hizmetlerinden yararlandırma, hatırı sayılır bir faydayı vücuda getirecektir.

7. Hak İptali

Kültür Bakanı ya da ilgili diğer organın danışmanlığında, Yasayan İnsan Hazinesi olarak adlandırılma kararının iptalini önerme, Komisyon'un görevidir. İptal nedenleri, uygulamanın yürütülmesinde, etik çerçevede tanımlanmış olmalıdır. Bu nedenler çeşitlilik arz edebilir; ancak özellikle şunlar olmalıdır:

(i) Yasayan İnsan Hazinesinin, kendisine verilen görevleri, işlevleri yerine getirmemesi,

(ii) Yasayan İnsan Hazinesinin, bu şekilde tanınmasını sağlayan ölçütleri (kriterleri) artık taşınamaması. Özetlemek gerekirse, ulusal bir Yasayan İnsan Hazinesi sistemi kurulması için taahhüt edilecek adımlar şu şekilde önerilmektedir:

1. Yürürlüğe konması için yasal ya da nizamname niteliğinde bir model tanımlanmalıdır,
2. Önerilen sistemin kapsamı belirlenmelidir; örneğin kurulacak sistemin somut olmayan kültürel mirasın tüm sahalarını mı yoksa bir ya da birkaç sahasını mı içereceği, ulusal düzeyde mi yoksa sınırlı ya da belli grup veya toplulukları veyahut belirli bölgeleri mi kapsayacağı belirtilmelidir,
3. Envanter (ya da envanterler) yoluyla somut olmayan kültürel mirasın unsurları ve bu unsurların taşıyıcıları tanımlanmalıdır,
4. Aşağıda belirtilen yükümlülükleri yerine getirecek bir Komisyon oluşturulmalıdır:
 - Koruma altına alınacak somut olmayan kültürel miras unsurlarını ile ilgili tavsiyeler oluşturmak,
 - Söz konusu sahalarda beliren bilgi ve becerilerin taşıyıcılarına ait adaylıkları incelemek,
 - Belirlenen seçim kriterlerine dayalı olarak oluşturulan Yasayan İnsan Hazinesi unvanı için adaylar önermek,
 - Gerekli hallerde Yasayan İnsan Hazinesi olarak adlandırma kararını iptal etmek,
 - Yasayan İnsan Hazinesi sisteminin yürütülme aşamalarını adım adım izlemek,
 - Miras unsurlarının canlılığı ve buna dair bilgi ve becerilerin nesilden nesle aktarılmasını ölçüt olarak söz konusu sistemin gelişimini ölçmek, gerekli hallerde sistemi uyarlamak, adapte etmek.

Yasayan İnsan Hazinesi Sistemi'nin yürütülmesini kolaylaştırmak için, özellikle Yasayan İnsan Hazinesinin başlığı ve tanımı, seçim kriterleri, adaylık biçimi, adaylıkların sunumu için son tarih, Uzmanlar Komisyonu tarafından incelenmesi için modeller, her yıl belirlenecek azami adaylık sayısı, sonuçların ve hakların ilanı ve adayların yükümlülükleri gibi hususları kesin olarak belirten kılavuz ilkelerin oluşturulması yararlı olacaktır.

III. Sürdürülebilir Koruma Tedbirleri

1. Aktarma

Resmî eğitim kurumları ya da doğrudan geleneksel usta-çırak ilişkisi içerisinde, uygun ve yerinde bir aktarma süreci, bilgi ve becerilerin Yasayan İnsan Hazinesinden genç insanlara geçişini garanti altına alan temel bir zorunluluktur. Bu

bağlamda, Taraf Devletler, gerektiğinde ilgili organlarla işbirliği içerisinde mali ve teknik destek sağlayarak etkili eğitim programlarının oluşturulmasından sorumludur. (Bkz. II. Bölüm, 6. madde, (iii) ve (v) bentleri) Bu eğitim, Taraf Devletlerin tümünü ilgili topluluklar ve gruplarla (a) maddesi (ii) bendi) resmi olmayan yollarla bilgi akısını sağlamanın yanında, belirli eğitim ve yetiştirme programları tesis etmekle yükümlü kılan Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nin 14. maddesi ile uyum halindedir. ((a) maddesi (iv) bendi)

2. Belgeleme

(i) Taraf Devletler, ilgili organlar ve belgeleme kuruluşları ile işbirliği içerisinde, Yasayan İnsan Hazinesi tarafından uygulanan bilgi ve becerilerin, mevcut olan tüm yöntemlerle (koleksiyon (toplama), kataloglama, suretini çıkarma, v.s.) doğru bir şekilde belgelenmesini temin ederler. Bu durum ayrıca Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nin 13. maddesinde de belirtilmiştir: “Taraf Devletler, Somut olmayan kültürel miras için belgeleme kuruluşları tesis etme ve erişimi kolaylaştırmak için yasal, teknik, idari ve mali önlemleri almakla yükümlüdür.”

(ii) Buna ilaveten bu önlemlerin uygulanmasında, kuruluşların, arşiv ve belgeleme sistemlerinin, mevcut somut olmayan kültürel miras müzelerinin ve müzelerin etnografya bölümlerinin envanterlerinin oluşturulması ve koleksiyoncuların, arşivcilerin, belgeleme (evrak) memurları ve diğer uzmanların yetiştirilmesi tavsiye edilir.

3. Teşvik

Taraf Devletler, ilgili organlarla koordineli olarak, somut olmayan kültürel mirasın önemi ve korunmasına ilişkin toplumsal duyarlılığın sürekliliğini sağlamakla yükümlüdür. Bu durumda:

(i) Düzenli olarak duyarlılık artırıcı ve teşvik edici gösteriler, sergiler, etkinlikler v.s. organize edilmesi. Bu bağlamda, bir seyirci/dinleyici kitlesi yaratılacak, Yasayan İnsan Hazinesi, bilgi ve becerilerini geliştirme ve uygulama konusunda teşvik edilecektir. Ayrıca genç kuşaklar arasında, yetiştirilmeyi arzu eden bireylere olanaklar sağlanacak ve deneyimlerini geliştirmede destek olunacaktır;

(ii) Somut olmayan kültürel miras ve bunun taşıyıcılarına ilişkin basılı, işitsel ya da görsel belgelerin araştırılması ve basılmasını temin etmek için devlet desteği sağlanması,

(iii) Somut olmayan kültürel mirasın eğitim müfredatına dâhil edilmesi konuları göz önüne alınır.

IV. Ulusal Yasayan İnsan Hazinesi sistemlerinin kurulması konusunda destekler.

1. Mümkün olduğu takdirde UNESCO, Katılım Programı ve Organizasyon'un düzenli bütçe fonuna ek olarak üye devletlerin katkılarıyla oluşturulan ilave bütçesi ile üye devletlere kendi ulusal Yasayan İnsan Hazinesi sistemlerini oluşturmak için mali ve/veya teknik yardımda bulunacaktır.

2. Yeni kabul edilen Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nin gücüne gelecekte dâhil olacak unsurlar göz önüne alındığında, Taraf Devletlerce Sözleşme'nin yürürlüğe konması esnasında eyleme konulan programların ulusal koruma eylemleri ile örtüşür nitelikte olması beklenir. UNESCO'nun mali ve teknik desteği, Yasayan İnsan Hazinesinin tanımlanması ve Yasayan İnsan Hazinesi tarafından yürütülen aktivitelerin sonraki nesillere çırak yetiştirme, bilgi ve becerilerin belgelenmesi ve teşvik edilmesi yollarıyla aktarımı için sağlanabilir.

EK C: Ek C Yaşayan İnsan Hazinesi Tespit Formu

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü

YAŞAYAN İNSAN HAZİNESİ TESPİT FORMU*

TESPİT KURULU ÜYELERİ: (Komisyon üyelerinin isimleri ve temsil ettikleri kurum ve kuruluşlar listelenmeli)

1. Teklif Edilen Kişinin Kimlik Bilgileri

• **Adı Soyadı**

.....

• **Doğum Yeri**

.....

• **Doğum Tarihi**

.....

• **Eğitim Durumu**

.....

• **Medeni Hali**

.....

• **Çocuk Sayısı**

.....

• **Mesleği**

.....

• **İletişim Bilgileri**

.....

- **Kısaca Özgeçmişi**

:.....
.....
.....
.....
.....

2. Taşıdığı SOKÜM (Somut Olmayan Kültürel Miras) Unsuru İle İlgili Bilgiler:

- **Konunun adı**

:.....
.....
.....

- **SOKÜM olarak tanımlanan alanlardan hangisine girdiği**

:.....
.....
.....

- **Bu bilgiye ne zamandır sahip olduğu (en az on yıl)**

:.....

- **Kimden öğrendiği (Ustasının Adı)**

:.....
.....
.....

- **Yetiştirdiği Çıraklar**

:.....
.....
.....

- **Konunun kısa tanımı**

:.....
.....
.....
.....

- **Konunun yok olma riski**

:.....

.....
.....
.....

- 3. Konusunda Diğerlerinden Ayırıcı Özelliği** (Bu bölüm, “bilgi ve becerisini uygulamadaki üstünlüğü, konusunda ender bulunan bilgiye sahip olması, kişi veya grubun yaptığı işe kendini adanmışlığı” konuları dikkate alınarak hazırlanacaktır):

.....
.....
.....
.....
.....

- 4. Koruma/Destekleme Önerileri:**

.....
.....
.....
.....

- 5. Ek Belgeler:**

- a. Beyan Belgesi (Kişinin YİH olarak belirlenmesine ilişkin rızasını içeren) :**

.....
.....

- b. Destekleyici Materyal (Görsel, Sesli, Yazılı)**

:.....
.....
.....
.....
.....
.....

- c.**

- d.**

*Formun elektronik haline <http://aregem.kulturturizm.gov.tr> web adresinden ulaşılabilir.

Ek D: Kùltür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Mùdùrlùđù Somut Olmayan Kùltürel Miras Taşıyıcılarının Tespit ve Kayıt İşlemleri Hakkında Yönerge

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Kapsam, Dayanak, Tanımlar

Amaç

MADDE 1- (1) Bu Yönerge, somut olmayan kùltürel miras taşıyıcılarının tespiti, değerlendirilmesi, belirli ölçütlere sahip olanların Halk Kùltürü Bilgi ve Belge Merkezine kayıt edilmesi, üretimlerinin teşvik edilerek yaşatılmasına katkı sağlanması amacıyla hazırlanmıştır.

Kapsam

MADDE 2- (1) Bu Yönerge, Kùltür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Mùdùrlùđù Halk Kùltürü Bilgi ve Belge Merkezine kayıt olmak için başvuran somut olmayan kùltürel miras taşıyıcılarının tespiti, değerlendirilmesi ve kayıt işlemlerine ilişkin usul, esas ve düzenlemeleri kapsar.

Dayanak

MADDE 3- (1) Bu Yönerge, 10/04/2009 tarih ve 27196 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “Kùltür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Mùdùrlùđù Halk Kùltürü Bilgi ve Belge Merkezi Hizmetleri Yönetmeliği”nin 14 üncü maddesine göre hazırlanmıştır.

Tanımlar

MADDE 4- (1) Bu Yönergede geçen,

a) Bakanlık: Kùltür ve Turizm Bakanlığını,

b) Bakan: Kùltür ve Turizm Bakanını,

c) Başvuru Formu: Halk Kùltürü Bilgi ve Belge Merkezine kayıt için müracaat

ç) Genel Mùdùrlük: Araştırma ve Eğitim Genel Mùdùrlùđünü,

d) Genel Mùdür: Araştırma ve Eğitim Genel Mùdürünü,

e) Halk Kùltürü Bilgi ve Belge Merkezi: Halk kùltürü ile ilgili belgelerin ve somut olmayan kùltürel miras taşıyıcılarına ilişkin güncel kayıtların sistematik bir düzen içinde korunduğu ve hizmete sunulduğu yeri,

f) Somut Olmayan Kùltürel Miras: Toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kùltürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları

uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekânları,

g) Somut Olmayan Kültürel Miras Taşıyıcısı: Somut olmayan kültürel mirasın belirli unsurlarının icra edilmesi ile yeniden yaratılması için gerekli bilgi ve becerileri haiz olan ve aktarımını sağlayan kişileri, ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

Değerlendirme Kurulları, Alanları, Tespit

Değerlendirme alanları

MADDE 5- (1) Bu Yönergede “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi” kapsamında aşağıdaki alanlarda değerlendirmeler yapılır.

a) Somut olmayan kültürel mirasın aktarılmasında taşıyıcı işlevi gören dille birlikte sözlü gelenekler ve anlatımlar;

b) Gösteri sanatları;

c) Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şöenler;

ç) Doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar;

d) El sanatları geleneği.

Değerlendirme kurulları, görevleri ve tespit

MADDE 6- (1) Somut olmayan kültürel miras taşıyıcılarının tespiti ve Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezine kaydedilmeleri için belirlenen alanlarda “Değerlendirme Kurulları” oluşturulur.

(2) Değerlendirme kurulları somut olmayan kültürel miras faaliyetlerinden sorumlu daire başkanının başkanlığında ilgili şube müdürleri ve başkanın belirleyeceği folklor araştırmacıları ile akademisyenler veya alanındaki yeterliliği genel kabul görmüş kişilerden olmak üzere en az 5 üyeden oluşur.

(3) Kararlar oy çokluğu ile alınır. Kurullar her kategori için yılda iki kez üyelerin salt çoğunluğuyla toplanır. Gerekli görüldüğü hallerde başkanın çağrısı üzerine de toplanabilirler.

(4) Değerlendirme kurullarının raportörlüğü ilgili şube müdürlüğü tarafından yürütülür. Değerlendirme sonucu Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezine kaydı uygun görülen somut olmayan kültürel miras taşıyıcılarına ilişkin yapılacak tüm işlemlerden ilgili şube müdürleri sorumludur.

(5) Somut olmayan kültürel miras taşıyıcılarının, mahallinde halk kültürü alan araştırması esnasında tespit edilmesi ve Değerlendirme Kurulu tarafından uygun

görülmesi halinde elde edilen bilgi ve belgeler doğrultusunda da değerlendirme yapılabilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Kategoriler ve Genel Değerlendirme Ölçütleri,

Kategoriler

MADDE 7- (1) Bu Yönerge'nin 5 inci maddesinde yer verilen alanların aşağıda belirtilen kategorilerinde belirlenen ölçütler doğrultusunda değerlendirmeler yapılır.

a) Halk Aşıkları-Ozanları, Şairleri ve Cem Aşıkları-Zakirler

b) Mahalli Sanatçılar

c) Geleneksel El Sanatı ve Sanatkârları

ç) Geleneksel Tiyatro Sanatçıları

(2) Değerlendirme alanları ile sınırlı olmak kaydıyla, gerekli görüldüğü hallerde belirlenecek kategorilerde de değerlendirmeler yapılabilir.

Genel değerlendirme ölçütleri

MADDE 8- Somut olmayan kültürel miras taşıyıcıları aşağıda belirtilen genel ölçütler çerçevesinde Değerlendirme Kurulu tarafından değerlendirmeye tabi tutulur. Değerlendirileceği alanla ilgili;

a) Geleneksel bilgiye sahip olmak,

b) Bilgisini geleneksel aktarım yoluyla öğrenmiş olmak,

c) Gelenek aktarıcısı niteliğini taşıyor olmak,

ç) Tanınır olmak,

d) Sağladığı katkı,

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Diğer Hükümler

Başvuru

MADDE 9- (1) Somut olmayan kültürel miras taşıyıcılarının değerlendirmeye alınabilmeleri için şahsen veya posta yoluyla başvuru formuyla birlikte müracaat etmeleri gerekmektedir.

Bildirim

MADDE 10- (1) Değerlendirilmek üzere başvurusu kabul edilenlere Genel Müdürlükçe değerlendirme tarihi, yeri ve saati yazılı olarak bildirilir.

Değerlendirme

MADDE 11- (1) Değerlendirme Genel Müdürlükçe tespit edilecek tarih, yer ve saatte Değerlendirme Kurulu tarafından uygulamalı ve/veya mülakat şeklinde yapılır. Bu Yönerge'nin 6 ncı maddesinin (5) inci fıkrası için bu hüküm uygulanmaz.

(2) Değerlendirme, sesli ve görüntülü olarak kaydedilir.

(3) Değerlendirme sonucunda yetersiz görülenler talep etmeleri halinde yeniden değerlendirmeye tabi tutulabilirler.

Kayıt

MADDE 12- (1) Değerlendirme sonuçları Bakanlık web sitesinde ilan edilir, yazılı olarak da bildirilir.

(2) Kurul tarafından yeterli görülen somut olmayan kültürel miras taşıyıcılarının kayıt işlemleri, Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezince gerçekleştirilir.

(3) Somut olmayan kültürel miras taşıyıcısı olarak kaydedilen başvuru sahiplerine, talep etmeleri halinde, Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezince kayıtlı olduğuna dair bir belge düzenlenir.

Kazanılmış haklar

MADDE 13- (1) Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezine önceki yıllarda kaydedilen halk âşıkları-ozanları, mahalli sanatçılar, geleneksel el sanatı ve süsleme sanatları sanatkarları yeniden değerlendirilmeye tabi tutulmaksızın somut olmayan kültürel miras taşıyıcısı olarak Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezine kaydedilmiş sayılır.

İtiraz

MADDE 14- (1) Değerlendirme sonucunda yetersiz görülenler itiraz için sonuçların ilanından itibaren bir ay içerisinde Genel Müdürlüğe yazılı olarak başvurabilirler. Başvuru bir ay içerisinde incelenerek nihai karar yazılı olarak bildirilir.

Değerlendirmeye katılmama

MADDE 15- (1) Değerlendirmeye zorunlu haller dışında en çok iki defa katılmayanların değerlendirilmeleri, yeniden müracaat etmeleri halinde ileri bir tarihte yapılabilir.

Kayıt işleminin iptali

MADDE 16- (1) Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezine somut olmayan kültürel miras taşıyıcısı olarak kaydedilenlerin, beyanda buldukları bilgi ve

belgelerin gerçeğe aykırı olduğunun anlaşılması halinde kayıtları silinerek bu durum ilgiliye bildirilir.

Değerlendirmeye ilişkin belgelerin saklanması

MADDE 17- (1) Değerlendirme ile ilgili yazılı, sesli ve görüntülü belgeler bir yıl süre ile saklanır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Yürürlük, Yürütme

Yürürlük

MADDE 18- (1) Bu Yönerge onaylandığı tarihten itibaren yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 19- (1) Bu Yönerge hükümleri Bakan tarafından yürütülür.

* Formun elektronik haline <http://www.visitturkey.gov.tr/TR/belge/1-81032/somut-olmayan-kulturel-miras-tasiyicilarinin-tespit-ve-.html> adresinden ulaşılabilir.

**Ek E: Somut Olmayan Kültürel Miras Taşıyıcılarını Tespit Kurulu
Başvuru Formu**

BAŞVURU FORMU

**T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞINA
(Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü)
İsmet İnönü Bulvarı No:5 Kat:9-10 06100 Emek / ANKARA**

“Somut Olmayan Kültürel Miras Taşıyıcılarının Tespiti ve Kayıt İşlemleri Yönergesi” kapsamında yapılacak değerlendirmeye katılarak Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezimize kayıt olmak istiyorum.

Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

İmza ve Tarih

Adı ve Soyadı:

T.C. Kimlik No:

Adresi ve Telefonu¹:

E – Mail Adresi:

Geleneksel İcra Dalı :

Halk Ozanı (Aşığı)
Halk Şairi

İcra Dalı

Geleneksel Türk El
Sanatları Sanatkarı

İcra Dalı

Halk Müziği Mahalli
(Yöresel) Sanatçısı

İcra Dalı

Geleneksel Tiyatro
Sanatçısı

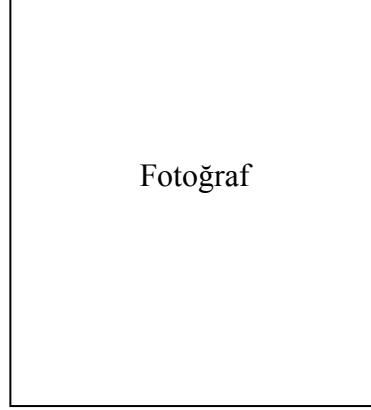
İcra Dalı

¹ Adres ve telefon değişikliklerinin en kısa sürede Genel Müdürlüğümüze bildirilmesi gerekmektedir.

TC.
Kültür ve Turizm Bakanlığı
Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü

SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS TAŞIYICILARI
BİLGİ FORMU

(Bu form başvuru yapan kişinin yazılı beyanı olup, el yazısı ile eksiksiz olarak doldurulacak ve her sayfası imzalanacaktır)

**1. İCRA ETTİĞİ GELENEKSEL
SANAT DALI / DALLARI:**

2. ADI-SOYADI

3. TC. KİMLİK NO

4. BABA ADI

5. ANNE ADI

6. DOĞUM YERİ

7. DOĞUM TARİHİ

**8. NÜFUSA KAYITLI OLDUĞU
YER**

**9. MEDENİ DURUMU /
ÇOCUK SAYISI**

İmza

11. MAHLASI / LAKABI:

12. ÖĞRENİM DURUMU: Okuma-yazması yok Okuryazar

İlkokul Ortaokul Lise Üniversite/Yüksekokul

13. ASIL MESLEĞİ

**14. HALEN HANGİ İŞLE
UĞRAŞIYOR**

15. DAİMİ YAZIŞMA ADRESİ:

16. TELEFON (Ev/İş/Mobil):

17. E-MAIL

18. Ustanız veya Ustalarınız var mıdır?

A. Adı ve Soyadı:

Asıl Mesleği:

D.Yeri ve Yılı:

Ne Kadar Süreyle
Çıraklığını Yaptınız :

Açık Adresi:

Ölmüşse Ölüm Yeri
ve Tarihi:

B. Adı ve Soyad:

Asıl Mesleği:

D.Yeri ve Yılı:

Ne Kadar Süreyle
Çıraklığını Yaptınız :

Açık Adresi:

İmza

Ölmüşse Ölüm Yeri
Ve Tarihi:

19. Çırağınız, öğrenciniz veya yetiştirdiğiniz kişiler var mı?

A. Adı ve Soyad:

Doğum Yeri ve Yılı:

Açık Adresi:

B. Adı ve Soyad:

Doğum Yeri ve Yılı:

Açık Adresi:

20. Sanatınızda etkilendiğiniz veya örnek aldığınız kişiler var mıdır? Varsa

A. Adı ve Soyad:

Doğum Yeri ve Yılı:

Açık Adresi:

B. Adı ve Soyadı:

Doğum Yeri ve Yılı:

Açık Adresi:

21. Askerlik de dâhil olmak üzere kaldığınız (yaşadığınız) yerler ve kalış süreleri (Tarih sırasına göre yazılmalıdır)

a.

b.

c.

İmza

d.

22. Bugüne kadar hangi işlerde çalıştınız?

a.

b.

c.

23. Herhangi bir Sosyal Güvenlik Kurumuna bağlı mısınız?

a.SSK

b. Bağ-Kur

c. Emekli Sandığı

d. Özel

e. Bağlı Değilim

**24. Üyesi veya kurucusu olduğunuz dernek, vakıf vb. kuruluşlar var mıdır?
Varsa adlarını ve üye olduğunuz tarihleri yazınız.**

a.

b.

c.

d.

**25. İcra ettiğiniz geleneksel sanat dalında herhangi bir nedenle ödül aldınız mı?
Aldığınız ödülün, adını, veren kuruluşu, yerini ve tarihini yazınız.**

Ödülün adı

a.

b.

c.

d.

İmza

26. Katıldığınız yurtiçi ve yurtdışı etkinlik (sergi, festival, yarışma, kongre, sempozyum, şenlik, seminer, konferans, bienal, kurs, eğitim faaliyeti) var mıdır?

Faaliyetin adı

a.

b.

c.

d.

e.

28. Eserlerinizi meydana getirirken kullandığınız hammaddeler nelerdir? Bunları nereden ve nasıl temin etmektesiniz?(Yalnızca geleneksel el sanatkârları ve geleneksel tiyatro sanatçıları dolduracaktır)

29. Eserlerinizi meydana getirirken kullandığınız araç-gereçler hangileridir? (Yalnızca geleneksel el sanatkârları ve geleneksel tiyatro sanatçıları dolduracaktır)

30. Meydana getirdiğiniz bir eser yurtiçinde veya yurtdışında herhangi bir müze veya kurum tarafından satın alındı mı? Alındıysa adını ve yerini yazınız. (Yalnızca geleneksel el sanatkarları ve geleneksel tiyatro sanatçıları dolduracaktır)

İmza

32. TRT ve Türk Halk Müziği repertuarına kazandırdığınız türküler var mıdır? (Yalnızca halk müziği mahalli sanatçıları ve halk ozanları (âşıkları) dolduracaktır)

33. Herhangi bir enstrüman çalıyor musunuz? Çalışıyorsanız ismi nedir? (Yalnızca halk müziği mahalli sanatçıları, halk ozanları (âşıkları) ve geleneksel tiyatro sanatçıları dolduracaktır)

34. Çalgı çalmaya başlamadan önce türkü veya deyiş söylüyor muydunuz? Söylemeye ilk kez nerede ve ne zaman başladınız? (Yalnızca halk müziği mahalli sanatçıları ve halk ozanları (âşıkları) dolduracaktır)

35. Yayınlanmış plak, ses kaseti, CD'niz var mı? Varsa tarih ve adlarını yazınız. (Yalnızca halk müziği mahalli sanatçıları ve halk ozanları (âşıkları) dolduracaktır)

36. Mahlas veya lakabınız varsa nasıl aldınız? Değiştirdiyse sebebi nedir?

37. Kendinizi hangi adla nitelendiriyorsunuz? (Yalnızca halk ozanları (âşıkları) ve halk müziği mahalli sanatçıları dolduracaktır)

Halk şair Ozan Âşık Zakir Mahalli Sanatçı

İmza

38. Halk ozanı (aşığı) olmanızda ne gibi olayların etkisi oldu? (Bade içme, sevme, hasretlik, kaza, ölüm, tabii afet vb. Bu olaylar nasıl gelişti?) (Yalnızca halk ozanları (âşıkları) dolduracaktır)

39. Genellikle kendi eserlerinizi mi yoksa usta malı eserleri mi okursunuz? Usta malı eserler okuyorsanız bunlar kimin eserleridir? (Yalnızca halk ozanları (âşıkları) ve halk müziği mahalli sanatçıları dolduracaktır)

40. Bildiğiniz âşık makamları var mıdır? Varsa adlarını yazınız? Hangi makamlarda hangi tür şiirler söylüyorsunuz? (Yalnızca halk ozanları (âşıkları) dolduracaktır)

41. Bildiğiniz halk hikayeleri var mıdır? Varsa adlarını ve kimden ne zaman öğrendiğinizi yazınız? (Yalnızca halk ozanları (âşıkları) dolduracaktır)

42. Eserleriniz herhangi bir gazete, dergi veya kitapta yayımlanmış mıdır? Yayınlandığıysa o yayının adı, basıldığı yer, basıldığı tarih ve yayınevi nedir?

43. (Geleneksel tiyatro sanatçıları için) Kendi yazdığınız oyun var mı? Varsa ve yayımlandığıysa isimleri, yayının adı, basıldığı yer, basıldığı tarih ve yayınevi nedir?

44. Daha önce sizinle herhangi bir kurum, kuruluş, kişi veya kişiler tarafından bu tür veya benzeri bir derleme-anket çalışması yapılmış mıdır? Yapılmışsa ne zaman, nerede, kim tarafından yapılmıştır?

45. Uğraştığınız sanat dalının bugünkü durumu, toplumdaki önemi, bu sanatla ilgili sorunlar ve bu sorunların çözüm yolları ile ilgili düşünceleriniz nelerdir?

İmza

ÖZGEÇMİŞİNİZ
(Bu bölüm bir sayfayı geçmemelidir)

Adı - Soyadı

İmza

ÖZGEÇMİŞ

Almanya’da doğdu. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Antropoloji Bölümü, Sosyal Antropoloji Ana Bilim Dalı'ndan mezun oldu. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın, Geleneksel Türk Süsleme Sanatları Kursu’nu bitirdi. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın, Somut Olmayan Kültürel Miras Taşıyıcısı ile Geleneksel Türk El Sanatları Sanatkarı onayını ve Sanatçı Tanıtma Kartını "Tezhip ve Minyatür" dallarında aldı. İstanbul Üniversitesi, Klasik Türk Bezeme Sanatları Atölyesi ve kendi atölyesinde tezhip, minyatür, çini ve takı konusundaki çalışmalarına devam etmektedir.
